

Autor:

Doc. PhDr. Judita Stempelová, PhD. a kol.,

Do publikácie prispeli:

Slávka Démuthová, Stanislav Hvozdič, Damián Kováč,

Autori spomienok:

Prof. Mgr.et Mgr. Andrej Démuth, PhD., Doc. PhDr. Slávka Démuthová, PhD,
Prof. MUDr. Peter Fedor-Freybergh, DrSc., Doc. PhDr. Erika Habiňáková, CSc.,
Doc. PhDr. Milada Harineková, CSc., PhDr. Stanislav Heřmánek, CSc.,
Doc. PhDr. Stanislav Hvozdič, CSc, MUDr. Elena Kondášová,
PhDr. Jana Kordáčová, PhD., Prof. PhDr. Stanislav Kratochvíl, DrSc.,
Prof. PhDr. Jaroslav Křivohlavý, DrSc., Prof. PhDr. Damián Kováč, DrSc.,
PhDr. Štefan Matula, PhD., Prof. PhDr. Alojz Nociar, CSc.,
PhDr. Pavla Nötová, CSc., PhDr. Magdaléna Papánková,
Prof. Kazimierz Popielski, Dr.h.c., PhDr. Dušan Selko, PhD/CSc.,
Doc. PhDr. Judita Stempelová, PhD.,

Recenzenti:

Doc. PhDr. Ingrid Hupková, CSc.,

ISBN 978-80-970151-3-8

Tlač: Varínska tlačiareň

Bratislava, 2020

OBSAH

Predhovor	9	
RÓDINA, DETSTVO, ŠTÚDIA		
Rodisko a rodina	10	
Študentské roky	13	
Vysokoškolské štúdia	15	
ZAMESTNANIE A POSLANIE		
Prvé pracovisko v Psychiatrickej liečebni Veľké Leváre	18	
Psychologická poradňa v Levároch	25	
ŽIVOT A PRÁCA NA SLOVENSKÝCH UNIVERZITÁCH		
Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave	26	
Trnavská univerzita v Trnave	29	
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slávka Démuthová)	31	
Ďalšie pedagogické pracoviská	33	
ROZVOJ KLINICKEJ PSYCHOLÓGIE NA SLOVENSKU		34
Nástup prvých klinických psychológov do zdravotníctva 1948 – 1968	35	
Obdobe postupného naplňania klinických pracovísk 1969 – 1989	37	
Pokles iniciatívy a odchody klinických psychológov zo zdravotníctva 1990 – 2010	39	

VEDECKO – VÝSKUMNÉ PSYCHOLOGICKÉ PRACOVISKÁ	
Ústav experimentálnej psychológie Slovenskej akadémie vied	41
Psychotechnický ústav dr. Jozefa Stavěla	42
Výskumné pracoviská detskej psychológie v Bratislave	43

INICIATÍVY A TVORČIA ČINNOSŤ PROFESORA

Koncepcný prístup k diferenciacii odboru klinická psychológia	46
Vývoj nových psychodiagnostických metód	48
Rozvoj psychoterapie s vedeckým odôvodnením „discetná psychoterapia“	51
Pregraduálna a postgraduálna výučba psychológov	53
Starostlivosť o klinických psychológov v praxi	55
Iniciovanie nových klinických pracovísk	56
Klinický výskum a jeho prepojenie na prax	57
Publikačná činnosť p. profesora	58
Preventívna psychologická činnosť	59
Gestorstvo nad posudkovou činnosťou psychológov	60
OSOBNOSŤ PÁNA PROFESORA	61
Osobnosť prof. O. Kondáša s odstupom času (S. Hvozdík)	64
Odkaz, ktorý Ondrej Kondáš nestihol odoslať (D. Kováč)	75
Doslov	77

ŽIVOTNÉ MÍLNIKY PROF. PhDr. ONDREJA KONDÁŠA	79
PREHLAD PUBLIKAČNEJ ČINNOSTI PROF. O. KONDÁŠA	82
Obrazová príloha	88

SPOMIENKY BÝVALÝCH ŠTUDENTOV A KOLEGOV (II. časť)

Andrej Démuth	97
Slávka Démuthova	100
Peter Fedor Freybergh	102
Erika Habiňaková	104
Milada Harineková	110
Stanislav Heřmánek	112
Elena Kondášová	114
Jana Kordáčová	116
Stanislav Kratochvíl	126
Jaro Křivohlavý	129
Štefan Matula	130
Alojz Nociar	132
Pavla Nôtová	136
Magdaléna Papánková	138
Kazimierz Popielski	140

Dušan Selko	142
Judita Stempelová	147
Autori spomienok	151
POUŽITÁ LITERATÚRA	155

Namiesto úvodu

dovoľujem si uviesť krátku úvahu o zmysluplnosti života od prof. V. E. Frankla:

„Môj život sa môže stať zmysluplným tým, že niečo konám, že vytváram nejaké dielo; alebo aj tým, že niečo prežívam – niečo alebo niekoho prežívam, a prežívať niekoho v celej svojej neopakovateľnosti a jedinečnosti znamená milovať ho. Zmysel teda naplníme buď v službe nejakej veci, alebo v láske nejakej osobe – a tým uskutočňujeme aj seba samého. Nakoniec sa však ukazuje, že tam, kde sme konfrontovaní s osudom, ktorý jednoducho nemôžeme zmeniť, povedzme s nevyliciteľnou chorobou, s inoperabilným karcinómom, že teda aj tam, kde sme vystavení ako bezmocné obeť beznádejnej situácii, aj tam, ba práve tam, možno ešte stále zmysluplne utvárať život, lebo potom môžeme uskutočniť dokonca to najľudskejšie v človeku a to je jeho schopnosť zmeniť aj tragédiu – na ľudskej ľudskej úrovni – na triumf. To je práve tajomstvo bezpodmienečnej zmysluplnosti života: že človek je práve v medzných situáciách svojho života vyzývaný, aby podal svedectvo, čoho je schopný“ (Frankl, V.:2010, s.256).

„Pri hľadaní zmyslu, vedie človeka svedomie. Svedomie je orgán zmyslu“ (tamtiež, s.26)

Myšlienky V. E. Frankla, s ktorými sa pán profesor delil so študentmi v univerzitných laviciach stali sa jeho životným krédom. Neboli to z jeho strany len dobre interpretované slová, ale i skutky naplneného života. Vedel sa obetovať, hoc iní v tom videli len jeho osobnú kariéru. Zaujatost pre dobro iných, postrehli tí, čo ho mali radi a zdieľali s ním podobné hodnoty. Preto aj dnes nemajme za zlé tým, čo nepochopili zmysel jeho úsilia.

Táto publikácia vznikla z príležitosti nedožitých deväťdesiatin p.profesora ako spomienka na jeho vedecké dielo a odkaz pre súčasnú dobu. Z pôvodnej knihy „Žiť život v plnosti“ (Stempelová, J., 2009) tu nájdeme len časť, nakoľko mnoho nových udalostí podstatne zmenilo obsah knihy.

Ďakujem všetkým, čo sa podieľali na obsahu knihy, napísali svoje spomienky a tak sprístupnili zabudnuté dejiny zo života vzácneho učiteľa. Aj mladší kolegovia sa môžu inšpirovať jeho životom.

August 2020

Judita Stempelová

RODINA, DETSTVO, ŠTÚDIA

Rodisko a rodina

Malá dedinka v údolí košickej kotliny, ktorá aj v súčasnosti má okolo 500 obyvateľov. Prvá písomná zmienka o Nižnej Kamenici je z roku 1347, kedy bola súčasťou rozsiahleho svinického panstva, od roku 1746 sa v kronikách spomína kaštieľ, v ktorom po prvej svetovej vojne (1914-1918) bola umiestnená škola.

Základná škola v Nižnej Kamenici v doline kamenického potoka bola jednotriedka. Nemala veľa žiakov, zato poskytovala všetkým bezpečie. Sídlila v bývalom kaštieli grófov Forgáčových, ktorí v čase vojny opustili toto miesto.

Učitelia „predvojnového obdobia“ dokázali deťom odovzdať prvotnú lásku k vedomostiam a istotu, že učenie nie je zbytočné marenie času. Ich vnútorné cítenie a láska k učiteľskému povolaniu sa podvedome dostávala do žiakov. Už od druhej triedy deti mali možnosť vo voľnom čase v škole vyrobiť marionetky pre bábkové divadlo, ktoré potom spoločne nacvičovali. Túto zábavku mali radšej ako učenie a do svojich rolí sa vedeli prvotriedne vcítiť. Teda škola, to nebola len drina, ale aj zábava. Deti objavovali v sebe tvorivé dary, o ktorých ani nevedeli, kým nevyrábali bábkky. Ich trpezliví učitelia opravovali po nociach „nepodarky“, aby školu dôstojne reprezentovali pred divákmi.

Školu mal Ondrej veľmi rád, nikdy sa nenudil a výhodou malej triedy bolo, že mohol sledovať aj výučbu starších detí. Sám hodnotí prvé roky svojho života ako priaznivé. Učil sa tomu doma u láskavých rodičov, v pokojnej dedine v sociálnej diferenciacii s rovesníkmi.

V tom čase bol charakteristický tým, že všade chodil s knihou a kvôli čítaniu zanedbal aj povinnosti okolo domu. Kým jeho mladšia sestra hrabala seno, on sa oddával čítaniu.

Rodičia, hoc boli jednoduchí roľníci, odovzdali mu to najpodstatnejšie: lásku k vedomostiam a sociálny cit k ľuďom. Malebné prostredie prírody v blízkosti Slánskych vrchov na východnom Slovensku sa hlboko vrylo do jeho pamäti. Potok pod oknami domu a striedanie lúk s vrchmi, ukotvilo jeho lásku a obdiv k božskej prírode. Prostredie ponúkalo priestor k slobodnému pohybu, k detským hrám a všakovakým nezbedám chlapčenského veku. Aj po rokoch sa rád vracal do rodného kraja, aby v potulkách lesmi objavil čosi nové, načerpal životodarnú silu a poko-

chal sa na neďalekom gejíze v Herľanoch. Po celý svoj život jediné miesto jeho pokojnej dovolenky bolo v rodičovskom dome, netúžil „objavovať nové miesta, more či iný svet“, tu si oddýchol najspokojnejšie. S rodičmi a sestrou žil v malom domčeku až kým neodišiel na stredoškolské štúdiá.

Rodný dom v Nižnej Kamenici

Jeho sestra Alžbeta sa narodila v roku 1937, s manželom Jaroslavom Lackom mala dve deti: Jaroslava a Valériu. Po výtvarnej škole pracovala v Košiciach.

V roku 1954 sa oženil s Annou, r. Šamudovskou, ktorá učila na druhom stupni v Nižnej Kamenici. Pôvodná jednotriedna škola bola neskôr zmenená na Osemročnú strednú školu, do ktorej chodili deti z okolitých dedín.

K sláveniu spoločného päťdesiatročného spoluzitia chýbali iba dva roky. Mali spolu dvoch synov (Mariána a Jaroslava), štyri vnúčatá a mnoho radosti i starosti ako to v poctivej slovenskej rodine býva. V rodine, ktorá začína z ničoho v inom kraji, s neznámymi ľuďmi, s odlišnou mentalitou a zvykmi ako bola ich – tá východniarska.

Vďaka nezištnej pomoci svojej manželky mohol sa pán profesor plne venovať svojej práci. Bola mu oporou nielen v zabezpečení plného chodu v domácnosti a výchovy detí, tiež v niektorých prácach jeho odbornej činnosti. Ako učiteľka prečítala a jazykovo opravila množstvo jeho textu, robila mu výpisky, zostavovala indexy do kníh. Túto mravenčiu činnosť nik nevidí, ale ako sa hovorí, za každým veľkým mužom je jeho matka a manželka. Jedna, čo dávala základy pre osobný rozvoj, vložiac mravné a sociálne zásady do života, druhá, čo udržiavala a rozvíjala ich talenty. Ich spoločný život charakterizuje „tvrdá námaha“ vo veľkomeste, pracovitosť „usilovných včiel“ a spoluprežitie nejednej skúšky. Začínali budovať svoj domov vlastnými rukami, umom v Bratislave. Neskôr si našli tiché miesto víkendového oddychu neďaleko Limbachu. Čo ich na spoločnej ceste postretlo, vedia len oni. Napriek rozdielnosti pováh a svojich záujmov vytvorili domov pre svojich synov a vnúčatá, vydržali spolu do konca života.

Chata v Limbachu (1971)

ŠTUDENTSKE ROKY

Gymnaziálne štúdiá v Prešove

V roku 1942 začal navštevovať Štátne gymnázium v Prešove. Dochádzkou by mu boli bližšie Košice, avšak za Slovenského štátu tu bolo len maďarské gymnázium. Prvé roky býval na priváte, v tercii vojnové udalosti prerušili jeho štúdium. Keď sa vrátil do Prešova, od kvinty do septimy žil na internáte u františkánov. Každý rok bol vyznamenaný, lebo ako sám hovoril, „školu som mal rád a s učením neboli problémy“. Horšie to bolo so správaním, neobišla ho ani dvojka, ani trojka zo správania. Bolo to hlavne vo vyšších ročníkoch, keď sa odsťahoval od františkánov a súkromné bývanie mu poskytovalo väčšiu voľnosť. O svojich prehrškoch nehovoril medzi študentmi, iba v staršom veku sa v úzkom kruhu priznával k školským bežárstvám (z osobných rozhovorov).

Ako gymnazista začal pracovať v samovzdelávacom krúžku M. R. Štefanika, ktorý bol na škole kultúrnou ustanovizňou a líderstvo skupiny prevzal po Damjánovi Kováčovi, ktorý štúdium na gymnáziu skončil. Mal rád podnikateľské aktivity, organizoval výlety, lyžovačky, zábavy. Raz sa mu podarilo v rámci aktivity zrušiť vyučovanie na gymnáziu, akýmsi fígľom, za ktorý obdržal trojku zo správania. Sám si spomínal na to, aký výborný duch vládol na gymnáziu. Profesor sa maximálne venovali študentom, vážili si ich, aj ich mienku, boli zdvorilí, podnecovali ich k vyššej odbornosti, stále vštepovali u nich záujem o štúdium. Boli vtipní, mali pochopenie pre rôzne „výstrelky adolescentného veku“, ale trvali na dôslednosti a zodpovednosti každého žiaka. Po mnohých rokoch v pozícii vysokoškolského učiteľa ich označil za „vynikajúcich“, nenahraditeľných pre jeho osobný rozvoj.

Rok 1948 bol akosi „osudovým“ a nerád na tento rok spomínal. Ako teenager prežil frontové udalosti s citlivým vnímaním odsunu jeho spolužiakov do koncentračných táborov (Kováč, 2000). Na východnom Slovensku žilo veľa židovských rodín, ktoré doplatili svojím životom na kruté udalosti vojny.

Po intenzívnom kurze anglického jazyka bol vo výberovej skupine pre štúdium v zahraničí. Tešil sa, že vycestuje, spozná zahraničné univerzity, nové horizonty poznania. Z Ministerstva školstva vtedajšieho Československého štátu dostal odpoveď: „Vaši žiadosti o zahraničné štúdium nebylo vyhoveno“. Bola to

rana, ktorá v ňom zanechala hlbokú jazvu nespravodlivosti a dozrel k potrebe celoživotnej apolitickosti. Čo všetko bolo s tým spojené, dnes vie iba Boh. Možno ho chcel uchrániť od rôznych sklamaní, od partajnej spolupráce, od trvalej emigrácie...

Postupne sa z kultúrno-zájmového krúžku vyprofiloval Československý zväz mládeže (ČSM), v ktorom rovnako ochotne organizoval mladým voľný čas. Táto študentská organizácia mala financie, podporovala rôzne kurzy, výlety, činnosti, samozrejme vychovávala si svoje nomenklatúrne kádre pre stranícku pozíciu. Mnohí mladí radi navštevovali tieto akcie bez toho, aby mali pocit, že slúžili socializmu. Vnútorne sa stotožnili s ideou, že mladých treba organizovať, aby niečo dosiahli. V neposlednom rade bol aj fakt, že mladí po roku 1948 nemali možnosti samostatne sa združovať (cirkevné a iné kultúrne organizácie boli zrušené). Okrem toho záujem o cestovanie bol popri slabých finančných možnosti rodín, takže mladí privítali príspevok na lyžovačky s kamarátmi. Postupne sa táto mládežnícka organizácia stala jedinou príležitosťou pre mladých – tráviť spoločný čas na kultúrnych či spoločenských podujatiach, zúčastniť sa na poznávacích zájazdoch, tanečných zábavách. Nie je tajnosťou, že najaktívnejší členovia organizácie vždy boli odmenení nejakým výletom, či zájazdom do zahraničia.

Gymnázium ukončil v roku 1950, v roku tvrdých stalinských represíí a prekvitajúceho „kultu osobnosti“. Je priam udivujúce, že v tomto období si vyberá pre svoje vysokoškolské štúdium práve psychológiu. Mal záujem o medicínu, o chémiu a predsa sa mu stala osudnou psychológia. Rodičia ho nechali slobodným vo výbere životného povolania.

Vysokoškolské štúdia

V rozhovore s prof. dr. Damiánom Kováčom, DrSc., pri životnom jubileu (2000) uvádza „že v profesionálnej orientácii ho ovplyvnil dr. Koma, ktorý ho utvrdil v štúdiu psychológie. Toto odporúčanie si „validizoval“ týždennou návštevou prednášok u prof. Jurovského v Bratislave, ktoré mu vybavil priateľ a bývalý spolužiak z gymnázia – Damián Kováč, ktorý už študoval na filozofickej fakulte UK. Tento priateľsky vzťah ho podporil v štúdiu. Podnikateľské nadšenie, ktoré ho držalo počas štúdia na gymnáziu, vzbudzovalo v ňom nádej, že raz bude pracovať v súkromnom sanatóriu ako Lightner Witmer (zakladateľ oddelenia klinickej psychológie v Amerike). Tento jeho sen sa síce nesplnil, zato ho pretavil do mnohonásobne zrelšej pomoci všetkým študujúcim psychológom.

Často sa kladie otázka Charloty Bühlerovej, ako sa dospievajúci človek vyrovnáva s tromi subjektmi: otcom – mamou, s láskou a s Bohom. Profesorova odpoveď je publikovaná z príležitosti oslavy jeho 70. ročného jubilea. Hovorí „o vyrovnávaní sa v harmónii. Rodičia a učiteľ základnej školy ho napĺňali pocitom bezpečia a životnej istoty. Pán farár mu navrhol, aby sa na prijímačky na gymnázium pripravoval na fare (mal tam výbornú knižnicu) a cítil sa tam ako doma. A vzťah k Bohu prežíval ako samozrejmosť, s rezervovaním si vlastného tajomstva, čo prejavíť a čo si ponechať“ (Kováč, 2002).

Univerzita Komenského v Bratislave

Vysokoškolské štúdium na Univerzite Komenského v Bratislave si obľúbil pre profesorský kolektív a atmosféru voľnosti. Bol pomocnou vedeckou silou u prof. dr. Antona Jurovského, ktorý ho svojou autoritou mnohokrato ovplyvnil. Rovnako rád si spomína na univ. prof. Juraja Čečetku ako na profesora so zmyslom pre detaily a veľkou láskavosťou k študentom.

Aký by to bol študentsky život, keby nemal svoje komplikácie, ťažkosti s bývaním, stravovaním a s láskami? Napriek svojej angažovanosti vo zväze mládeže, nevedel si pre seba vybaviť nič viac, ako len potulovanie sa za bývaním po švédskych domkoch v Medickej záhrade, neskôr na internáte v La Franconi, potom na súkromí. „Ale všetko má svoje čaro“, hovorieval Ondrej, „lebo keď je človek mladý,

nepotrebuje ani veľa peňazí, ani veľa pohodlia. Hlavná je láska, ak ju rozdávaš, tak ju aj dostávaš, často mierou nezaslúženou“ (osobný rozhovor).

Na jeho profesionálny rast i odbornosť najviac vplýval prof. dr. Anton Jurovský, prof. dr. Juraj Čečetka. Neskôr viacerí lekári počas školskej praxi ho obohatili medicínskym pohľadom na chorého. Osobitne stmelenu podskupinku študentov v ročníku predstavovali ôsmi členovia s vedľajším predmetom pedagogika: Sylvia Cinkovská, Erika Habiňáková, Oľga Felberová-Halmiová, Milada Harineková, Ondrej Kondáš, Ján Ondrejka, Michal Striženec a Ladislav Beniak. Ondrej bol od začiatku prvého spoločného stretnutia dominantným členom skupinky. Aktívnym a všestranným. Vďaka svojej aj sociálnej inteligencii, najrýchlejšie sa prispôbil pomerom a podmienkam v súvislosti so štúdiom na akademickej pôde (M. Harineková, 2009, s.65).

Podľa vyjadrenia jeho kolegyne z vysokej školy, Ondrej mal neobyčajnú schopnosť vybavovať aj nevybaviteľné veci. Bol cieľavedomý, prierazný, nebál sa kritiky, zastával sa študentov. Vybavil im prestup na inú aprobáciu štúdia, aj umiestnenie absolventa na iné pracovisko ako mu to určovala umiestenka, dokázal presadiť finančnú pomoc z fondu ČSM.

Priateľstvá z mladosti si veľmi cenil. Mal vrelý, úprimný a úctivý vzťah k svojim rodákovi, k spolužiakovi z gymnázia aj zo štúdia psychológie. Celoživotné vzťahy mal s kolegami S. Kratochvílom, V. Kovalíkovou, M. Harinekovou, E. Habiňákovou, I. Párickovou, rovnako Damiánom Kováčom, M. Strižencom či I. Šipošom, J. Vonkomerom, A. Stančákom, G. Dobrotkom, A. Gronským, L. Ličkom, L. Koščom, L. Požárom a ďalšími (prepáčte, ak som nemenovala všetkých). V ďalších rokoch jeho osobnej spolupráce pracovne i výskumne kontaktoval so S. Heřmánkom, L. Šintajovou, P. Fedorom Freybergom, E. Schmidtovou a kolegmi z Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie ako aj s mnohými lekármi z psychiatrických i neurologických kliník (prof. E. Gensbergerom, prof. Žuchom, doc. Masarykom, doc. Trávníkom a jeho manželkou Margarétou, psychologičkou; s doc. Benkom, prof. Traubnerom a s pracovným kolektívom psychológov (M. Čáčkovou, S. Cinkovskou, D. Adamišovou), tiež s odborníkmi z Lekárskej fakulty v Martine, Košiciach, ale i z Čiech.

Tu, v starej Alma Mater – Univerzite Komenského v Bratislave načerpal to, čo ďalších štyridsať rokov odovzdával študentom. Keď končil štúdium (v roku 1955), univerzita prechádzala veľkými zmenami. Vplyvné udalosti a zmeny v Sovietskom zväze sa odrážali aj na zmenách personálu v československých univerzitách. „Buržoázne kádre“ museli ustúpiť, nastupovala pracovná úderka „socialistických kádrov“. Učili iba „osvedčení pedagógovia“, „spolahliví v marxistickej ideológii“, ktorí sa dokázali zriecť náboženského presvedčenia.

V školách každého typu sú vždy „postavy aj figúrky“ – jedni čo trvajú na svojom presvedčení a odchádzajú, druhí, čo prevracajú kabáty a zostávajú. Niektorí pedagógovia odišli zo školy sami, iní bolo poslaní do výroby či na iné, nevýznamné miesta. Tak to bolo aj v prípade profesora A. Jurovského, profesora J. Čečetku a ďalších, ktorí stratou pracovného miesta stratili aj možnosť publikovať, prednášať aj vedecky tvoriť, boli im odňaté všetky akademické práva. To sa významne odrazilo aj na odbornom profile absolventov psychológie aj na stagnácii vedeckého rozvoja odboru v nasledujúcich rokoch „poststalinskej represie“. Je zaujímavé, že na istom stretnutí približne v roku 1950 prof. A. Jurovský sa vyslovil, že Ondrej bude raz jeho nástupcom (osobná informácia dr. E. Schmidtovej).

ZAMESTNANIE A POSLANIE

Prvé pracovisko v Psychiatrickej liečebni Veľké Leváre

Prvé zamestnanie pre psychológa je skutočnou arénou. Čerstvo skončený psychológ ani netuší, čo ho čaká. Okolie ho bohato skúša, či je dobrým alebo iba „ukončeným“ psychológom. Ak ste lekár, zaujímajú sa o vás ľudia, ako viete liečiť. Od učiteľa žiaci očakávajú, či chápavo prednesie látku a získa si autoritu v triede. Psychológ to má ešte zložitejšie: musí empaticky vycítiť, čo sa od neho požaduje, má vedieť správne diagnostikovať, psychoterapeutizovať, ukázať mravné kvality.

Ešte sa ani neorientuje v priestore svojho pôsobenia, nemá potrebné prostriedky na prácu a už kolegovia a známi nosia deti a problémových školákov, ale aj poruchové osoby, ktoré nevedeli zvládnuť odborníci na iných pracoviskách. A to už nehovorím o tom, ako trénujú psychológa pacienti, či starší kolegovia, ktorí si „radi urobia z neho žarty“. Ondrej od začiatku bol priateľský ku všetkým a jeho vtípnym prístupom si rýchlo získal zamestnancov.

Skončil ako promován psychológ, v januári roku 1955. Do práce v Psychiatrickej liečebni (PL) vo Veľkých Levároch na Záhorí nastúpil o rok skôr (1954) ako pomocná vedecká sila. Prof. A. Jurovský mu ponúkal miesto na univerzite, avšak v tom čase bola atmosféra na škole priam nedýchateľná: preverovania, odchody vzácnych odborníkov, ktorých nahradzovali ľudia podľa politickej orientácie. „Dráha O.Kondáša, vysokoškolského učiteľa začína v roku 1960, kedy ako odborný asistent s úväzkom 0,5 % začal s výučbou klinickej psychológie na katedre psychológie FFUK v Bratislave, čo platilo do roku 1967“ (E. Habiňaková, 2009, s. 55). Zároveň na plný úväzok bol klinikom v praxi v PL Veľké Leváre, kde sa trinásť rokov venoval duševne chorým.

Vedenie liečebne mu poskytlo pre rodinu byt, primerané hmotné i personálne zabezpečenie. Začínajúci psychológ vie oceniť pozitívne prijatie do kolektívu a načrtnutie perspektív realizácie. Na Záhorí je dobrý vzduch, malebná príroda, avšak naturel ľudí, ktorí prichádzajú s „problémami duše“ je podstatne odlišný od toho východniarskeho. Výhodné bolo zázemie a prostredie liečebne, kde zamestnanci nemali kde míňať peniaze, lebo psychiatrická liečebňa poskytla stravovanie i najdôležitejšie veci k tráveniu voľného času. Pacienti liečebne nazývali

personál „naši Páni z kaštieľa“, oni skutočne sídlili v kaštieli a nevlastnili žiadnu politickú organizáciu. K čomu by im aj bola, veď politika sa v tomto zapadákovne nerobila.

Riaditeľom v tom čase bol primár MUDr. E. Török až do roku 1968, kedy emigroval do zahraničia. V kaštieli žilo aj niekoľko rehoľných sestier, čo opatrovali chorých, a to aj napriek tomu, že z iných zdravotníckych zariadení boli dávno prepustené. Medzi personálom bolo mnoho vzácnych ľudí, medzi nimi aj ošetrovateľ Janko Malženický (salezián), s ktorým sa priatelila rodina. Život v kaštieli mal aj svoje tienisté stránky. Pacienti i kolegovia o svojich liečiteľov všetko vedia – čo dnes večerajú, kedy idú spať, kedy opustia miesto a kam idú, čo je v taškách po nákupoch v meste, atď. To všetko slúži ako témy na spracovanie rozhovorov cez dlhé letné večery v parku, alebo priamo v liečebni. Nevšedná je databáza informácií duševne chorých o svojich liečiteľoch.

Zamestnanci Psychiatrickej liečebne vo Veľkých Levároch . O.Kondáš v dolnom rade – štvrtý sprava. Uprostred je riaditeľ MUDr. E. Török

Ondrej Kondáš od nástupu mal možnosť viesť terapeutické skupiny na oddelení liečebne, mal pacientov na individuálnu terapiu a zriadil aj skromné psychologické laboratórium na počiatočné experimenty. Keďže v liečebni bola prevaha chronických pacientov – psychotikov, hľadal také metódy terapie, ktoré

by ich aktivizovali, pritom ich aj zaujímali. Potreboval dôveru personálu, hlavne zdravotných sestier, nakoľko pohybové a iné aktivity s pacientami museli vykonávať viackrát denne. Nebolo ľahké vstúpiť do sveta „chronických“ pacientov a trocha ich pohnúť zo zvyku „ničnerobenía“ a ležania na posteli. Prevala dlhodobého liečených pacientov mala vytvorené životné stereotypy a každá iniciatíva personálu ich rušila. Napokon aj poniektorí ošetrovatelia trpeli dnes známym syndrómom vyhorenia, zamenili svoju odbornosť za „strážnu službu“ a boli viac ovplyvnení pacientmi ako terapeutmi, ktorí presadzovali nové metódy liečby.

Treba povedať, že primár MUDr. E. Török dokázal vytvoriť z liečebne jedno moderné rehabilitačné centrum pre liečbu chronicky duševne chorých. Zaujímal sa o všetky nové liečebné metódy a pohotovo ich zaviedol do režimu pacientov. Čerpal poznatky zo zahraničia, z literatúry ale aj z iných slovenských a českých liečební. Spoločne s Ondrejom vydali publikáciu: „Psychológia v rehabilitačnej starostlivosti“ (1958), ktorá mala druhé vydanie v roku 1968. K formovaniu psychopatologického úsudku mu pomáhali aj mladí lekári, akým bol Peter Fedor Freyberg a Eva Balážová.

Vo Veľkých Levároch bola krásna, pekne opatrovaná záhrada ako park a za budovou bola hospodárska časť, „živiteľka“ pacientov, kde chovali domáce zvieratá. Pacienti od rána mali ergoterapiu (práca v záhrade, v skleníku, či pri kŕmení ošipáných), čím si získavali kondíciu i pocit istého domova. Zdatnejšie ženy sa zaoberali ručnými prácami, výrobou bábkových figúrok, tkali krásne koberce i predložky, zaoberali sa košíkárstvom a inými tradičnými slovenskými remeslami (vyrezávali, vyšívali, viazali).

Nový pán psychológ zakrátko zaviedol ďalšie novinky, ako bola pohybová terapia, biblioterapia a dramaterapia, muzikoterapia. Jeho prednostný záujem o výskum v mnohom smere ovplyvnil klinickú prax. Do všetkých spoločných terapií vložil metodológiu výskumu a poveril sestričky, aby robili časové záznamy zo všetkých aktivít. Zdvihol tak hladinu pokoja v liečebni a poniektorí z personálu nie nadšene prijímali nové postupy v starostlivosti o chorých.

Ondrej Kondáš nepozná kompromis, ak ide o prácu. Rozhodol sa sledovať čítanie duševne chorých. O tom, čo sa číta „v kaštieli“ sa zaujímali aj „páni z krajského knižničného fondu“ z Bratislavy, pri istej previerke im z knižnice vylúčili náboženské publikácie a tie, čo by ich mohli „pokaziť“. Posielali svojich vyslancov aj ďalej na spísanie literatúry evidovanej v knižnici, posedeli s pacientmi na biblioterapii a zaujali k tomu pozitívne stanovisko. Úlohou bolo zistiť, či „buržoázne knihy“ zmizli z knižničného indexu a nahradila ich pokroková literatúra (sovietskych autorov), či s pacientmi sa nerobí experiment, potierajúci „socialistické myslenie“. „Múdri ľudia z kaštiela“ vedeli, čo môže spôsobiť zloba sveta, preto

v policiach knižnice nemali ani náboženské knihy ani tie, ktoré by „ohrozovali pracovisko“.

Budova kaštiela vo Veľkých Levároch s autobusom, ktorý vozil pacientov na výlety.

Výskum čítania pokračoval tým, že sa čítali vybrané state a pacienti mali opakovat ich obsah. Mnohí do nich vkladali svoje paranoidné, či bludné obsahy myslenia a nereálne myšlienky. Podrobnú analýzu nájdeme vo vedecky prepracovaných štúdiách: „O čítaní u duševne chorých“ (1958), „K problému indikácie čítania u duševne chorých“ (1959), „Verbálne prejavy u psychóza a ich psychodiagnostická hodnota“ (1961), a okrajovo aj v štúdiách: „Analýza podnetových charakteristík v protokole asociačného experimentu“ (1962), „Naše skúsenosti s metódou slovného stereotypu“ (1961).

Priateľské zahraničné kontakty sa formovali podľa doby a možnosti, spočiatku to boli cesty do socialistických štátov. Po pobyte v Amerike nadviazal s viacerými psychológmi osobné kontakty a do skončenia svojej životnej púte udržiaval vrelý vzťah. V neskorších rokoch profesijnej kariéry nadväzuje osobné a písomné kontakty s profesormi zo socialistických krajín: Poľska, Nemecka, Ukrajiny, Sovietskeho zväzu s (Lurijom, Mjasisčevom, Cvetkovou a ďalšími).

V neskorších rokoch sa spoznáva s prof. dr. Kazimírom Popielskym z Katolíckej univerzity Lublin a kontakt s ním udržiaval do posledných dní života.

Atmosféra Psychiatrickej liečebne vo Veľkých Levároch bola naplnená dobrými vzťahmi s kolegami ďalších psychiatrických liečební, nemocníc a zariadení, odkiaľ sa prichádzali pacienti doliečiť. Lekári s úctou prijali nového kolegu, s ktorým športovali popri odbornej spolupráci na oddelení.

Prvé auto Fiat 600, ktoré ho sprevádzalo na životných cestách, prezrádza jeho skromnosť

Pinelove dni

Raz v roku sa organizovali „Pinelove dni“ (vždy v inej liečebni západoslovenského kraja) ako seminár pre odborných pracovníkov (lekárov, psychológov, zdravotné sestry a rehabilitačných pracovníkov). Zároveň bol spojený s prehliadkou tvorivosti a športového zápolenia pacientov. Tradícia Pinelových dní začala v päťdesiatych rokoch 20. storočia.

Philip Pinel (1745 – 1826) bol priekopníkom modernej psychiatrie, trauje sa o ňom, že psychiatrických pacientov „oslobodil od reťazí a väzenských podmienok“ a zaradil ich medzi chorých, ktorí potrebujú moderný spôsob liečby. Za medzník zvratu vo vývoji novodobej starostlivosti o duševne chorých je obdobie Francúzskej revolúcie (24. mája 1792), kedy P. Pinel snal putá 49 duševne chorým v pivniciach parížskeho Bicetre. Najväčšia jeho zásluha bola v liečení chorých činnosťou – zamestnávaním a oslobodenia od akéhokoľvek fyzického a morálneho útlaku (Škoda-Škodová, 1959).

Program v liečebni spočíval v odbornej, kultúrnej a pohostinskej zložke, čím sa utužovali vzťahy nielen medzi lekármi, psychológmi, sestrami a rehabilitačnými pracovníkmi, ale vymieňali si aj odborné skúsenosti s aplikovaním nových liečebných postupov v rámci západoslovenského kraja. Odborné semináre dopĺňal kultúrny program pacientov, čo končilo športovými zápasmi a tanečnou zábavou. Tak sa neformálne stretávali odborníci v Pezinku, v Hodoch, v Nitre, vo Veľkom Záluží, v Hronovciach a vo Veľkých Levároch.

Koncom osemdesiatych rokov 20. storočia táto tradícia vyhasla (mala 30-ročné trvanie). Mladým kolegom z psychiatrie sa nepáčili vystúpenia pacientov, nazvali ich „spartakiádou bláznov“ a v mene rešpektovania ľudských práv a slobôd na psychiatrii sa zrušili. Tak sa ukončili slávne výlety, ktoré tak veľmi milovali pacienti, pre družné posedenia zlepšujúce náladu. Aj kolegovia už sa nestretávajú pri poháriku vína v priateľskej debata i zábave, lebo súčasná doba ľuďom neposkytuje čas na pestovanie dobrých vzťahov.

Starostlivosť o alkoholikov v liečebni

Osobitnú stať tvorí profesorov záujem o alkoholikov už tu v liečebni, hoc sám bol iba bežným konzumentom alkoholu. Najmä averzívna terapia a psychoterapia alkoholikov sa dostala do centra jeho pozornosti natoľko, že jej venoval niekoľko osobitných štúdií. (Poznámky k psychoterapii alkoholikov (1958), K problému úspešnosti protialkoholickéj liečby (1962), Model alkoholizmu vychádzajúci z teórie učenia (1969), Psychologická problematika na 28. kongrese o alkoholizme (1969), Katamnesticke hodnotenie výsledkov liečby alkoholizmu (1969), Psychologické vyšetrenie alkoholikov pomocou MMPI (1970) a ďalšie (pozri zoznam literatúry).

Pre alkoholikov O. Kondáš v biblioterapii vyberal text J. Londona, alebo z podobných kníh, aby pacienti na protialkoholickéj liečbe mohli diskutovať na vybrané témy. Neskôr sa rozhodol sám napísať príručku pre alkoholikov, kde vkladá

psychologické zásady abstinencie a správnej psychohygieny na udržanie života bez alkoholu („Priateľstvo s alkoholom“ 1957). Prácu s alkoholikmi rozvíjal aj v čase, keď už nepracoval v klinickej praxi. V indexe publikovanej literatúry nachádzame odborné štúdie zamerané na túto problematiku v počte 15. Jeho dlhoročným, osobným a veľmi dobrým priateľom bol primár Psychiatrického oddelenia OÚNZ v Nitre MUDr. Tibor Miššik, CSc., jeden z významných alkoholológov na Slovensku, ktorý založil na Slovensku prvý časopis s alkoholickou tematikou „Protialkoholický obzor“, tiež Sekciu alkoholizmu a iných toxikománií pri Slovenskej lekárskej spoločnosti, organizoval medzinárodné kongresy, a na dobrej úrovni viedol aj protialkoholickú liečbu na Protialkoholickom oddelení v Nitre. Organizačné schopnosti a novátorský duch prim. MUDr. Tibora Miššika bol veľmi blízky mentalite Ondreja Kondáša.

V roku 1970 prijal Ondrej členstvo v redakčnej rade Protialkoholického obzoru, ktorý dlhé roky bol jediným časopisom s protidrogovou tematikou. Zúčastnil sa aj 28. medzinárodného kongresu o alkoholizme vo Washingtone (1969) a na 21. psychologickom kongrese zameranom na problematiku alkoholizmu a drog v Paríži (1977). Dobré kontakty udržiaval aj s MUDr. M. Turčekom, ktorého prvá protialkoholická liečebňa v Bratislave – Dúbravke bola známym centrom do roku 1971. Nemožno opomenúť aj dlhoročnú spoluprácu s doc. MUDr. Jozefom Skálom, CSc. a zariadením Apolinár v Prahe, tiež s psychológom PhDr. Edom Urbanom a ďalšími českými kolegami.

Pracovisko v Levároch poskytovalo možnosti individuálneho vzdelávania nielen pre odľahlosť od mesta, ale aj pre „dobré časopisecké a knižné fondy“ ako aj zabezpečovanie separátiiek prostredníctvom tamojšej knižnice. Tu mal možnosť zdokonaľovať sa v jazykových znalostiach, čo sa prejavilo v jeho kandidátskej práci, aj vo vydaní knihy „Podiel učenia v psychoterapii“ (1964). O tom, aké úsilie bolo treba vynaložiť na vydanie jednej knihy v tých časoch, nebudem písať. Až neskôr, keď ministerstvo školstva žiadalo učebnice, ľahšie sa vydávali učebné texty, ale platby za výkon boli minimálne.

Profesor Jurovský hovoril, že psychológom sa stáva človek, „keď si svoje znalosti preverí v práci s ľuďmi“ (Kováč, 2000). V klinickej práci odborník musí prejavovať záujem o všetky ľudské problémy, s ktorými ľudia chodili. Ondrej mal šťastie na dobrých učiteľov i vedúcich lekárov, akým bol MUDr. E. Török. Okrem neho klinické prípady mohol konzultovať na seminároch Bratislavskej psychiatrickej kliniky LFUK u prof. MUDr. Ernesta Guensbergera, u neurológa prof. Karola Matulaya, ktorý v tom čase bol riaditeľom Psychiatrickej liečebni v Pezinku a osobným priateľom O. Kondáša. Neskôr spoločne pracovali na problematike mentálnej retardácie a starostlivosti o deti s mentálnym deficitom.

Rodičia Ondrej a Anna Kondášovi so synmi Mariánom a Jaroslavom

Psychologická poradňa v Levároch

Založenie psychologickkej poradne pre obec Leváre vzniklo na podnet starostu, nakoľko veľa klientov z okolitých dedín potrebovalo túto starostlivosť. Poradňa pre školskú mládež si vyžiadala spoluprácu a konzultácie s MUDr. L. Entnerom, pedopsychiatrom, s psychológom Lackom Ličkom. Prax si overoval aj prekladmi z angloamerickej literatúry, neskôr i cez osobné stretnutia s J. Wolpem, prof. dr. C. M. Franksom, J. Chojnowskim (Kováč, 2000) a mnohými českými psychoterapeutmi: prof. S. Kratochvílom, prof. J. Smékalom, prof. J. Švancarom, doc. M. Kovařikovou, doc. E. Syřišťovou a ďalšími, udržiujúc si úzke priateľské kontakty s nimi do konca života. Dlhé roky bol aktívny aj vo výbore Československej psychologickkej spoločnosti a pracoval v redakcii časopisu Československá psychologie, čím sa súdržnosť s českými i moravskými kolegami udržovala na dobrej úrovni.

Klinická práca s pacientmi mu poskytla nielen bohatý výskumný materiál, ale aj obraz o možnostiach rozvoja modernej psychorehabilitácie a reedukácie. Neskôr so svojimi kolegami L. Ličkom, S. Heřmánkom napísal dve knihy pre študentov psychológie a pre zdravotné sestry (viď zoznam literatúry).

ŽIVOT A PRÁCA NA SLOVENSKÝCH UNIVERZITÁCH

Dráha vysokoškolského učiteľa sa začína pre Ondreja Kondáša na Katedre psychológie FFUK na Gondovej ulici č.2 v Bratislave v roku 1960. Na Alma Mater strávil 35 rokov a posledných sedem rokov života rozvíjal svoj nehnúci pedagogický entuziasmus na Trnavskej univerzite 1995 – 2000 a na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave v rokoch 2000 – 2002.

Keď synovia dospievajú, manželia dozrievajú... žijú už v Bratislave

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Na katedre psychológie v Bratislave začínal ako externý vysokoškolský učiteľ (1960-1966), potom ako odborný asistent, docent a profesor. V rokoch 1971 – 1985 je vedúcim katedry, riadnym docentom a univerzitným profesorom až po

status vedecko – pedagogického pracovníka. Keď dosiahol 65 rokov, podľa vtedajšieho vysokoškolského zákona stal sa emeritným profesorom.

Slovenská Univerzita v Bratislave začala svoju činnosť v decembri 1919 s lekárskou fakultou, v roku 1921 sa otvára filozofická a právnická fakulta. V tom čase je premenovaná na Univerzitu J. A. Komenského, s prevahou českých pedagógov.

Počiatky výučby psychológie na Filozofickej fakulte sú späté s menom prof. J. Tvrdeho po založení „Psychologického seminára“ (1926) na Filozofickej fakulte UK. Po druhej svetovej vojne v roku 1950 bola na FF UK založená Katedra histórie filozofie a prednášky z psychológie patrili pod túto katedru. V roku 1953 sa z nej oddelila Katedra pedagogickej psychológie.

Rozhodnutím „Správneho sboru slovenskej akadémie vied a umení SAVU“ dňom 4. 1. 1949 bol založený v Bratislave Psychologický ústav SAVU pod vedením prof. Antona Jurovského (Kováč D., 2002). Tento už pred zavedením špecializovanej prípravy koncepčne ovplyvnil výučbu zavedením prednášok o experimentálnych metódach v psychológii a štatistiky, prechádzajúc k novým psychologickým disciplinám (sociálna psychológia, fyziologické základy psychológie). Okrem toho rozšíril obsahovú náplň predmetu „Psychologické praktikum a psychologický seminár“. Ďalšou významnou koncepčnou zmenou bolo udržiavanie vedeckého toku informácií z vyspelých krajín (Nemecko, Rakúsko, USA) a písanie vlastných učebníc (A. Jurovský: Psychológia – základná učebnica, 1942, 4. vyd. v roku 1949, K. Černocký: Psychologický slovník, 1939, J. Čečetka: Testovanie na školách (1934), Pedagogika a adlerovska psychológia (1936), neskôr vydaný Stručný pedagogický slovník (Kováč, D., 2007).

V školskom roku 1959/60 vznikla samostatná katedra psychológie pod vedením doc. dr. Tomáša Pardela. Bolo to obdobie veľmi nepriaznivé, nakoľko nový program začínal rok po neslávnej februárovej „kritike a sebakritike“ vysokoškolských učiteľov (Kondáš, 1993). V Československu nastúpilo „obdobie sovietskych učebníc“, na ktoré neskôr nadviazala éra psychologických príručiek domácich autorov (Kováč, D., 2007, s.189).

Zlikvidovali sa aplikačné psychologické pracoviská. Neisté postavenie psychológie ako „buržoáznej pavydy“ v päťdesiatych rokoch sa udržalo na filozofickej fakulte pod značkou „ideologická“. Nové vedenie katedry v roku 1959 sa orientuje na intenzívnu ideovú prestavbu odboru, so zavedením výberových špecializačných predmetov. Neskôršie sa prijíma na štúdium väčší počet poslucháčov, zaviedol sa systém stáži na psychologických pracoviskách. Katedra psychológie

za 50 rokov existencie katedry nemá zriadené vlastné cvičné pracovisko pre študentov. Niekoľkokrát katedra psychológie prešla zmenami zriaďovania samostatných útvarov a neskôr ich zlučovaním (Katedra pedagogickej psychológie sa včlenila do katedry psychologických vied (1981) a v neskoršej reforme prišlo k fúzii Psychologického ústavu do katedry psychológie. (Čavojcová, 2003).

Paradoxne aj posledná organizačná zmena na Katedre psychológie v Bratislave v roku 1993 viedla k zníženiu z pôvodných 80 zamestnancov psychologických pracovísk o 30. (Heretik, 1990).

Ondrej Kondáš na univerzite získal trvalé miesto v roku 1966. Musel sa vnútorne vyrovnávať s názormi novo nastupujúcej generácie psychológov, ale aj s úzkosťou a neschopnosťou niektorých vedúcich pracovníkov tvorivo rozvíjať vedu. Dominovali nezmyselné byrokratické nariadenia, ktoré nielen brzдили pedagógov ale poznačili aj motiváciu a výber odborných tém, ktoré skúmali.

Vedenie Katedry psychológie

Prof. Ondrej Kondáš viedol katedru 14 rokov. Zaiste, nebolo celkom bez problémov pri zápase o priestory, pri stále stúpajúcom počte študentov a limitovaným počtom odborných asistentov, zväčša zdedených z minulosti. Pri všetkých spomenutých ťažkostiach katedra mala dobrú povest v rámci výučby psychológie na Slovensku a v istých obdobiach bola radená aj pred „pražskú psychológiu“. Prof. S. Kratochvíl zvlášť oceňoval behaviorálnu psychoterapeutickú líniu, ktorá tu vzišla vďaka prof. O. Kondášovi a označil ju za „bratislavskú psychoterapeutickú školu“ (Kratochvíl, 2002).

Univerzita Komenského bola pre O. Kondáša miestom nielen pôsobenia, ale i vedeckého postupu a ustavičného zdokonaľovania pedagogického umenia. V roku 1962 obhájil titul CSc., prácou „Podiel učenia v psychoterapii“, v roku 1968 habilitoval prácou „Discentná psychoterapia“, v roku 1978 získal vedeckú hodnosť doktora vied druhým rozšíreným vydaním „Discentnej psychoterapie“ a vysokoškolskú hodnosť profesora v inauguračnom konaní obhajuje prácou „Tréna – strach zo skúšky“.

Keď pán profesor dovŕšil vek 65 rokov, z vedenia univerzity mu oznámili, že z titulu dosiahnutého veku musí opustiť miesto vysokoškolského profesora. Dostal malú miestnosť na odľahlom mieste univerzity a titul „emeritného profesora“. Vyluka z riadneho študijného programu je pre človeka, ktorý cíti v sebe sily odovzdávať vedomosti študentom, veľmi ťažká. Neodmietol túto ponuku a v skromnom počte viedol konzultácie magisterských prác študentov psycholó-

gie. Ukázal tak svojim študentom ako dôležitá je poslušnosť pre riadny chod inštitúcie. Definitívne sa rozlúčil s Alma Mater, keď dostal pozvanie od prof. Dr. V. Šaturu z Trnavskej univerzity, aby nastúpil na novozaloženú katedru psychológie v Trnave.

Trnavská univerzita v Trnave

Trnavská univerzita v Trnave bola založená v roku 1635 ostrihomským arcibiskupom, kardinálom Petrom Pázmaňom (1570-1637), ktorý zveril univerzitu s dvoma fakultami – filozofickou a teologickou do správy jezuitom. Zbúrali starý gotický kostol a na jeho miesto bol vystavaný univerzitný kostol sv. Jána Krstiteľa (katedrálny). Arcibiskup kupoval domy v Trnave na internáty pre chudobných študentov i šľachticov, knižnicu, pre potreby univerzity. Slávnostné otvorenie univerzity bolo 13. novembra 1635 v dóme sv. Mikuláša v Trnave, kde bola odovzdaná zakladacia listina prvému rektorovi Jurajovi Dobronockému. Študovali tu všetci príslušníci uhorského národa: Slováci, Maďari, Nemci, Chorváti, Sedmohradčania. Vyučujúcim jazykom bola latinčina (ako na všetkých univerzitách) a univerzita existovala 142 rokov v čisto slovenskom prostredí, hoc mnohí profesori boli z územia Uhorska. Po zrušení jezuitskej rehole (pápežom Klementom XIV. 21. 6. 1773 a cisárovnou Máriou Teréziou dňa 11. 10. 1773) musela sa univerzita presťahovať do Budína. V tom čase mala univerzita 4 fakulty, pribudla právnická a lekárska. Tiež vlastnila knižnicu s 15 000 zväzkami, a samostatnými zbierkami, mala bohatý archív, botanickú záhradu a astronomické observatórium, ktoré projektoval Maximilián Hell (1720 – 1792). Tlačiareň Trnavskej univerzity počas existencie vydala 5000 titulov v jazykoch: latinčina, gréčtina, hebrejčina, nemčina, slovenčina, maďarčina, francúzština, rumunčina aj v chorvátskom jazyku. Náročné sfahovanie sa uskutočnilo na jeseň roku 1777, v novembri začali prednášky v Budíne a v roku 1834 sa presťahovala univerzita do Pešti. (Šimončič, J. 2002, s. 8 – 13)

Podnet na znovuoživenie univerzity vznikol v roku 1991 a 25. 2. 1992 skupina poslancov Slovenskej národnej rady predložila návrh zákona na konštituovanie Univerzity v Trnave, zdôrazňujúc tradíciu Trnavskej univerzity z rokov 1635 – 1777. Zákom č. 191/1992 bola jej činnosť schválená s účinnosťou od 1. júla 1992 a za prvého rektora bol vymenovaný RNDr. Anton Hajduk, DrSc. (1933 – 2005) s dvoma fakultami: humanistiky a pedagogickou fakultou. Dnes má filozofickú fakultu, teologickú fakultu, fakultu zdravotníctva a sociálnej práce a právnickú fakultu. (Šimončič, J. 2002, str. 15)

Na Trnavskú univerzitu Ondreja Kondáša pozval prednášať prof. Dr. V.Šatura, vtedajší vedúci katedry psychológie. Prijímací dekrét mu vystavil prof. dr. Anton Hajduk, DrSc., s nástupom 25. 9. 1995 na Katedru psychológie FHTU na 1/3 pracovný úväzok, keďže mal súbežne úväzok na FFUK ako emeritný profesor. Ďalšie dekréty pre školské roky mu podpisoval dekan Ing. arch. M. Bašo, CSc, tak to bolo aj 4.9.1999, kedy bol vymenovaný aj za predsedu habilitačnej komisie.

V čase, keď prišiel profesor na Trnavskú univerzitu, nebola ešte etablovaná Filozofická fakulta, iba Fakulta humanistiky, ktorá zastrešovala vzdelávanie zdravotných sestier v odbore ošetrovateľstvo, sociálnych pracovníkov v odbore sociálna práca a misijnno-charitatívnych pracovníkov v odbore misijná práca. Filozofická fakulta sa otvorila až v roku 2003 ako nevyhnutný dôsledok odborného vývinu univerzity. Katedra psychológie novoutvorenej univerzity zápasila s miestnosťami (pre katedru boli vyčlenené dve – jedna pre vedúceho, druhá pre asistentov, ktorých bolo vtedy 12).

Počas letných prázdnin v roku 1999 profesor požiadal J.Stempelovú, aby prevzala jeho klinické predmety na Trnavskej univerzite, lebo sám mal prevziať rolu garanta štúdia odboru psychológie na novovzniknutej Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Týmto svojim rozhodnutím sa dostal do sporu s vedením dekanátu a vedenia katedry, keďže chcel učiť na „konkurenčnej univerzite“. Uprostred akademického roka 1999/2000 ho vyzvali, aby sa rozhodol pre výučbu iba na jednej vysokej škole s tým, že vedenie chcelo, aby zotrval na Trnavskej univerzite.

Prof. O. Kondáš sa rozhodol pre univerzitu UCM, ktorá podľa jeho slov „ho viac potrebovala“ (nemala obsadené miesta vyučujúcimi). Zároveň chcel vyhovieť svojmu priateľovi z UCM, aby vybudoval katedru psychológie, kde zároveň sa stal vedúcim katedry. Ako hráč „športového tímu“ novej univerzity musel definitívne „zvliečť tričko Trnavskej univerzity“. Tento metaforický žargón stal sa „povestným“ na škole, keď prof. O. Kondáš odpovedal listom dekanovi FHTU „že vždy a zásadne hrá v drese študentov“ a „záväzky voči nim je ochotný si plniť aj na FHTU, že odmieta iné dôvody pôsobenia na univerzitách či už politické, konkurenčné či iné“ (list O.Kondáša dekanovi FHTU doc.Ing.arch.J.Hlinickému, PhD; poskytnutý doc. Dr.S. Démuthovou z UCM.)

Jeho odchod z Trnavskej univerzity nebol celkom bez problémov. Študenti napísali petíciu na obhajobu svojich profesorov a začali štrajkovať. Odmietali akúkoľvek náhradu vyučujúcich. K utíšenie napätej študentskej atmosfére došlo počas roka 2000, keď pán profesor bol už výlučne profesorom na Univerzite sv. Cyrila a sv. Metoda v Trnave.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Univerzita sv. Cyrila a Metoda bola založená zákonom č. 201/1997 Z. z. dňa 1. augusta 1997. Jej vznik sprevádzali kontroverzné názory – na jednej strane tu boli obavy z ohrozenia fungovania existujúcej Trnavskej univerzity, ktorá už 5 rokov realizovala výučbu a na strane druhej tu bola snaha rozširovať prístup k vysokoškolskému vzdelaniu v nových študijných odboroch. Vtedajšiu situáciu výstižne vystihuje práve príbeh O. Kondáša, avšak nielen jeho, pre ním rovnaký „osud“ postihol jeho kamaráta Damiána Kováča a po ňom nasledovali ďalší. Hoci mal možnosť vyučovať na oboch susediacich univerzitách (právne prekážky pre súbeh týchto aktivít v jeho prípade a v prípade mnohých iných neexistovali), neutrálny postoj v tejto záležitosti sa na TU neakceptoval. Je škoda, že takáto atmosféra poznačila fungovanie oboch univerzít na niekoľko rokov, keďže skladba ich študijných programov bola odlišná (a teda obavy z. Univerzita sv. Cyrila a Metoda realizuje vzdelávanie na Fakulte masmediálnej komunikácie, Fakulte prírodných vied, Fakulte sociálnych vied, Filozofickej fakulte, Inštitúte fyzioterapie, balneológie a liečebnej rehabilitácie a Inštitúte manažmentu v 172 študijných programoch (2019/2000), z ktorých sa iba pár vyučuje aj na Trnavskej univerzite; tá poskytuje vzdelávanie zas na odlišných fakultách – Pedagogickej, Teologickej, Právnickej, Filozofickej a na Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce. Situácia v Trnave sa tak mohla stabilizovať, keby sa so železnou pravidelnosťou neopakovali politické snahy o zlúčenie oboch univerzít, čo zakaždým predstavovalo útok na svojbytnosť oboch inštitúcií.

Začiatkom milénia tak angažovaním na Univerzite sv. Cyrila a Metoda O. Kondáš pocítil radikálnu zmenu prístupu zo strany Trnavskej univerzity. Pri nástupe na riadnu výučbu v letnom semestri AR 1999/2000 mu bolo „na chodbe oznámené: ‘pán profesor, veď Vy tu už neučíte’“ (osobné zdenie), čo viedlo k realizovaniu núteného rozhodnutia. Listom požiadal rektora Trnavskej univerzity o odvolací dekrét oficiálne ukončujúci jeho pôsobiska a naplno sa začal venovať budovaniu novej katedry na Univerzite sv. Cyrila a Metoda. Katedra psychológie Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave sa na samostatné pracovisko transformovala z pôvodného Ústavu sociálnej komunikácie, ktorý viedol doc. PhDr. Ján Szelepcsényi, CSc. V roku 1998 sa z neho vyčlenila Katedra psychológie a ostatné špecializované pracoviská. Prvým vedúcim novovzniknutej Katedry psychológie bol PhDr. Anton Markuš, CSc., ktorý ju viedol až do nástupu prof. PhDr. Ondreja Kondáša, DrSc. v roku 2000. V tom čase tu už pôsobil jeho dlhoročný kamarát, akademik profesor Damián Kováč a O. Kondáš postupe začal budovať svoje posledné pôsobisko.

Toto obdobie bolo veľkou výzvou – vybudovať novú katedru psychológie v duchu svojich zásad vysokej profesionality a v súlade s nastavenými štandardmi tak, aby získala akreditáciu na zabezpečovanie výučby psychológie nebolo jednoduché. Okrem momentálnej potreby nájsť odborníkov s príslušnými vedecko-pedagogickými titulmi mal O. Kondáš na zreteli aj dlhodobú udržateľnosť pracoviska; katedru vybuďoval zo všetkých vekových kategórií a hodností vrátane mladých aspirantov. Do roku 2002 tak pribudol nový profesor (Ján Čech), opätovne sa jeho cesty stretli so spolužiackou, vtedy už docentkou, Erikou Habíňákovou, ktorá na katedre zabezpečovala výučbu Vývinovej psychológie; vyučovanie Všeobecnej psychológie zabezpečoval doc. Igor Brezina, porovnávaciu psychológiu doc. Matej Czako. Spomedzi nositeľov titulu CSc. (PhD.) to boli napr. Tomáš Kováč, Rudol Fábry, Anton Markuš a medzi mladých kolegov – absolventov sa zaradili napr. Gabriela Ručková, Natália Kaščáková či Slávka Démuthová. Výnimočným znakom vybudovaného pracoviska bola jeho vynikajúca atmosféra – Ondrej rád a s istou hrdosťou v hlase hovorieval, že kým na susednej univerzite sa kresťanstvo hlása, tu sa žije.

Odchod O. Kondáša bol náhly a nečakaný. Katedra psychológie, Filozofická fakulta UCM, ako i celá psychologická obec prišli o nestora slovenskej psychológie a výnimočného človeka. Prírodná túžba nenechať upadnúť jeho prácu, upevniť jeho odkaz, ale aj vziať úctu, poďakovať za to, že posledné roky svojho života strávil práve na FF UCM vyústili do rozhodnutia každoročne usporiadať „Kondášove dni“ na počesť jeho tvorivej, vedeckej činnosti, ale aj ako priestor na spomínanie. Od roku 2005 tak prichádzajú tí, ktorí s Ondrejom prežili časť svojho života, kariéry, akademického či vedeckého rastu, ale i priatelia, rodina, kolegovia, študenti. Postupne – ako plynie čas – sa stávajú Kondášove dni prierezom jeho života aj pre tie generácie študentov, ktorí nemali možnosť ho zažiť a poznajú ho len z učebníc, a tak sa jeho odkaz stále šíri ďalej.

Vznik Kondášovho kabinetu

V roku 2017, pri príležitosti 15. výročia úmrtia prof. PhDr. Ondreja Kondáša, DrSc. Katedra psychológie UCM slávnostne otvorila „Kondášov kabinet“ – pamätnú izbu, v ktorej sú vystavené osobné predmety z jeho pozostalosti. Kabinet sa nachádza vedľa knižnice katedry. Študenti tak majú možnosť oboznámiť sa so životom a dielom významnej osobnosti slovenskej psychológie a pre členov katedry i návštevníkov je milou pripomienkou jeho života. Vzácné osobné predmety (vrátane písacieho stola, na ktorom vznikali jeho rukopisy), vyznamenania, de-

kréty, medaile prof. Kondáša venovala rodina. Katedra psychológie Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave sa tak snaží, aby sa študenti, odborná verejnosť, ale aj vedecké kruhy rôznymi spôsobmi neustále stretávali s odkazom p. profesora.

Ďalšie pedagogické pôsobiská

Plných 42 rokov strávil pán profesor na univerzitách a vzdelávacích inštitúciách. Prednášal na Vojenskej politickej akadémii v Bratislave; na Inštitúte pre výučbu riadiacich pracovníkov Slováckeho, pre ktorých napísal aj skriptá zo psychológie; tiež na Inštitúte pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov v Bratislave (1982 – 1990). V rokoch 1979/1980 viedol postgraduálne vzdelávanie pre psychológov v poradenských zariadeniach školského rezortu.

Kratšie kurzy vzdelávania viedol na Ústave vzdelávania pracovníkov ministerstva priemyslu; na Inštitúte zahraničného obchodu; na Vysokej škole múzických umení v Bratislave, aj inde. Okrem toho bol odborným poradcom na Ministerstve školstva a hlavný odborník pre klinickú psychológiu na Ministerstve zdravotníctva Slovenskej republiky do roku 1989.

ROZVOJ KLINICKEJ PSYCHOLÓGIE NA SLOVENSKU

Klinickú psychológiu prof. Ondrej Kondáš definoval ako „*vedeckú disciplínu, ktorá sa zaoberá duševným životom z hľadiska zdravia, choroby a dysadaptácie*“ (Kondáš, 2002, s.11). Je to odvetvie psychologických vied, ktoré študuje psychologické problémy vznikajúce v chorobe, liečbe, pri defekte či iných adaptačných a emočných ťažkostiach. Jej rozsah a významovosť každým rokom narastá, nakoľko rozvoj technických i spoločenských vied sa mení a medicínska starostlivosť sa rozširuje o spoluprácu ďalších aj nelekárskych disciplín. Teda aj klinická psychológia nie je mechanickou aplikáciou psychologických metód a postupov, jej nové poznatky významne ovplyvňujú celkovú náplň (Kondáš, 2002, s.11).

Bežnou súčasťou života človeka je utrpenie, sprevádzajúce ho od narodenia po smrť. Niekedy to môže byť choroba, bolesť spôsobená náhlym úrazom ale aj iné formy ako je postavenie na okraj spoločnosti, sociálna bieda, nezamestnanosť, odlúčenie od blízkych, nepochopenie, sklamanie. Jeho trvanie je rôzne, od jedného dňa po niekoľko rokov, preto postoj k nemu môže byť určujúci pre ďalší rast človeka, alebo naopak pre jeho totálnu odlúčenosť od spoločenstva. Každá doba vytvára nové formy utrpenia – moderné otrokárstvo, ľudia na úteku, ľudia neschopní zabezpečiť si životné zárobky, alebo postihnutí modernými chorobami od narodenia. Psychológ sa častejšie stretáva so zneužívaním človeka hlavne jeho pracovnej schopnosti pri neadekvátne nízkom ocenení práce; zdržiavanie spravodlivého zárobku; a iných nespravodlivosti. Aj neuznanie dôstojnosti človeka a nadradený prístup zo strany autority, či osôb tvoriacich politiku štátu môžu človeku spôsobovať psychické utrpenie.

V poslednej dobe sa psychológia zaoberá aj takými úkazmi ako je zadlžovanie; násilie a rôzne prejavy agresivity; xenofóbia a rasizmus; nové formy závislosti – na kulte tela a cvičení (bigorexia), na zdravom životnom štýle a stravovaní (ortorexia), na nakupovaní a pracovnom zanítení; na komunikačných zariadeniach – mobil, internet (chetovanie, instagram...), na rôznych sexuálnych deviáciach, atď. (Hupková, I., 2020, s. 26).

Objavujú sa aj závislosti na „adrenalinových hrách“, na rizikovitom správaní aj sexuálnom rizikovitom správaní s ohrozením zdravia, (vysoká rýchlosť v dopravných prostriedkoch, používanie liekových stimulátorov, rýchle striedanie partnerov bez emočných väzieb). Osobitnú kapitolu tvoria závislosti na sektách či osobách typu – „šarlatáni, veštice, vyháňaci zlých duchov a pod“. Smrť je „ako

forma zábavy“ cez počítačové hry, „kde princípom je vyhrať, inak zomrieš“. (Kadlec, 2020, s.30-31).

Nové témy v oblasti psychológie ponúkajú aj spoločenské zmeny a nečakané udalosti ako prírodné katastrofy, ekonomická kríza, sťahovanie národov, pandémie infekčných ochorení, ázijská chrípka, SARS, HIV/AIDS, Covid-19, atď. Ako sa menia spoločenské podmienky, narastajú technické vymoženosti, tomu sa prispôbujú i vedecké badania.

Krátku históriu klinickej psychológie na Slovensku stručne opisuje O.Kondáš vo svojej učebnici „State z klinickej psychológie“ (Kondáš, 2002, s.24-28), ktorú o niečo dopĺňujeme s rozdelením vývinu pôsobenia psychológov na tri obdobia:

Nástup prvých klinických psychológov do zdravotníctva v rokoch 1948 – 1968

V rokoch 1948 – 1960 nastúpili prví psychológovia do zdravotníctva: Milan Verner (1909 – 1965) na ortopedickú kliniku, Gejza Dobrotka (1918 – 2002) pôsobil na Psychiatrickej klinike KÚNZ v Bratislave za vedenia prof. MUDr. E. Guensbergera; tiež na Lekárskej fakulte UK kde prednášal psychológiu pre medikov a bol zakladateľom forenznej psychológie na Slovensku. Ružena Somogyová – Škodová bola prvou psychologičkou v Psychiatrickej liečebni Pezinok, kde s manželom publikovala prácu „Liečba psychóz prostredím“ (1959), zaslúžila o vypracovanie socioterapie pre psychiatrických pacientov, v r.1968 emigrovala do zahraničia. Aj Ladislav Košč (1924 – 2016) začína pracovať v Psychiatrickej liečebni Bytčica (Žilina), neskôr zakladal poradensko-psychologické centra a bol vedeckým pracovníkom VÚDPAP v Bratislave. Andrej Stančák (1924 – 2014) v Psychiatrickej klinike Košice založil Oddelenie klinickej psychológie s fundovaným psychodiagnostickým arzenálom, venoval sa otázkam psychosomatických ochorení, stresu, sexuality a psychodiagnostiky. Ladislav Ličko (1914 – 1993) okrem iných pracovísk pracoval v Detskej fakultnej nemocnici v Bratislave. Sylvia Cinkovská (1931) ukončila štúdium v roku 1955, venovala sa detským neurologickým pacientom, neskôr pracovala v TBC sanatóriu pre deti v Abraháme. Erika Habiňáková (1932 – 2017) spolu s Miladou Harinekovou (1931 – 2018) pracovali na úseku starostlivosti o matku a dieťa. Marta Zurková (1927) bola priekopníčkou v psychologickej starostlivosti v Krajskej ftizeologickej liečebni, Horné Lefantovce. V čase jej pôsobenia na Slovensku bol vysoký výskyt tuberkulózy, na ktorý pacienti zomierali. Vďaka jej angažovanosti pomáhala chorým psychologicky zvládať ochorenie a pozostalých sprevádzala v ich ťažkostiach. Anna Marišová

(1924) ukončila štúdium v roku 1965, pracovala v problematike gynekologicko-pôrodnickej, angažovala sa v psychoprofylaktickej príprave matiek. Štefan Bednárík (1929) svoju profesionálnu kariéru strávil v Psychiatrickej liečebni v Levči, zvlášť sa venoval psychodiagnostike a kvalitatívnej analýze ROR testu. V psychoterapii zastával využitie psychoanalýzy. Stanislav Heřmánek (1928) pracoval vo Výskumnom ústave reumatických chorôb v Piešťanoch s témami komplexnej rehabilitácie. Ľuboslava Klindová r. Vincúrová (1931) zaoberala sa vývinovou problematikou u detí na VÚDPaP. Lýgia Šintajová, r. Gažová (1927), ukončila psychológiu v r.1953, venovala sa deťom v Podunajskom regióne, známa bola svojím psychoanalytickým výkladom, ktorá čerpala zo zahraničnej literatúry.

Ondrej Kondáš (1930-2002) od roku 1954 pôsobil v Psychiatrickej liečebni Veľké Leváre, kde popri bežnej činnosti začal s klinicko-psychologickým výskumom, v obci založil aj psychologickú poradňu pre deti, neskôr sa venoval riadeniu a postgraduálnemu vzdelávaniu psychológov. V literatúre nachádzame psychologické témy týkajúce sa dieťaťa od roku 1930 vďaka Psychotechnickému ústavu, založenému v roku 1928, kde začínal pracovať Juraj Čečetka (1907-1983), prvý docent pedagogiky na Slovensku a Anton Jurovský (1908-1985) univerzitný profesor a autor ôsmich knižných, odborných publikácií. Neskôr pracoval na Psychologickej výchovnej klinike (od r.1959), aj vo VÚDPaP a prednášal psychológiu na Univerzite Komenského. Častými jeho témami boli vplyv prostredia na zdravý vývin osobnosti; utváranie morálnych noriem spoločnosti a formovanie mládeže; rodina a dieťa, atď. Tento zoznam psychológov zaoberajúcich sa klinickými témami nie je vyčerpávajúci, pretože odborná psychologická starostlivosť o deti a dospievajúcich sa delila medzi vývinovú, pedagogickú aj klinickú problematiku a zatriedenie odborníkov je problematické. Zaiste si história klinickej psychológie na Slovensku zaslúži podrobnejšiu analýzu aj bližším popisom významných osobností, ktoré sa zvlášť zaslúžili o výskum a získanie nových poznatkov tejto disciplíny. Máme nádej, že niekto z mladších kolegov ju dopracuje. Prvá generácia psychológov v praxi ukázala nielen možnosti aplikácie teoretických poznatkov, ale vedeckým sledovaním psychopatologických stavov detí a dospelých prispela k rozvoju klinickej psychológie, ktorá sa v tom čase príliš nelíšila od zahraničných kolegov, kde podmienky na prácu mali ďaleko priaznivejšie (možnosť súkromných ambulancií, vyššie finančné ohodnotenie, dotácie na výskum, spoločenská akceptácia, atď.)

V roku 1957 vyšla na Slovensku historicky prvá kniha zaoberajúca sa klinickou psychológiou – „Psychológia v zdravotníctve“ (Verner, M., a kol., 1957) pozostávala z prác rôznych autorov o aplikácii psychológie v slovenskom zdravotníctve. Publikoval v nej G. Dobrotka o defektových predstavách v ROR,

O. Kondáš o význame liečby prácou pre duševne chorých, A. Stančák o prípade autistického myslenia, R. Škodová-Somogyová o výskume schizofrénie, M. Verner o psychických faktorov pôsobiacich na pacientov pri operáciách. Témy zborníka sa venovali psychodiagnostike psychických ochorení, vplyvu somatického ochorenia na ľudskú psychiku, na zvládanie ochorenia, atď. Spracované témy mali vysokú odbornú úroveň aj z pohľadu dnešného posúdenia.

V roku 1957 prof. A. Jurovský bol jedným zo zakladajúcich členov stavovskej **Psychologickej spoločnosti**, kde do roku 1959 bol aj prvým predsedom. V tom čase mala len malý počet záujemcov, približne dvadsať, ktorý sa postupne rozrastal.

Obdobie postupného naplňania klinických pracovísk v zdravotníctve (1969 – 1989)

Obdobie v rokoch 1961 – do roku 1974 pracovalo približne 100 klinických psychológov (Kondáš, Ličko 1974). Bolo to obdobie rozmachu klinickej psychológie vďaka prijatej koncepcii klinickej psychológie Ministerstvom zdravotníctva SR (1969) a jej uvádzanie do praxe. V roku 1971 bol O. Kondáš menovaný za hlavného odborníka Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky a v tejto funkcii zotrval až do roku 1989. Zdravotnícke pracoviská ochotne prijímali psychológov aj na pracoviská, ktoré nemali dovtedy žiadnu skúsenosť so psychológom. V roku 1984 bolo v zdravotníctve vyše 250 klinických psychológov: 159 v Bratislave a západoslovenskom kraji, 51 v stredoslovenskom a 76 vo východoslovenskom kraji (Kondáš, Stempelová, 1984).

Začiatkom sedemdesiatych rokov 20. storočia sa vytvárajú aj špecializované pracoviská: „Oddelenie klinickej psychológie“, ktoré založil A. Stančák v Košiciach v roku 1967. Medzi prvými spolupracovníkmi bola Zdena Jaššová, r. Kosírová (1935), Darina Holubová, Ladislav Beleš, (1950) a ďalší. V psychiatrickej liečebni v Prešove pracoval Ján Čipka (1934-2014), Venerková, Jozef Kandalá (1946 – 2017) Marián Garbár (1950). Po utvorení Nemocnice s poliklinikou v Prešove sa niektorí klinickí psychológovia premiestnili, pracovali tu Marián Garbár, Eva Drapecká r. Kmecová (1949), Anna Komárová r. Ilkovičová (1959) a ďalší.

V Psychiatrickej liečebni Pezinok v r. 1969 bol utvorený Úsek klinickej psychológie pod vedením Jozefa Fridricha (1933-2010), kde pracovali Miroslava Valachovičová (1942) neskôr Jurášová, ktorá nastúpila ešte počas štúdia, rovnako ako Ľudovít Juráš (1943). Ďalšími spolupracovníkmi bola Naďa Lovichová (1947), Alojz Nociar (1948), Eva Heftyová (1949), Anna Krausová (1952), Romana Kra-

sulová (1951), Tibor Hrozán (1955), Ivan Obuch (1954), Michal Arpáš (1949 – 2015) a ďalší.

O niečo neskôr v roku 1972 sa otvára Psychologické laboratórium v Nitre (Pavol Csáder (1944–2004), Mária Csáderová, r.Pockodyová (1949), Judita Stempelová, (1944); tiež Psychologické pracovisko v Odbornom liečebnom ústave na Prednej Hore zameranom na liečbu toxikománie obsadil Peter Kucek (1947), Ludovít Juráš a Miroslava Jurášová, ktorí svoju činnosť vykonávali od roku 1973.

V roku 1970 bola reprofilizovaná Protialkoholická liečebňa v Bratislave – Dúbravke, ktorú viedol MUDr. L. Turček na Denné psychiatrické sanatórium. Zariadenie viedol primár MUDr. Alexander Ruttkay (priateľ Ondreja Kondáša) malo psychologičku Mariannu Pukačovú r. Ráciková (1939), neskôr Máriu Odehnalovú, r. Jaškovú (1952), ktoré sa podieľali na psychoterapii pacientov. Denne psychiatrické sanatórium sa v roku 1995 presťahovalo, malo názov Hestia s primárkou MUDr. Zdenou Geššovou a viacerými mladšími psychológmi.

Na Protialkoholickéj ambulancii v Bratislave u MUDr. Novotného pracovali dvaja psychológovia.

Psychiatrická klinika Fakultnej nemocnice v Bratislave mala viacerých psychológov, medzi prvými pôsobil spomenutý Gejza Dobrotka, Draga Adamišová, r.Lišková (1931), Katarína Vajdičková (1949), Anton Heretik (1950), Marián Košč (1950–2003), Zuzana Zacharová, r. Kmeťová (1955) a ďalší. Margaréta Trávníková (1919) pracovala na Neurologickej klinike FN v Bratislave, pokračovala tam Viera Páleníková r. Kmetová (1952), Táňa Česlová r. Varečková (1950).

Do Výskumného ústavu humánnej bioklimatológie nastúpil Dušan Selko, potom Pavla Nôtová, r.Popovičová (1954), tiež Jandová Katarína r.Ševčovičová (1964), predtým zaoberajúca sa problematikou gynekológie. Novozriadeným pracoviskom bol aj Ústav klinickej bioniky, kde pracoval Zoltán Bojar (1948) a na Výskumnom ústave preventívneho lekárstva pôsobila Eva Šovčíková (1946). Otázkami kardiovaskulárnych chorôb sa zaoberali: Eva Borzová (1943), Miro Skorodenský (1943), Dušan Selko (1953), Pavla Nôtová (1954) a ďalší. Nová Klinika cudzokrajných chorôb, náplňou ktorej bola starostlivosť o zdravotníckych pracovníkov, ktorí boli vyslaní do zahraničia za prácou na istú dobu: Tu pracovali Eva Tomková (1957), Al Zafariová (1950) a ďalší.

Postupne nachádzajú psychológovia svoje miesta vo Výskumnom ústave gerontológie v Malackách, tiež v ambulanciách v rámci celoštátneho programu starostlivosti o seniorov (Eva Čunderlíková 1954, Oľga Varsányiová, r.Žmuráňová, 1953;) a ďalší. Program sa realizoval v 80-tych rokoch 20.storočia a na mnohých výskumných úlohách participovali psychológovia (A. Heretik, M. Košč, J. Fridrich, A.Nociar, ďalší kolegovia z psychiatrie, tiež O.Varsányiová, J.Stempelová a i.)

V starostlivosti o dieťa pokračuje Zuzana Vranová, r.Liszitská (1947), Zlámalová Viola, r.Csókóvá (1946 – 2014), Niňajová Soňa, r.Paškovičová (1942 – 2013) a Záhorcová Viera, ktorá v r. 1998 založila združenie na podporu mentálne postihnutých, neskôr prvé centrum včasnej diagnostiky.

V osemdesiatych rokoch sa formujú aj prvé svojpomocné skupiny a kluby pacientov pod vedením klinických psychológov (kluby psychotikov, liečených alkoholikov, neurotikov, svojpomocná skupina stomikov, seniorov. Vznikajú aj Linky dôvery v Bratislave, Nitre, Humennom a inde.

Pokles iniciatívy a odchody klinických psychológov zo zdravotníctva 1990 – 2010

Prijatie nového zákona o liečebnej starostlivosti v roku 1994 (Zákon Národnej rady SR č. 277/1994 o zdravotnej starostlivosti) zahŕňa aj psychologickú starostlivosť, ale nie v tej miere ako to bolo v predchádzajúcom období.

Psychológovia konečne pretlačili vo vláde Zákon NR SR č. 199/1994 „O psychologickéj činnosti a Slovenskej komore psychológov“ ako stavovskej organizácii.

Postupne sa vytvárajú súkromné a špecializované psychologické služby mimo rezortu zdravotníctva, čo následne ovplyvňuje ich klientelu. Viac prichádzajú privátni klienti požadujúci nejakú službu alebo aj klienti „zamestnávateľmi odporúčaní“, kde psychológ mal posúdiť vhodnosť klienta na do služby polície, záchranej služby, tiež vhodnosť pre držbu zbrojného preukazu. Boli aj pacienti, ktorí spontánne sami hľadali klinickú psychologickú intervenciu a psychoterapiu (napr. eliminácia úzkostných stavov, trémy, riešenie konfliktných a stresových situácií, atď). O rok neskôr (1995) bol prijatý zákon NR SR č.98/95 o Liečebnom poriadku, ktorý upravuje podmienky poskytovania zdravotníckej starostlivosti na základe zdravotného poistenia, definuje zdravotníckych pracovníkov aj rozsah poskytovania služieb klinickými psychológmi (Košč, M. a kol. 2002).

Značná orientácia veľkého počtu psychológov na klinickú problematiku (v 80-tych rokoch minulého storočia) dáva podnet k zamysleniu, či „chorobnosť populácie“ je determinantom smerovania psychológie a či ide o zdravý jav spoločnosti ako o tom píše známy odborník D. Kováč (2007): „Tento stav verne odzrkadľuje vývoj vyspelého ľudstva v posledných storočiach, označil sa ako chorá civilizácia, no podľa nás je to nezdravé ľudstvo“ (Kováč, D., 2007, str.205).

Na základnú potrebu revitalizácie klinickej psychológie poukázali viacerí odborníci. Znamená to zhodnotenie teoreticko – výskumných východísk a prepoje-

nie na prax. Už v predchádzajúcich odborných príspevkov psychológa Mariána Košča (Košč, M. a kol., 2002) sa ukazovala potreba posunu z oblasti porúch a patológie do psychológie zdravia, ktorá spolu s pozitívnou psychológiou nahradia oblasť aplikovanej klinickej psychológie. Tak sa postupne rozširuje diapazón uplatnenia psychológov v krízovej intervencii; v intervencii špecializovaných skupín obyvateľstva (hendikepovaní, imigranti a i.); či v riešení nových situácií (prírodné kalamity, dopravné havárie, výskyt nových ochorení); ale aj zložitých v spoločenských konfliktoch a udalostí (terorizmus, nacionalizmus, xenofóbia a i.) Rozvoj novej disciplíny „Psychológie zdravia“ podporil O.Kondáš nielen zavedením predmetu do štúdia psychológov na Univerzitách v Trnave, ale i zaškolením nasledovníkov (pozri bližšie príspevok Dušana Selka).

Aktuálne potreby spoločnosti si vyžadujú zriadenie výskumno – školiacích stredísk, ktoré by poskytovali v plnom rozsahu systém špecializovaného vzdelávania s metodickým výskumom pre potreby zefektívnenia praxe. Táto myšlienka má aspoň 25 rokov, objavuje sa v publikáciách (Kondáš O., 1983, Kondáš, O., Heretik, A., 1985), avšak nebola dostatočne silná na získanie si podpory nadriadených orgánov a zrejme chýbala aj húževnatosť klinických psychológov, ktorí by jej uplatneniu v praxi presadili. Napriek tomu, že aj v minulých obdobiach boli vypracované široké plány zahrňujúce starostlivosť o duševné zdravie ľudí, ale nijak neboli finančne podporené z ministerstva zdravotníctva ani zo štátu. V posledných rokoch zaznamenali štatistické úrady stúpajúci trend výskytu psychických porúch u občanov Slovenska (predovšetkým výskyt úzkostno-fobických stavov a depresie).

Nový minister zdravotníctva sľúbil pre zlepšenie duševného zdravia ľudí vytvorenie Centra pre mentálne zdravie pri Ministerstve zdravotníctva v roku 2020 aj s patričnou finančnou dotáciou.

VEDECKO – VÝSKUMNÉ PSYCHOLOGICKÉ PRACOVISKÁ

*Zasadanie výboru Československej psychologickej spoločnosti
(Psychológovia zľava: Valoušek, Hrabal, D. Kováč,
O. Kondáš, E. Urban, M. Kubalák, J. Koščo)*

Ústav experimentálnej psychológie Slovenskej akadémie vied

Z iniciatívy Miroslava Bažányiho (1.9.1952) bolo založené relatívne samostatné Psychologické oddelenie Filozofického ústavu Slovenskej akadémie vied a umení – predchodca dnešného Ústavu experimentálnej psychológie SAV (Kováč, D., 2002).

Pod jeho záštitou sa vypracúvali vedecko-výskumné projekty s klinicko-psychologickou tematikou. Už aj predtým bolo badať náznaky vedeckej činnosti prostredníctvom Psychologického ústavu SAVU v Bratislave (Jurovský, A., Bažány – Maršalová, L.) a Psychotechnického ústavu v Bratislave, ktorý vznikol v r. 1928 pod vedením pražského psychológa Jozefa Stavěla. Ústav experimentálnej psychológie SAV od roku 1953 – 1991 nepretržite viedol prof. PhDr. Damián Kováč, DrSc. Ďalšími riaditeľmi bol Prof. PhDr. Michal Striženec, DrSc., (1991 – 1999),

Prof. PhDr. Imrich Ruisel, DrSc., (1999 – 2007), Prof. PhDr. Viera Bačová, DrSc. (2007 – 2015), prof. PhDr. Peter Halama, PhD od 2016 do súčasnosti).

V roku 1948 inicioval prof. Anton Jurovský vydávanie časopisu Psychologický zborník (na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave), následne bol založený Psychologický odbor pri Matici slovenskej, ktorý združoval prvú generáciu psychológov (A. Jurovského, T. Pardela, J. Košču, M. Bažányiho a ďalších) (Čavojcová, 2003). Bližšie o náplni a pôsobení Ústavu experimentálnej psychológie SAV sa dozvedáme v článku M. Striženca, „Doterajšie zameranie experimentálnej psychológie na Slovensku“ (Kováč, D., Kovaliková, V. 1993, s.55-59).

Psychotechnický ústav dr. Jozefa Stavěla

Na začiatku bola zriadená „Ústredná poradňa povolání na Slovensku“ v Bratislave, ktorá bola založená ako spolok v r. 1928 z iniciatívy niektorých bratislavských inštitúcií a korporácií a ich funkcionárov, (najmä Obchodnej a priemyselnej komory, Ústredného združenia slovenského priemyslu, Krajinskej úradovne pre poisťovanie robotníkov a Krajinského úradu práce). Zameriavala sa na uplatnenie psychotechniky.

Krátko po svojom vzniku sa inštitúcia zmenila na Psychotechnický ústav pre Slovensko (1928). Zakladateľom bol pražský psychológ, dr. Jozef Stavěl. Pôvodne ústav sídlil na Vazovovej ulici v novostavbe „Učňovských škôl“, ktorá po štátoprávných zmenách v roku 1939 zobrala Slovenská vysoká škola technická a psychotechnický ústav sa sťahoval viackrát na Jeleniu ulicu, na Obchodnú až do zrušenia v roku 1947. (Jurovský A., 2009, s. 164). V roku 1937 po habilitačnom konaní J. Stavěl stal sa prvým docentom psychológie, avšak vojnové časy ho prinútili vrátiť sa do Čiech. (Habiňaková, E., 2009, s. 52)

Úlohou bolo vedecké skúmanie v oblasti psychológie a poradenská psychologická činnosť pre mládež, neskôr aj pre deti a dospelých. Prvým asistentom tu bol pedagóg Juraj Čečetka od r.1929 – 1935, kedy odišiel prednášať na univerzitu Komenského. Krátko pred ním ako pomocná vedecká sila tu pracoval ešte študent psychológie Anton Jurovský, ktorý neskôr tiež sa stal kolegom Dr. Juraja Čečetku a spoločne pracovali na Filozofickej fakulte UK dvadsať rokov ako univerzitní profesori, kedy v roku 1959 univerzitu opustili (Jurovský, A, 209, s.166). V Psychotechnickom ústave riaditeľmi boli: dr. J. Stavěl (1928 – 1939), dr. B. Vančo (1939 – 1942), prof. dr. A. Jurovský (1942 – 1947), dr. M. Bažány (1947), ktorý tiež pracoval na ústave (1928 – 1947). Zároveň tu pracovalo viacero významných slovenských psychológov – M. Bažány, Mikuláš Milan (1915 – 1976), Milan Vaross (1923-1988) a iní (bližší popis viď. D. Kováč, 2007, s 169).

Psychotechnický ústav dr. J. Stavěla stal sa školou pre psychológov, neskorších priekopníkov rozvíjajúcich aplikačné psychologické disciplíny. Bol tiež metodologickou kolískou psychológie na Slovensku.

Tento stav trval až do zriadenia Československého ústavu práce v roku 1947. Okrem výberu učňov pre jednotlivé povolania robili na požiadanie psychologické vyšetrenie každému, kto o to požiadal s vypracovaním posudku. Neraz riešili rôzne problémy so školským prospechom, s poruchami správania detí, kedy volali na pohovor rodičov. Na žiadosť ľudových škôl robili piatakom základnej školy testy inteligencie (Bratislavský test inteligencie zostavil J. Stavěl), prípadne aj ďalšie testové skúšky, aby tak vyznačili žiakov, ktorí spĺňajú predpoklady pre gymnaziálne štúdium. Ak s výsledkami nesúhlasili, venovali sa im individuálne. Od roku 1934 poradensky sa orientovali na maturantov, ktorí nevedeli, či majú ďalej študovať alebo pracovať. Postupom rokov záujemcov o túto poradenskú činnosť vzrastala, rokoch 1937 – 39 dosahovala priemerne 500 i viac ročne, čo poukazovalo na potrebu poradne pre výber povolania.

Rozšírená starostlivosť pre spoločnosť znamenala, že sa menila koncepcia ústavu a a pre niektoré bratislavské úrady a podniky robili výber záujemcov o zamestnanie. Napriek záujmu sa ich činnosť viac zameriavala pre dopravných pracovníkov (železnice, verejná doprava), nakoľko hospodárska kríza na Slovensku nedovoľovala prijať viac psychológov (Jurovský, A., 2008, s.170 – 172)

Ešte pred nástupom psychológov do zdravotníctva po druhej svetovej vojne sa v Československu založila sieť „Sociodiagnostických ústavov“, ktorých prácu usmerňoval Ústav pre sociálny výskum mládeže pod vedením Tomáša Pardela v Bratislave. Sociodiagnostické ústavy pracovali podľa švajčiarskeho modelu v tesnej spolupráci lekára, sociálnej pracovníčky a psychológa. Mali zabezpečiť diagnostiku problémových, telesne alebo psychicky hendikepovaných detí a ich zaraďovanie do detských domovov či do výchovných ústavov. (Kondáš, 2002, s. 27).

Výskumné pracoviská detskej psychológie v Bratislave

V roku 1957 (1. 2.) bola v Bratislave zriadená **Psychologická výchovná klinika**, ktorá ako jediná v Československu mala za cieľ predchádzať, usmerňovať a odstraňovať rôzne poruchy správania a učenia u detí. Súbežne sa budovalo aj Stredisko pre voľbu povolania ako autonómne poradenské zariadenie na pomoc žiakom pri ich profesionálnom rozhodovaní. Súčasno u pokračovateľkou týchto inštitúcií je Krajská pedagogicko-psychologická poradňa. (Matula, Š., 2015).

Zároveň sa uvažovalo nad zriadením výskumného pracoviska sledujúce vývin dieťaťa, ktoré presadil doc.PhDr. Miroslav T.Bažány a zároveň stal sa prvým riaditeľom **Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie** v Bratislave. Ústav od začiatku pracoval v rezorte školstva a jeho začiatok sa datuje na **1. január 1964**, bol tiež strešným orgánom bývalých psychologicko-výchovných poradní a do roku 1992 mal pôsobnosť pre celé Československo. Štruktúra ústavu prechádzala rôznymi zmenami, ale výskumné projekty a ich plnenie bolo na vysokej úrovni. Spočiatku mal 25 pracovníkov, v roku 1989 už 74, v roku samostatnosti Slovenska sa znížil na 50 a v súčasnosti sa stavy vedeckých pracovníkov menia. V posledných rokoch 21. storočia dochádza k výrazným zmenám v obsahu pôsobenia tejto inštitúcie.

Od roku 1966 vydáva VÚDPaP odborný časopis „**Psychológia a patopsychológia dieťaťa**“, kde v redakčnej rade bol O.Kondáš a externe spolupracoval s ústavom, najmä pri tvorbe výskumných projektov, pri ich oponentúre, či pri zahraničnej spolupráci s podobnými inštitúciami v rámci socialistických krajín. (<http://vudpap.sk/x/y-hiskoria-vudpap/>)

I keď tieto ustanovizne patrili pod rezort školstva, veľa vedeckých prác malo klinický charakter (psychodiagnostika detí, ovplyvnenie psychických porúch, sociálne vplyvy na ich vznik a možnosti psychoterapie).

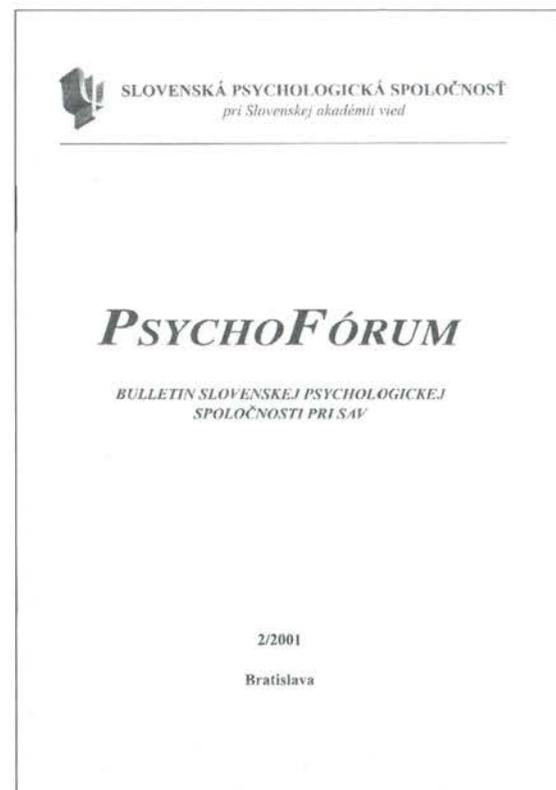
Slovenská psychologická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied

Bolo už spomenuté, že Slovenská psychologická spoločnosť vznikla pri SAV ako dobrovoľné vedecké a profesné združenie psychologov, ktoré pracuje ako občianske združenie. Snahou tohto združenia bola podpora a rozširovanie psychológie ako vedy, ale aj ako praktickej disciplíny. Psychológovia sa snažili o rozvoj profesie a využívanie psychologických poznatkov v spoločnosti. Psychologická spoločnosť organizovala aj konferencie a semináre „Psychologické dni“, predtým to boli zjazdy Psychologickej spoločnosti, tiež iné vzdelávacie akcie. Regionálne a profesné skupiny mali otvorené pole pôsobenia pre neformálne stretávanie, informovanie sa psychologov o ich pôsobení.

Pri vzniku mala SPS (1957) 20 členov, r. 1960 okolo 40 (Jurovský, A., 2009). V roku 1989 evidovala 1 200 členov (nie všetci boli psychologovia, asi 80%), dnes nik nevie presný jej počet. V roku 1989 bol vydaný druhý adresár SPS SAV, ktorý zahrňoval 1 174 osôb z počtu evidovaných 1 200 členov SPS (zostavil ho K. Adamovič (1934) na podklade rozposlaného dotazníka z r.1988/89.)

Podľa jeho analýz 28,14% pracovalo v školstve, v detských domovoch a výchovných zariadeniach, 22,75 % sa venovalo poradenskej činnosti (školská, profesionálna aj manželská), 20,87 bolo zamestnaných v zdravotníctve a len 15,50% si zvolilo vedeckú dráhu. Zvyšných 12,74% boli v štátnych inštitúciách alebo inak nezaradených psychologických miest. Počas uplynulého obdobia bol ešte jeden pokus obnoviť adresár, ale už sa nezrealizoval.

Vydávanie informačného bulletinu „PsychoFórum“ podľa webových stránok spoločnosti trvalo od r.2006 – 2014. V súčasnosti je predsedkyňou SPS PhDr. Andrea Baranovská, PhD., z katedry psychológie UCM Trnava, činnosť tejto organizácie celkom stagnuje.

Obálka informačného bulletinu SPS

INICIATÍVY A TVORČIA ČINNOSŤ PROFESORA

Možno konštatovať, že rozvoj klinickej psychológie na Slovensku významne ovplyvnil prof. O. Kondáš svojim iniciatívnym konaním a vlastnou tvorivosťou. Jeho činnosť možno zhrnúť do týchto bodov:

1. Koncepčný prístup k diferenciacii odboru klinická psychológia
2. Vývoj nových psychodiagnostických metód a praktická aplikácia metódik zo zahraničia v klinickej praxi. Spolupráca s vydavateľstvom „Psychodiagnostické a didaktické testy n.p. Bratislava pri vydávaní psychodiagnostických pomôcok.
3. Rozvoj psychoterapie s vedeckým odôvodnením „discentnej psychoterapie“ a jej aplikácia.
4. Pregraduálna a postgraduálna výučba psychológov – špecialistov pre psychoterapiu a venovanie sa odborníkom v zdravotníctve. Iniciovanie vzniku *Kabinetu klinickej psychológie ILF*
5. Starostlivosť o klinických psychológov v praxi – návštevy pracovísk, metodické listy.
6. Iniciovanie nových klinických pracovísk zameraných aj na psychosomatické vzťahy.
7. Klinický výskum a jeho prepojenie na prax.
8. Publikačná činnosť
9. Preventívna psychologická činnosť v spoločnosti – prednášky v školách, vystúpenia v rozhlase a televízii, publikovanie článkov pre osvetové strediská
10. Gesorstvo nad posudkovou a foréznu činnosťou psychológov v praxi

1. Koncepčný prístup k diferenciacii odboru klinická psychológia

Prvú „Konceptiu klinickej psychológie“ pre ministerstvo zdravotníctva vypracoval O. Kondáš v roku 1969, čím predstihol českú republiku (Vestník MZd, 1969, čiastka 11-12, s.70-74) s popisom prác psychológa v zdravotníctve.

Spracovanie koncepcie klinickej psychológie hneď v začiatkoch svojej činnosti malo pre prax veľký význam. Už prvá koncepcia klinickej psychológie z roku 1969 vytýčila jasné úlohy a postavenie psychológa v zdravotníctve, čím bol za-

bezpečený aj jej rozvoj. Prví psychológovia pri nástupe na pracovisko neboli dostatočne oboznámení so štruktúrou práce v zdravotníctve a rovnako aj ich nariadení často nevedeli aké požiadavky môžu mať na nich. Boli v nevýhode i tým, že neexistovali oficiálne psychodiagnostické pomôcky so slovenskými normami, preto si ich zadovážili zo zahraničia bez patričných úprav (Kohsové kocky, ROR, TAT, WAIS-R a ďalšie). Niektoré testy pochádzali z Psychotechnického ústavu (r. 1929 – 30, Stavělov bratislavský test inteligencie, test Army alfa, a i.). Ďalej ich získavali zakúpením v zahraničných vydavateľstvách (v Rakúsku a Švajčiarsku), išlo prevažne o projektívne metodiky (Rorschach, Murrayov test apercepce – TAT, Rozenzweigov test frustračnej tolerancie, Szondiho test osobnosti, atď.) Do roku 1950 mohli prví psychológovia cestovať na zahraničné konferencie alebo študijné pobyty, k čomu boli jazykovo výborne vybavení, vďaka klasickým gymnáziam. Neskôr sa komunikácia sťažila politickými zmenami v spoločnosti a odbor klinická psychológia utrpela; začala zaostávať za svetovým trendom (odhaduje sa zaostávanie až na 20 rokov).

Presadením koncepcie klinickej psychológie sa mnohí psychológovia etablovali na nových, viac psychosomaticky orientovaných pracoviskách. Napr. do Ústavu kardio-vaskulárnych chorôb v Bratislave nastúpil Dušan Selko (1953), skôr v tomto zameraní pracoval Miroslav Skorodenský (1947) na Neurobiologickom ústave v Košiciach. Mária Marková (1951) začala pôsobiť na dermato-venereologickom oddelení, na hematológii pracovala Eva Jakubčíková (1949), v oblasti liečebnej rehabilitácie vyvíjala brázdú Adriana Sedláková (1952).

V ďalšej koncepcii klinickej psychológie (1986) sa definuje zriaďovanie klinicko-psychologických pracovísk na detských, geriatrických, neurologických, psychiatrických oddeleniach na oddeleniach jednotky intenzívnej starostlivosti, pracovného a posudkového lekárstva, hematológie, ortopedickej protetiky, fyziatrie a balneológie, liečebnej rehabilitácie a cudzokrajných chorôb (Vestník MZ SSR, 1986). V koncepcii sa hovorí o potrebe postgraduálneho odborného vzdelávania aj v psychoterapeutických kompetenciách v rámci česko – slovenských výcvikových škôl. Špeciálne sa venuje potrebe výskumnej činnosti psychológov v zdravotníctve.

Neskôr sa koncepcia klinickej psychológie rozšírila o postgraduálne vzdelávanie v Kabinete klinickej psychológie, zriadenom pri Inštitúte pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov v Bratislave. Klinickí psychológovia ako nezdravotnícki pracovníci museli sa odborne školiť v organizácii zdravotníctva, v špecializácii pre klinickú prax v zdravotníckom zariadení. Krajské útvary národného zdravia ich zaradili do špecializovanej prípravy, ktorá končila atestáciou. Prví atestanti obhájili svoju prácu skúškou pred odbornou komisiou v roku

1983. Všetky koncepcie predkladal hlavný odborník pre klinickú psychológiu pri Ministerstve zdravotníctva, prof. PhDr. Ondrej Kondáš, DrSc., Tento počin treba považovať za významný aj z európskeho hľadiska, lebo klinickú psychológiu vo vtedajšom Československu postavil na roveň pracovnej psychológie, ktorá v tom čase bola štátom aj finančne podporovaná.

Koncepcia zdravotnej starostlivosti v odbore klinická psychológia po smrti O.Kondáša je širšie rozpracovaná na oblasti pôsobenia v zdravotníctve (Vestník MZ SR, čiastka 28-42, r.2006) podľa platných zákonov a usmernení o zdravotnej starostlivosti.

2. Vývoj nových psychodiagnostických metód a spolupráca s n.p.Psychodiagnostika

Ako už bolo spomenuté, vybavenosť psychologických pracovísk v zdravotníctve psychodiagnostickými metódami bolo biedne, čo zažil profesor O.Kondáš. Od počiatku zdôrazňoval pri diagnostikovaní osobnosti ideografický prístup s holistickým pohľadom na človeka. „*Idiografický prístup sa usiluje postihnúť duševný život v jeho jedinečnosti, charakteristickej pre určitého človeka (pacienta). Sústreďuje sa na podrobné štúdium individua, jeho špecifickosti a činitele jeho intraindividualnej variability. Pritom si uvedomuje komplexnú podmienenosť psychickej činnosti dispozičnými faktormi (napr. učenie sa v atmosfére dôvery a pohody oproti atmosfére napätia). Na poznanie variability potrebujeme mať viaceré kognitívne – poznatkovo reflexované mentálne prezentácie*“ (O.Kondáš a kol.: 2002, s.38 – 39)

Neuprednostňoval výsledky psychologických testov pred analýzou skutočného stretnutia s problémom človeka, jeho životnou históriou. Dôraz kládol na rozbor interview, pozorovania a sledovanie činnosti pacienta aj v neklinickom prostredí, pričom pripomenul, že na výsledky psychodiagnostického záveru má vplyv aj intuícia a vzdelanostná vybavenosť psychológa.

V nasledujúcom prehľade uvádzame metodiky, ktoré sám vytvoril alebo adaptoval na slovenské potreby, pričom zabezpečil ich validitu a normy pre skúmanú populáciu. V úzkej spolupráci s neskoršie zriadenou firmou „Psychodiagnostické a didaktické testy, n.p. Bratislava“ (1967) sa snažil poskytnúť testy aj pre rozširujúcu sa obec psychológov (školských, poradenských, pracovných).

Psychodiagnostické a didaktické testy, n.p. vznikli v roku 1967 z iniciatívy PhDr.Vladimíra Černého, PhD., JUDr.Jozefa Vaculíka, doc.PhDr. Jána Vonkomera, CSc., a prof. PhDr. Mirona Zelinu, DrSc.

Predmetom činnosti tejto ustanovizne bol: 1.Výskum, vývoj, výroba a distribúcia psychodiagnostických a didaktických testov domácej proveniencie, 2. vydávanie odbornej psychologickéj literatúry a psychologických časopisov, 3. preklad, vývoj, adaptácia, štandardizácia, výroba a distribúcia psychodiagnostických testov zahraničnej proveniencie, 4. organizácia seminárov pre odborných psychológov, resp. iných užívateľov psychodiagnostických testov za účelom bližšieho oboznámenia sa s používaním. V tejto svojej činnosti sa riadila aktuálnym záujmom užívateľov a odberateľov psychodiagnostických metód, odporúčaniami Medzinárodnej komisie testov pri Svetovej psychologickéj organizácii so sídlom v Louvain (Belgicko), ktorej členom sa Psychodiagnostika a.s. stala v roku 1995, ako aj odporúčaniami svojho poradného orgánu Rady expertov. (In: Webové stránky Psychodiagnostiky, Černý, V., 1984)

Vlastné testy a zahraničné testy prispôbené našej populácii, ktoré poskytol prof. O. Kondáš na zverejnenie a uplatnenie v praxi boli nasledovné:

Škála klasickej, sociálno – situačnej anxiéty a trémy, (Kondáš, O., 1965,1973) vychádza z poznatkov úzkostnej a fobickej reakcie na situačné podnety. Prvá verzia vznikla v roku 1965 so 45 položkami, neskoršia (1973) obsahuje 31 položiek zaradených do troch skupín – 12 položiek sa týka klasických fóbii, 10 sociálnych situácií a 9 situácií trémy. Má verziu pre deti, mládež a dospelých (Stančák, 1996, s. 288).

Asociačný experiment v experimentálnom výskume používal už Galton, Wundt, Mc Keen Cattell a ich nasledovníci. Mal svojich nasledovníkov – K. G. Jung, Rapaport a spol., Traugottová a ďalší, ktorí ho používali ako psychodiagnostickú metódu (Stančák, 1996, s.200). Asociačný experiment O.Kondáša vyšiel v n.p. Psychodiagnostické a didaktické testy v r.1979 (T-159) ako štandardizovaná metodika s návodom na kvantitatívne a kvalitatívne hodnotenie. Obsahuje podnetové protokoly 25 a 50 slovami pre deti aj dospelých. Typickými poruchami asociativity sú afektívne, viacсловné reakcie a zlyhania (Heretik a spol,2007). Mal uplatnenie u duševne chorých na stanovenie diferenciálne diagnostických znakov. Zmena asociačných vzťahov sa vyznačovala odlišnosťou myšlienko-asociačnej organizácie (Kondáš,1961). Pri štúdiu konfliktových podnetov vyčlenil základné črty konfliktogénnosti, ktoré sa prejavujú predĺžením reakčného času, poruchovou asociáciou a chybnou reprodukciou vlastnej asociácie. (Kondáš, 1962).

Obrázkovo – slovníková skúška (T-8, O. Kondáš,1972, 1982) používaná ako skriningová metodika pre školskú zrelosť, tiež vhodná pre vyšetrenie afázie. Obsahuje 20 farebných obrázkov zobrazujúcich bežné predmety. Na vypracovaní noriem pre deti od 5-6 rokov spolupracovala M. Pukačová (Černý,V, Kollárik,T,1986, s.305).

Pozorovacia schéma na posudzovanie školskej spôsobilosti, (Kondáš, O., 1984) bola neskôr vyvinutá ako komplexnejší test pre posudzovanie detí pre zaškolenie.

PROPRES – Program na prekonávanie strachu, (O.Kondáš, 1986). Išlo o metodiku používanú v individuálnej i skupinovej psychoterapii na odstránenie stresu a vyrovnanie sa s psychosomatickými symptómami.

Škála kognitívnej rekonštrukcie (Kondáš, O., Kordáčová, J.,) ktorá mala výjsť v Psychodiagnostike, bola avizovaná kolektívom autorov v roku 1992 aj s nepublikovanou Škálou iracionálnych presvedčení s možnosťou využitia v psychoterapii. (Kondáš a kolektív, 1992, s. 189)

Ďalej vo svojej praxi pracoval s metodikami, o ktorých referoval v publikáciách:

Adaptácia na prácu liečbou (ALP) pôvodne od V. I. Rabinoviča. Výskum s metodikou realizoval v rámci rezortu MZ v roku 1962 na prospešné preskúšanie posudzovacej metodiky na vyjadrenie jej prognostickej hodnoty k prispôsobeniu sa pacienta k mimonemocničnému prostrediu. Spracoval bodové ohodnotení na vytvorenie noriem. Posudzovalo sa 8 škál: 1. Vzťah k práci, 2. Stálosť v práci, 3. Osvojenie si pracovnej činnosti, 4. Pracovné tempo, 5. Kvalita práce, 6. Pracovné návyky, 7. Vzťah k spolupacientom, 8. Vplyv na spolupacientov (Kondáš, O., 1992 s. 35)

Tuckerová stupnica na hodnotenie psychoterapie bola určená pre neurotikov s dvoma verziami: jedna pre terapeuta, druhá pre pacienta. Škála bola upravená O. Kondášom, mala 5-stupňové skórovanie. Výsledky ukázali aktuálny stav pacienta: 1. floridný stav, účinky PT sa neprejavili, 2. čiastočné zlepšenie pod vplyvom PT, 3. stav zlepšený, PT bola pôsobivá, 4. Stav je upravený, PT bola účinná. (Kondáš, O, 1992, str.36 – 37).

Okrajový záujem prejavil o **posúdenie laterálnej preferencie u detí**. V tom čase Daniel Kováč s G. Horkovičom zostavili batériu skúšok na Ústave experimentálnej psychológie SAV, ktorú overovali kolegovia ústavu (Jarjabková K., Ruišel, I.,) (Kondáš, O., 1992, str.42 – 43) a v praxi – Jozef Fridrich v Pezinku (Fridrich J., 2000).

Pracovne používal **Posudzovaciu škálu na hodnotenie psychotickej reči**, pozostávajúca zo 7 oblastí: hlasitosť, tempo reči, výslovnosť, produktivita reči, súvislosť rečového prejavu, charakteristika obsahovej náplne a celkový štýl reči. Výsledky publikoval vo viacerých článkoch: „Čítanie u duševne chorých, 1958“; „Verbálne prejavy u psychóz, 1961“ a i.) (Kondáš, O, 1992, s.43 – 44).

Dotazník afektivity W-M, pre deti, ktorý prepracoval O.Kondáš na 75 položkový dotazník zisťujúci 8 symptomatických oblastí: jednoduchú emotivitu, psy-

chasténiu, schizoidné tendencie, paranoidné tendencie, depresívne a hypochondrické tendencie, impulzivnosť, instabilitu a antisociálne tendencie. Napriek tomu, že nebol štandardizovaný na našej populácii, bol jednoduchým skriningom, obľúbeným v klinickej praxi (Kondáš a kol., 1992, s. 50).

Na teste **Vizuálnej pamäti od Meillho** (1961) pracoval spoločne s Š.Bednárikom. Séria 30 obrazov je podávaná osobe dvojakým spôsobom: exponovaním obrázkov, alebo čítaním série 30 slov. Medzi nimi bola vhodná jednodňová prestávka (Kondáš a kol., 1992, s. 50). Metóda má len orientačnú hodnotu.

Využívanie Numerického kvadrátu (NQ, Dobrotka, 1954) v praxi podľa Kondáša naznačuje, že aj osoby bez psychopatologických príznakov majú typické výkonové krivky (Kondáš, 1977). S metodikou pracoval s deťmi a pripravil aj orientačné normy.

O.Kondáš bol vedúcim členom tímu pri štandardizácii metodiky **WAIS – R: Wechslerová inteligenčná škála** – pre klinickú prax, (1974). Treba pripomenúť, že úzko spolupracoval s riaditeľom Vladimírom Černým n.p. Psychodiagnostické a didaktické testy pri výbere zahraničných metodík a ich štandardizácii.

3. Rozvoj psychoterapie s vedeckým odôvodnením „discentnej psychoterapie“

Zmysel vedeckej činnosti od začatia pôsobenia medzi pacientmi videl v odhaľovaní tých patogénnych činiteľov, ktoré u každého človeka sú iné, vyvolávajú chorobné symptómy alebo chorobu. Sledoval individuálne zvláštnosti a vplyvy vonkajších činiteľov posilňujúcich či udržiavajúcich psychickú poruchu. Počas pôsobenia v psychiatrickej liečebni mal dostatok materiálu na svoju vedeckú činnosť. Treba zdôrazniť, že aj vedúci liečebného kolektívu, primár MUDr. E. Török a ďalší kolegovia – psychiatri (P. Fedor Freyberh, E. Balázová a i.) mu v plodnej diskusii pomáhali vyzrievať pri tvorbe klinického psychodiagnostického úsudku a k formovaniu psychoterapeutického prístupu. Zdôrazňovanie učenia v odstraňovaní klinických príznakov sformuloval do nového psychoterapeutického smeru „discentnej psychoterapie“. Jej odlišenie sa od behavioristov podrobne opisuje v publikácii *Discentná psychoterapia* (Discentná psychoterapia, 1973). Ide hlavne o integráciu procesov ľudského učenia a ďalších osobnostných charakteristík do celku, oproti behaviorizmu, zanedbávajúceho fenomény zážitkového sveta. (Bližšie pozri tu príspevok od S. Hvozdíka).

Discentný prístup aplikoval na odstránenie anxiéty, strachov aj trémy u detí aj dospelých prostredníctvom systematickej desenzitizácie založenej na Wolpeho

efekte recipročného útlmu. Pracoval týmto spôsobom aj pri odstraňovaní porúch reči ako je zajakávanie, brblavosť, pri poruchách čítania, aj pri tikoch a iných neurotických prejavov u detí.

Positívne treba hodnotiť jeho veľký podiel na rozvoji psychoterapie na Slovensku. V roku 1970 založil Skupinu pre discentnú psychoterapiu, ktorá najmä v rokoch 1974 – 1980 rozvíjala kurzy psychoterapie s náplňou výcviku v relaxačných metódach a discentných techník (metóda systematickej desenzitizácie, Stop – technika, autogénny tréning a i...). Postupne sa do obsahu kurzov začleňovali aj psychológovia z Česka: K. Balcar, J. Křivohlavý, J. Šturma a ďalší. Skupina vydávala aj zborníky z odborných seminárov a preklady zahraničnej literatúry, pri ktorých boli nápomocní psychológovia z Psychologicko-pedagogickej poradne v B. Bystrici (S. Fila, V. Sobotová a i.). Skupina ukončila svoju činnosť v roku 1985. Prínosom kurzov bolo, že klinickí psychológovia už neslúžili len ako úzko „laboratórni odborníci psychodiagnostiky“, ale ako odborníci s rozšíreným repertoárom psychoterapeutických techník. Na svojich pracoviskách sa zapájali do organizácie komplexnejšej liečby pacientov, hlavne na psychiatrických a protialkoholických oddeleniach zavádzaním komunít, skupinových aktivít a pohotovostných liniek pomoci (Linka dôvery v Bratislave, neskôr v Nitre a inde).

Prvenstvo v rozvoji kognitívno-behaviorálnej psychoterapie jednoznačne treba priznať prof. O. Kondášovi, pretože tieto témy prednášal aj v Čechách na ILF v Prahe a pri ďalšom vzdelávaní stredne-zdravotníckych pracovníkov v Brne v rokoch 1972 – 1987 na pozvanie prof. dr. S. Kratochvíla. V prednáškach zdôrazňoval procesy učenia a ďalšie kognitívne i osobnostné zvláštnosti, ktoré sú zhrnuté v „discentnej psychoterapii“.

Profesorovo heslo „*primum nihil nocere*“ – „len aby sme neškodili“ venované psychológom spočívalo v uplatňovaní etických princípov v psychoterapeutickom vzťahu, zameranosť na celú osobnosť, nielen na odstránenie symptómu, či poruchy, ale na rozvíjanie jej zdravých stránok pri hľadaní skrytých rezerv a s podporou vlastnej iniciatívy pri úzdrave. V slovenských podmienkach tak ovplyvnil nástup tzv. pozitívnej psychológie v jej zameraní sa na obsah, na prelome minulého storočia.

Hovoril, že „činnosť klinického psychológa“ musí byť zmysluplná, má viesť ku konkrétnym liečebným opatreniam s odstránením, či zmiernením utrpenie chorého“ (Kondáš, 1985). Etické princípy práce klinického psychológa boli rozvinuté v prijatí Etického kódexu hneď po založení Komory slovenských psychológov, kde O. Kondáš bol konzultantom v kolektíve známych psychológov – Marián Kočš, Milan Kožiak, Štefan Matula.

4. Pregraduálna a postgraduálna výučba psychológov

Pedagogická činnosť Ondreja Kondáša začala na Univerzite Komenského v Bratislave v roku 1960 a skončila na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave v roku 2002. Plných 42 rokov najproduktívnejších rokov života patrili študentom, ktorých mal rád. Rovnako rád mal aj ľudí s psychickými poruchami, ktorým sa venoval nielen v začiatkoch svojej pracovnej kariéry, ale aj neskôr, keď sa na neho obracali ľudia s rôznymi ťažkosťami. A samozrejme bol aj búrlivou vrbou študentov s rôznorodosťou ich problémov. O jeho pôsobení ako učiteľa sa dozvedáme z priložených svedectiev mladších i starších kolegov (viď spomienky v II. kapitole).

Frekventanti prvého výcviku discentnej psychoterapie z roku 1973

S postgraduálnou výučbou – prvými výcvikmi v discentnej psychoterapii: „Metóde systematickej desenzitizácie a autogénneho tréningu“ začal v roku 1973. Hlavným aktérom bol PhDr. Pavel Csáder, ktorý požiadal p. profesora o vedenie kurzu. Zároveň pozval na týždenný pobyt klinických psychológov z praxe, ktorých výber konzultoval s profesorom. Výcvik pozostával z teoretickej časti – objasňovanie princípov discentnej psychoterapie a jej aplikácia v praxi. V praktickej

časti začínal nácvikom relaxačných metód (Schultzov autogénny tréning a Jacobsonová progresívna relaxácia), ktoré okrem profesora viedla PhDr. Judita Stempelová. Náplň večerného stretnutia frekventantov tvorila diskusia k prednáškam a prípadným nejasnostiam z aktuálneho dňa. Spoločné delenie sa s precvičovaním úloh, viedlo k tvorivému uvažovaniu aj nad rozmáhajúcimi sa psychoterapeutickými smermi a ich obsahom.

Kabinet klinickej psychológie

v Inštitúte pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov v Bratislave (ILF)

Významnou udalosťou v postgraduálnom vzdelávaní klinických psychológov bolo založenie Kabinetu klinickej psychológie ILF v decembri 1982. Nezdravotnícki vysokoškolskí pracovníci dostali príležitosť utvoriť pracovisko, kde by psychológovia získali širšie poznatky zo zdravotníctva aj z uplatnenia klinických poznatkov pre psychológov na rôznych úsekoch zdravotníckej činnosti (psychosomatika, psychiatria, gynekológia a i.). Vzdelávanie sa končilo odbornou skúškou pred komisiou s obhájením samostatnej práce z odboru, čím psychológ obdržal certifikát zo **špecializačnej skúšky pre výkon prác v zdravotníctve**. Absolvovanie odborných skúšok z klinickej psychológie na ILF poskytlo psychológom v praxi oprávnenie pre výkon prác v zdravotníctve i vyššie platové zaradenie do funkcie samostatného odborníka – špecialistu.

Na otvorení kabinetu mal hlavnú zásluhu prof. O.Kondáš, DrSc., hlavný odborník pre klinickú psychológiu pri Ministerstve zdravotníctva. V skúšobnej komisii bol doc. PhDr. Andrej Stančák, CSc., a člen z ILF. Odbornou asistentkou kabinetu v rokoch 1982 – 1987 bola PhDr. Judita Stempelová. Kabinet klinickej psychológie ILF organizoval kurzy špecializačnej prípravy pre výkon prác v zdravotníctve, aj iné školenia pre lekárov a farmaceutov (v psychosomatickej medicíne, v psychoterapii), podieľal sa na vedecko-výskumnej činnosti zamestnávateľa (ILF) i na publikačnej činnosti. Napriek širokej činnosti Kabinetu chýbala pracovná miestnosť pre poskytovanie konzultácii až do roku 1990. Postupne sa zmenila koncepcia postgraduálneho štúdia psychológov v zdravotníctve. Počas celého účinkovania zápasil s pracovnými podmienkami.

Po odchode asistentky nastúpila PhDr. Eva Heftyová, PhD., (v roku 1987), ktorá prežila všetky organizačné zmeny ILF (zlúčenie „veľkého a malého doškolovaku“) do Inštitútu vzdelávania zdravotníkov (IVZ), potom SPAM, nakoniec do Slovenskej zdravotníckej univerzity. Na tomto mieste pôsobila do roku 2006, kedy ju vystriedal doc. PhDr. Ľudovít Juráš, CSc.

Vďaka týmto organizačným zmenám po roku 1989 prichádza o miesto aj pán profesor, ktorý nemalé úsilie vyvíjal pre existenciu Kabinetu počas ôsmich rokov.

Nové vedenie IVZ (Inštitútu vzdelávania zdravotníkov) dávalo súběhy na obsadenia vedenia katedier, na ktoré dosť rýchlo nereagoval a tak miesto vedúceho obsadila jeho asistentka, profesor O.Kondáš sa ocitol mimo ďalšieho vzdelávania psychológov v zdravotníctve. Prišiel nielen o možnosť pokračovať v rozširovaní vzdelania klinických psychológov, ale aj o možnosť pracovať na Ministerstve zdravotníctva ako hlavný odborník pre klinickú psychológiu.

5. Starostlivosť o klinických psychológov v praxi – návštevy pracovísk, metodické listy.

Prístup profesora ku svojim žiakom v praxi, bol ešte viac priateľský ako v škole. Z pozície hlavného odborníka pre klinickú psychológiu, navštevoval pracoviská v zdravotníctve, kde nastúpili absolventi štúdia psychológie do praxe. Zaujímal sa u vedúceho pracovníka (spravidla u primára) ako si psychológ plní úlohy a v akej miere sa zapája do výskumných úloh alebo iných, jemu zverených prác, vyplývajúcich z potrieb pracoviska. Po prvom kontakte porozprával sa so psychológom, pozrel si napísané nálezy, zaujímal sa o rozsah psychodiagnostických pomôcok a o zapojenie sa do individuálnej, skupinovej či režimovej psychoterapie, zhodnotil jeho dokumentáciu. Napokon v priateľskej diskusii navrhol možnosti rozšírenia jeho činnosti, prípadne poskytol ďalšie kontakty spolupráce s inými pracoviskami k nadobudnutiu širšieho pohľadu na problematiku.

V tom čase (v Československu) psychológovia mali možnosť navštevovať aj „Inštitút pro další vzdelávání lékařů a farmaceutů“ v Prahe ako aj klinické pracoviská v Čechách, ktoré mali staršiu históriu a boli lepšie personálne i prístrojovo vybavené. Prof. O. Kondáš nezabúdaj na samovzdelávanie a zapájanie sa do školiacich akcií v rámci slovenských podmienok, organizovaných sekciami v rámci Slovenskej psychologickéj spoločnosti.

Návštevy hlavného odborníka neboli vopred ohlásené, preto sa nikto nestihol báť. Jedna kolegyňa rozprávala príhodu ako nastúpila na novovytvorené pracovisko, kde nikdy nepracoval psychológ. O pár dní sa objavil pán profesor nie na kontrolu, ale na povzbudenie a inštruktáž, čomu by sa mala venovať. Ona v prežívanom strese, že sa mu ospravedlnila a požiadala ho, aby prišiel inokedy. Rešpektoval jej pranie a odloženú návštevu neskôr s ňou telefonicky konzultoval.

Spoločné diskusie so psychológmi v praxi dávali aj jemu obraz o využívaní psychologických poznatkov v klinickej praxi, o aktuálnej potrebe a tvorbe obsahov psychologických seminárov, konferencií na aktuálne témy. Zároveň z toho plynuli aj písomné inštrukcie pre „Metodické listy“, teda usmernenia ako písať

psychologické nálezy; aké sú podmienky klinického psychologického výskumu v praxi. Bola to mravenčia práca avšak pre začínajúcich psychológov veľmi potrebná. Do istej miery tieto „kontroly“ slúžili ako „supervízie“ klinickej činnosti.

6. Iniciovanie nových klinických pracovísk zameraných na psychosomatické vzťahy.

Postupným rozvojom využívania psychológov v zdravotníckej praxi sa začali obsadzovať aj také pracoviská, kde psychológovia nemali tradíciu. Záujem o psychosomatickú medicínu prejavil prof. O. Kondáš aj tým, že prednášky pre lekárov na ILF zamerával na konkrétne psychosomatické ochorenia (poruchy gastrointestinálneho traktu, vredové ochorenia, astma, reuma, a i.) Ako odborník pre klinickú psychológiu oboznamoval pracovníkov na ministerstve zdravotníctva o potrebe spolupráce lekárov s inými odborníkmi (psychológ, liečebný pedagóg, logopéd, sociálny pracovník a i.)

Špecifikácia medicínskych odborov kladie výnimočné požiadavky na vzdelanosť klinického psychológa, ktorú si často musí dopĺňať sám prostredníctvom štúdií zahraničnej literatúry alebo stáží na vysoko špecializovaných pracoviskách.

Po tradičnom obsadení psychiatrie, neurológie a pediatrie sa ukázali ako významné kardiologické pracoviská pre prácu klinického psychológa. Vedecký výskum v zahraničí poukazoval na spojitosť osobnostných typov a ich správania s výskytom niektorých kardio-ochorení. Po prvých úspešných transplantáciách; náročných operáciách a zavedení niektorých invazívnych vyšetrovacích metód sa požiadavka na psychológa zintenzívňovala. Širšie otázky duševného zdravia otvárali nové pracovné miesta.

V Košiciach existuje skupina mladších psychológov, ktorí získali vedeckú odbornosť v Holandsku a s psychologičkou prof. Madarásovou – Geckovou, PhD., pracujú v oblasti duševného zdravia a prevencii chorôb. Menovaná sa venuje výskumu potenciálu mladých ľudí a výskumu zraniteľných mladých ľudí zo znevýhodnených sociálnych oblastí s facilitáciou plnohodnotného prežitia života. Je autorkou viacerých epidemiologických štúdií o duševnom zdraví mladých ľudí východoslovenského kraja.

Psychologická starostlivosť o novorodencov a diagnostikovanie včasných porúch sa s odstupom času prepracovala k vzniku samostatných „Centier včasnej intervencie“, kde psychológ v spolupráci s inými odborníkmi poskytuje odbornú službu. Dnes patrí včasná intervencia podľa zákona medzi sociálnu službu. Detské oddelenie temer každej nemocnice majú svojho psychológa, niektorí sa špeciali-

zujú na detskú onkológiu alebo na iné detské ochorenia (hemofília, myopatia, fenylketonúria, polycystická fibróza, autizmus, Rettov sy. atď.)

Klinický psychológ dnes sa zúčastňuje aspoň konzultačných intervenciách aj v plastickej chirurgii, v traumatológii, v hematológii, v internej medicíne, v kožnom lekárstve, v gynekológii a pôrodníctve, v reprodukčných centrách a v centrách prevencie. Nie je výnimkou ich obsadzovanie v anesteziologicko – resuscitačných oddeleniach a neurochirurgii, kde v spolupráci s inými odborníkmi rehabilitujú psychické funkcie po ťažkých traumách mozgu. Samozrejmosťou je dnes ich obsadenie v sociálnych zariadeniach pre seniorov, pre osoby zdravotne ťažko znevýhodnené, v kúpeľných či rehabilitačných ústavoch.

7. Klinický výskum a jeho prepojenie na prax

Potreba prepojenia vedy a výskumu bola podľa O. Kondáša nutnou zložkou náplne každého klinického psychológa. Zdôrazňoval to v pregraduálnej výučbe a neskorších odborných konzultáciách. On sám už na prvom pracovisku sa podieľal na výskumných úlohách psychiatrického zariadenia a neskôr mal vlastné výskumné projekty (psychológia v rehabilitačnej starostlivosti (Kondáš, O., Török, E., 1959, 1969).

Vedecká činnosť p. profesora:

Bohatú vedeckú činnosť profesora Kondáša možno zhrnúť do niekoľkých okruhov (Stempelová, J., Kordáčová, J., 2002):

- Riešenie teoretických otázok klinickej psychológie v prístupoch aplikácie teórie učenia a teórie podmienenia do psychoterapeutickej praxe. Rozpracovanie teórie učenia v psychopatológii a v alkoholológii (1962, 1970).
- Koncepčno-rozvojové vízie a programy klinickej psychológie na Slovensku. Podpora rezortných výskumných projektov a vedenie klinických psychológov ako aj rozvíjanie podpory zdravia v zmysle iniciatívy Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO 1989).
- Najbohatšou je oblasť psychoterapie, kde mu nemožno uprieť prvenstvo v uplatňovaní kognitívno-behaviorálnych a relaxačných techník na Slovensku ale aj v Čechách. Jeho široký diapazón vedeckých publikácií a učebníc psychoterapie sú toho svedkom.
- V oblasti psychologickéj diagnostiky a uplatňovaní psychodiagnostických metód v klinickej praxi je známa metóda slovného stereotypu (metóda AE), Obrázkovo-slovníkovej skúšky, dotazník KSAT. Vydanie PRÓPRES, metódy na prekonávanie stresu, malo aj výukový charakter v psychoterapeutických sku-

pinách. Okrem toho oponoval viaceré psychodiagnostické metódy a dbal na princípy etiky a používania iba odborníkmi, všemožne bojoval proti ich zneužitiu neodborným – komerčným používaním.

Ďalej sa zaoberal obsahom a formou reči u psychotikov (Kondáš, O., 1972); opísal „Vôľové konanie a emotivitu“ v norme a v patológii (Guensberger, E., a kol., 1963, 1973). Z psychoterapeutických publikácií „Podiel učenia v psychoterapii“ (Kondáš, O., 1964); najvýznamnejšou bola „Discentná psychoterapia“ (Kondáš, O., 1969, 1973); „Tréma, strach zo skúšky“ (Kondáš, 1979); „Zajakavosť, psychologický rozbor a terapia“ (Kondáš, O., 1983); „Psychoterapia a reedukácia“ (Kondáš, O., 1985, 1989).

Výskumné úlohy riešil samostatne, čo vyústilo k obhájeniu jeho vedeckých hodností.

Dielčie výskumné úlohy zaznamenávame v alkoholológii; v liečbe a reedukácii psychických porúch; výskyte úzkosti, strachu a trémy. Psychické zmeny v starnutí riešil cez rezortné výskumné plány ministerstva zdravotníctva alebo cez úlohy VEGA ministerstva školstva (Využitie klinickej psychológie v oblasti prevencie zdravotníctva so zreteľom na mladú generáciu – Kondáš, 1985).

8. Publikačná činnosť p. profesora

Jeho rozsiahla vedecká produkcia, časopisecká, monografická, učebnicová, ale aj osvetova má aj zahraničný rozmer. Publikácie vo svetových jazykoch boli dôvodom ponúk členstva v redakčných radách významných časopisov: Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry (Oxford), Child and Family Behavior Therapy (Binghamton, USA), člen International Advisory Board, dopisujúci člen Association for Advancement of Behavior Therapy, Behavioural Analysis and Modification (Stančák, 1995). Bol členom aj domácich redakčných rád (Československá psychológia, Psychológia a patopsychológia dieťaťa, Protialkoholický obzor, Lekárske listy, Psychofórum a ďalšie). Od začiatku vydávania Studia psychologica bol koeditorom tohto vedeckého časopisu až do r. 2002.

Pracoval ako člen komisie expertov Ministerstva školstva ČSSR a SSR, bol v grantových komisiách pre vedy o človeku (VEGA) ako konzultant a oponent, aktívnym členom komisie pre pedagogiku a psychológiu vedeckého kolégia SAV, člen komisie pre udeľovanie titulu DrSc., predseda dvoch habilitačných komisií, predseda štátnicových komisií a ďalších vedecko – pedagogických činnosti. (Stempelová, J., Kordáčová, J, 2002).

Reprezentoval na medzinárodných a svetových kongresoch vo Washingtone, v Paríži, v Londýne, v Lipsku, vo Varšave, v Prahe.

Publikácia „Klinická psychológia“ bola preložená do poľského i ruského jazyka, monografia o tréme do ukrajinského jazyka, čím deklaroval svoje vedecké uznanie rovnako na východe ako aj na západe (Stančák, 1995).

Nemálo organizačného úsilia vyvinul v Československej psychologickej spoločnosti, kde zastával významné funkcie predsedu, podpredsedu sekcie klinickej psychológie. Za svoju činnosť získal aj pamätné listy, plakety a uznanie za dlhoročnú pedagogickú a výskumnú prácu, ktoré zdobia „Kondášov kabinet“ na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

Jeho publikačnú činnosť zhrnuli autorky: J. Stempelová, J. Kordáčová, 2002 takto:

- 5 knižných a 5 metodických monografií (rozsah 1473 strán)
- 130 vedeckých štúdií (11 v zahraničí a 25 so spoluautormi)
- 80 odborných článkov
- 11 televíznych scenárov (duševná hygiena a psychologické témy života)
- 2 skriptá (jedny v spoluautorstve)
- 3 vysokoškolské učebnice (dve v spoluautorstve)
- 3 vysokoškolské príručky (2 so spoluautormi, 800 strán učebnicového textu)
- 15 výskumných štúdií, projektov.

Tento bohatý výpočet publikovaných prác svedčí o pracovnej zaťaženosti popri bežnej pedagogickej činnosti (prednášky, semináre, skúšky, konzultácie a vedenie prác študentov, posudzovanie dizertačných a neskôr habilitačných prác, zasadanie v odborných komisiách). Počet skutočne napísaných strán nik nespočítal, nehovoriac o redigovaných odborných textov iných autorov. Okrem toho čítanie zahraničných publikácií, recenzie na odborné články a organizovanie psychologických podujatí, konferencií, seminárov, sympózií, ako aj účasť na domácich a zahraničných podujatiach si vyžiadalo nemálo jeho času.

Nedá sa zabudnúť aj na jeho listy, ktoré písal niektorým absolventom psychologického štúdia, alebo pri dosiahnutí vedeckej hodnosti. Niekedy sa aj osobne zúčastňoval na promóciách svojich študentov, aby im prejavil úctu, spolupatričnosť a vyjadril radosť z nasledujúcej spolupráci už ako „kolegov“.

9. Preventívna psychologická činnosť v spoločnosti

V oblasti závislosti stále viac pribúdajú neliekové formy (závislosť na elektronických médiach, na hrách, na zvieratách, fitnes centrách, na práci a už popísa-

ných v predchádzajúcich kapitolách.) Tieto rýchlejšie navodzujú závislosť, vďaka spoločenskej akceptovateľnosti. Na druhej strane sa zložitejšie návyky ťažšie odstraňujú, ak osoby sa k nim nekriticky stavajú bez ochoty spolupracovať s psychológmi. Napriek tomu, že počty závislých stúpajú, je iba malá časť odborníkov venujúc sa tomuto problému na plný úväzok. Hľadajú sa stále nové psychoterapeutické postupy na zvládanie závislosti, tiež spoluzávislosti členov rodiny.

Zvlášť obľúbenou témou pána profesora bola „účasť psychológa v prevencii“, čo rád rozvíjal vo svojich prednáškach študentom. Tému neustále predkladal aj psychológom a lekárom v praxi, aby verejnosť prístupným štýlom bola informovaná o negatívnych účinkoch osobnej i sociálnej patológie a následkoch pre spoločnosť. Poukázal na hľadanie zmysluplnosti života, na rozvíjanie svojich daností aj pre dobro iných, spoločnosti a tak premieňať osobné hodnoty na duchovné. Bol známy v televíznych reláciách, vo vystúpeniach v rozhlase i cez publikovanie článkov pre osvetové účely (tvorba brožuriek, plakátov a i).

Vydal popularizačnú knihu „Psychohygienu všedného dňa“ (Kondáš, O., 1981, 1985) v dvoch vydaniach, za čo dostal cenu vydavateľstva Osveta. Jeho autorstvo nájdeme v niekoľkých príručkách o duševnom zdraví vydaných zdravotníckou osvetou. V posledných rokoch svojho života sa vracal k Franklovým publikáciám o zmysle života a sledoval prácu Slovenského inštitútu logoterapie.

10. Gesorstvo nad posudkovou a foréznou činnosťou psychológov

Jeho záujem o kvalitu odbornej činnosti klinických psychológov nachádzame aj rozhovoroch so staršími psychológmi, ktorí sa chodievali k nemu radíť pri koncipovaní náročnejších posudkov – či už pre posudkovú alebo vojenskú komisiu, pre potreby súdnych konaní, či pre individuálnu žiadosť. Čerstvo ukončený psychológ nemá dosť skúseností s obratnosťou klientov pri ich nekalých úmysloch. Tiež vyhodnocovanie psychodiagnostických testov, hlavne projektívnych metód si vyžadovalo odbornú supervíziu, ktorú pre mladších kolegov rád robil a vypoľhol aj pri konzultovaní forenzných posudkov.

OSOBNOSŤ PÁNA PROFESORA

Keď sa človek dožije päťdesiat rokov, obyčajne sa pripraví prvá veľká oslava polstoročnice. V osobných správach odborných časopisoch sú zaujímavé hodnotenia.

Primár MUDr. Tibor Miššák (1980) uprednostňuje odborné kvality k vyzdvihnutiu jeho osobnosti: zahraničné cesty, účasť v zahraničných redakčných radách, funkcie predsedu Slovenskej psychologickéj spoločnosti SAV, predsedu psychoterapeutickej sekcie, predsedníctvo sekcie klinickej psychológie SAV, tiež člen komisie expertov dvoch ministerstiev a hlavný odborník pre klinickú psychológiu na ministerstve zdravotníctva...

Kolega prof. dr. Ladislav Košč, CSc., napísal zdravicu tak trocha netradičnú, z ktorej vyberám: „O. Kondáš nemá rád len svoju psychológiu a prácu, ale má rád predovšetkým život a ľudí, je priam konštitučne plný energie, vitality a životného optimizmu, čo všetko v ňom vífazi, ba čo ho priam predurčuje na predídanie alebo zvládnutie celkom pochopiteľného rozladenia, každého aj odôvodneného znechutenia a sklamania. Keď ho netrápi jeho ulcus či jeho kamene, ale aj keď ho trápia, zatne zuby a vie sa povzniesť.... nepotrebuje žiadnu psychoterapiu, pretože má vypestovanú toleranciu a uplatňuje pravidlá prevencie nielen vzhľadom na alkoholizmus, balbuties, tiky a stresy.... Zapáli si cigaretku Dalilu, prevetrá si mozog pár kilometrami niekedy trochu riskantnej jazdy na svojej Fiatke, stratí sa na pol dňa alebo deň na svoju chatu a potom, vlastne aj pritom pobeháva hore dolu, vehementne diskutuje a kondášovsky sa zasmee pod fúzy a je zas, vlastne stále vo svojej koži... Vyslovte kdekoľvek na Slovensku, ba aj v Československu v psychologických i nep psychologických kruhoch meno Kondáš a každému je jasné, že ide o najznámejšieho alebo aspoň jedného najvýznamnejšieho klinického psychológa u nás“ (Košč, L., 1980) a najcitovanejšieho na Slovensku (Kováč, D., 2000).

Hodnotenie doc. dr. Andreja Stančáka sedem rokov pred jeho smrťou bolo veľmi priateľské, veď ich spájala 45-ročná vízia o naplnení obsahu klinickej psychológie s plodnými a inšpirujúcimi debatami v duchu vzájomnej akceptácie. Vyjadruje želanie, „aby poslucháči psychológie ale aj špecialisti v odbore klinická psychológia mali príležitosť čerpať cenné poznatky zo životných skúseností jubilanta, pretože sú hlboké, neopakovateľné a jubilant patrí k typu osobnosti, ktorý sa vyznačuje schopnosťou urobiť veľa, dobre a rýchlo. Jeho charakteristickou črtou je rozdávať sa a práca mu poskytuje zdroje inšpirácie i relaxácie“. (Stančák, 1995).

Aj ďalšie priania sa týkali ponechania si jemu vlastného optimizmu, vitality a elánu na prospech študentom, spolupracovníkom i jeho najmilším. Bol dôstojným reprezentantom vysokej úrovne slovenskej psychológie a bohatej vedeckej činnosti v klinickej psychológii, ktorá vďaka nemu dostala na Slovensku titul „vedecká“. Vždy kládol veľký dôraz na klinickú skúsenosť a na vedecký výskum.

Profesor S. Kratochvíl zvlášť podčiarkuje jeho nesmierne zásluhy o rozvoj psychoterapie, zvlášť tej významnej vetvy, ktorá sa dnes nazýva „kognitívne-behaviorálna“. „Niektorí naši súčasní predstavitelia majú pocit, že sa ju začali učiť po prevrate v deväťdesiatych rokoch 20. stor., od zahraničných, predovšetkým anglických lektorov. Zabúdajú, že tradíciu, ktorú v Československu založil v tejto oblasti už v 60-tych rokoch, bol práve Ondrej Kondáš“. On ho poznal „ako človeka dynamického, cieľavedomého, pracovitého, organizačne zdatného a primerane asertívneho, priateľského, tiež zábavného a galantného k ženám“ (Kratochvíl, 2002).

Bol jeden z bezpartajných vysokoškolských učiteľov, ktorý sa udržal na vysokej škole vo funkcií a dokázal v tvrdých rokoch perzekúcie publikovať. Požíval úctu a dôveru tých, ktorí rovnako ako on nedokázali spolupracovať s oficiálnym duchom vtedajšej doby. Mal rád poéziu, prírodu, študentov a priateľské neformálne stretnutia s úprimnými ľuďmi. Rozmer a sila jeho osobnosti, prirodzená autorita, tvorivý a optimistický duch v kombinácii so špičkovou odbornosťou vzbudzovali zavše aj nevôľu, a tak optimizmus a humor využíval aj na zvládanie záťažových životných situácií (Stempelová, Kordáčová, 2002).

Na svoje zdravie sa profesor nikdy nestožoval, i keď mal viacero ochorení. Trápili ho žalúdočné vredy, ktoré mu aj krvácali, mal opakované hospitalizácie pre srdcovo-cievne ochorenie. Po prekonaní infarktu v roku 1974 celkom zmenil životospôsobnosť: prestal tak intenzívne pracovať, skončil s fajčením a viac chodil pešo, dbal aj na oddych. Venoval sa turistike, hubárčeniu na chate.

Posledný rok pri ranných „tréningoch“ pešej chôdze vysokoškolských pedagógov zo železničnej stanice na univerzitu pokrívával. Bolo vidno, že sa mu ťažko chodí. Ale nikdy nepoužil mestskú dopravu ani taxík, „všetko chcel prechodiť“. Napokon hovoril, že toto je posledný rok, čo učí. Chcel priviesť študentov k štátniciam a odísť do penzie. Ale to sa už neuskutočnilo.

Jeho odchod bol neočakávaný, uprostred práce a prednášok náhle dostal poslednú cievnú príhodu. Týždeň pred ňou sa tešil s ostatnými kolegami na Konferencii Trnavskej univerzity v dňoch 29 – 30. 4. 2002 v Modre – Harmónii, kde odznel jeho príspevok (J. Kordáčová – O. Kondáš: Môže redukovanie anxiety prispievať k zmysluplnejšiemu životu?). Deň pred odchodom do večnosti sa vrátil z redakčnej rady z Prahy. Cestovanie nielen do Prahy ale i častá dochádzka do Trnavy bola spojená s mimoriadnou námahou. Vždy hovoril, že je večerný typ a ranné

vstávanie mu robí problémy. To už neplatilo v závere života, kedy musel vstávať na ranný vlak, ktorý odchádzal pred siedmou hodinou ráno z Bratislavy. Pomaly si ukrajoval zo životnej cesty cez náročnú prácu vysokoškolského pedagóga.

V živote i v práci pána profesora do popredia vystupuje jeho cieľavedomosť a pracovitosť, ktoré priniesli nemalé ovocie. Mal viacero výborných nápadov, avšak ich realizácia bola spojená s byrokratickými predpismi, či nepochopením ľudí. Nie všetci mu priali v uskutočňovaní svojich vedeckých vízií z rôznych dôvodov.

Edison povedal, že pri „genialite“ sa uplatňuje 90% usilovnosti a len 10% talentu. Ondrej mal zaiste talent v písaní a formulovaní myšlienok, ktoré boli ľahko pochopiteľné ale nie simplexné. Mal organizačný a pedagogický talent, v ktorom vyniká svedomitosť a poriadok. Na stretnutia chodil včas, sľúbené termíny nenechal, vždy mal pripravené veci, ktoré sľúbil. Všetky tie „sľuby“ ho mnoho stáli – prebdenú noc, precestovaný deň, či ukradnutý čas rodine. Vždy vedel čímsi zaujať študentov: svojim prejavom, vtipom, komunikáciou či osobným postojom. Zvlášť v posledných rokoch bol prajný a tolerantný k študentským nedostatkom, čo v mladosti nebolo.

Je isté, že klinická psychológia na Slovensku sa úspešne vyvíjala vďaka „motoru p. profesora“. Po jeho aktívnej činnosti nik neprevzal „zodpovednosť“ za odbor, kompetencie sa podelili medzi viacerých klinických psychológov v nádeji, že pôjde lepšie, ak „jeden človek nemá monopol na všetko“. Opak sa stal pravdou, drobné kompetenčné nezhody prerástli do nezhôd (napr. kto je kvalifikovaný robiť vyšetrenia pre profesionálnych šoférov, kto môže mať licenciu na niektorú psychologickú činnosť, kto môže byť psychoterapeut, ako bude pôsobiť klinický, školský a poradenský psychológ... atď). Aj výskumné pracoviská znamenali stagnáciu v nových myšlienkových prúdoch psychológie. Do manažmentu veľkých podnikov a štátnych či vládnych kruhov sa dostávajú ľudia, ktorí vďaka ich šikovnosti, rýchlemu osvojeniu si aktívnej komunikácie cez kurzy koučingu, stali sa „odborníkmi na všetko“.

A tak dnes sa už nik nepýta, či osoba má ukončené jednodborové štúdium psychológie, aby obsadila post určený pre kvalifikovaného odborníka. V zahraničí psychológovia pracujú v odbore úspešne s primeraným finančným ohodnotením, kým doma sa im nedostane ani spoločenského, ani materiálneho ocenenia. A tak pôvodný – dôstojný post klinickej psychológie je dnes rôznorodo vnímaný. Zaiste sme sa na tom podieľali aj sami, keď sme nedostatočne presvedčili vedenie spoločnosti a verejnosť o nevyhnutnej potrebe byť jej súčasťou pre zachovanie psychického zdravia a vytvárania kladných medziosobných vzťahov. Verím, že príde obrodzujúci čas k prebudeniu psychologickkej obce riešiť celospoločenské úlohy za účasti klinických psychológov.

Osobnosť prof. O. Kondáša s odstupom času

*Príspevok k vedeckému dielu a odkazu Prof. PhDr. Ondreja Kondáša, DrSc.
z príležitosti nedožitých deväťdesiatin
Stanislav Hvozdič*

Psychológia na Slovensku nemá napísané svoje dejiny. Napriek tomu svoje dejiny má. Prof. PhDr. D. Kováč DrSc. psychológiu na Slovensku zaraďuje medzi „malé“ psychológie, ale s tým, že ich interakcia s veľkými psychológiami môže byť významná. (Kováč, D., Kovalíková, V., 1993). Aj v tomto ohľade je dôležité, že si pripomíname výročie Prof. PhDr. Ondreja Kondáša, DrSc. Osobitne aj preto, že táto osobnosť psychológie na Slovensku je významná práve svojou tvorivou a inovačnou interakciou s veľkou psychológiou behaviorizmu, ktorý prekonáva v jeho jednostrannostiach. A to tak v diele Discentná psychoterapia, psychoterapia z aspektu učenia, ako aj v celom rade štúdií založených na experimente. K téme dejín psychológie na Slovensku je pomerne veľa dielčích prác, najmä od J. Košču, D. Kováča. Alebo aj niektoré pracoviska inštitucionalizovanej psychológie, majú spracované svoju históriu, ako napríklad Výskumný ústav detskej psychológie a psychopatológie, alebo Ústav experimentálnej psychológie SAV. Dejiny katedier psychológie na Slovensku sú menej spracované a tak na ich osobnosti sa časom zabúda. Bolo by chybné chápať „novosť“ ako zásadne odmietanie minulej práce, minulých generácií, ktorých sme v nejakej podobe pokračovateľmi. Preto je dôležité si pripomínať tieto osobnosti. V dejinách Slovenska je viacej zabúdania ako pamätania si.

Sto rokov od vzniku vedeckej psychológie na Slovensku.

V roku 2028 si pripomenieme sté výročie založenia vedeckej, inštitucionalizovanej psychológie na Slovensku. Slovenská psychológia má ešte pred inštitucionalizovaným obdobím. Vo vzťahu k psychológii na Slovensku je dostatočne známa osobnosť rodáka zo Znojma, PhDr. Josefa Stavěla. Vo svojej knihe Antická psychológia (J. Stavěl, 1970), konštatuje, že dejiny psychológie sú predpokladom vedeckej psychológie. Medailón o ňom napísal J. Koščo (1996). Josef Stavěl, bol zakladateľom a prvým riaditeľom Psychotechnického ústavu na Slovensku. Už v podmienkach psychotechniky zakladal, upevňoval a meritórne vyžadoval, aby sa vzťah praxe k teórii rozvíjal a nebol zahltený iba objednávkami praxe. V tomto zmysle možno pripomenúť aj Prof. PhDr. A. Jurovského, DrSc., ktorý v prvom časopise vedeckej psychológie na Slovensku, „Psychologickom zborníku“, ktorý vydávala Matica Slovenská, vo svojich vedeckých edíciách od roku 1946 do roku 1949

napísal, voľne parafrázujem: „pre psychológiu nemôžu byť dôležité iba objednávky z praxe, ale aj záväzky, ktoré vyplývajú z metodologických a teoretických zákonitostí jej vývoja“. Neskôr toto vydávanie vedeckého časopisu prebrala obnovená SAV s jej Psychologickým ústavom. Prof. O. Kondáš, sa považoval za žiaka prof. A. Jurovského. Ondrej Kondáš vo svojej spomienke na študentské obdobie života, pripomína osobitne prednášky A. Jurovského na tému „rozboru metód a metodológie psychológie“. Problematika je stále dôležitá, ale nie v rovnakej miere a každom čase. V čase keď nie je dôležitá, metódy sa povyšujú nad problém. Napríklad v psychoanalýze metóda voľných asociácií ako súčasť všetko vysvetľujúceho princípu o človeku. Sú príčinou redukcionistického chápania človeka.

Niektoré témy generačného povedomia prvých generácií psychológov na Slovensku

Nazdávam sa, že generačné povedomie sa vytvára celoživotne. Ale rozpoznanie niektorých významov, môže zjednocovať aj v profesii, k podpore takéhoto významu. Generačné povedomie môže unikať, ak k dejinám pristupujeme z optiky deskripcie. Stáva sa zrejmejším ak k histórii pristupujeme z hľadiska histórie ideí. Idey sú dôležité významy, s ktorými sa generácia zaoberala. Ako súčasť jej povedomia. Ako dôvod na retrospekciu. V odbornej a vedeckej klíme vtedajšej psychológie, bol mimo iné, diskutovaný problém objektívnej a subjektívnej psychológie. Nebol vždy plne reflektovaný, hoci sa týkal vzťahu praxe a teórie. Pre prvú a druhú generáciu psychológov na Slovensku, ktorá odborne pripravovala aj početnejšiu tretiu generáciu, ktorej členom bol aj O. Kondáš, bol problém vzťahu objektívnej a subjektívnej psychológie známy. V roku 1937 bola publikovaná vo vtedajšom Československu, kniha R. Muller-Freienfelsa: „Psychologie přítomnosti“. Súčasným jazykom povedané Súčasná psychológia. Dokázateľne vieme, že z nej študovali, aj vtedajší poslucháči druhej generácie psychológov. J. Koščo pripomína tento problém v štúdiu vydanú v Psychologickom zborníku (Psychologický zborník r. II. č. 3.) Pre objektívnu psychológiu R.M. Freienfels (1937) uvádza, že sa v nej preferoval model kauzality a zákonitosti. Takto ona vnášala do prúdu vedomia poriadok a zákonitosti, píše. Oproti tomu, uvádza R.M. Freienfels: „psychológia subjektívna nepopiera isté pravidelnosti duševného života, ani isté „všeobecné“ fakty, ale toto všetko považuje predsa len za menej dôležité. Princípom jej poriadku je „typ“. Typ je pojmom poriadku so svojimi duševnými štruktúrnymi zvláštnosťami. Odmieta mechanické chápanie kauzality, chápe duševno ako účelnú organizáciu, s teleologickými charakteristikami rozličného druhu. Pre subjektívnu psychológiu je kritický dôležitý typ, ako prejav celistvého človeka“ (s. 20, 21). Celistvosť človeka nevyklučuje partikulárne zistenie objekti-

vizujúcich vied, ale ich význam sa chápe z hľadiska celku. To je aj vo vzťahu k hermeneutike, ako ju chápe Gadamer, ktorý uvádza, že zmysel časti je daný významami celku. Uvádzam to preto, že behaviorizmus išiel dôsledne cestou objektivizácie, často očarený mocou poznatku nejakej zákonitosti, ktorú nekritický generalizoval. V parciálnych zisteniach sa strácal ľudský subjekt. Ako prejav celku. Behaviorizmus bol v mnohom mechanický. Pripomínam tento problém, pretože v discentnej psychoterapii sa rozpoznáva význam ľudského subjektu. Tak procesmi ľudského učenia, ale aj integráciou ďalších osobnostných charakteristík. Ako sú postoje, motivácia, alebo vzťahy, alebo kognitivita. Integrácia ako smerovanie k celistvosti. Tieto širšie súvislosti významov, ktoré boli v povedomí prvých generácií psychológov na Slovensku, sa nemohli v čase totality uvádzať. Ale chcem pripomenúť, že boli súčasťou generačného povedomia. Mali silný mentálny význam. Možno tu pripomenúť aj E. Husserla a jeho „Krízu európskych vied“, kde obnovuje význam ľudského subjektu aj cez fenomény prežívania, zážitkového sveta. Pričom ako uvádza Umlauf, V., E. Husserl poukazuje na primát subjektu pri genéze akéhokoľvek významu. (Umlauf, V. 2002). Oproti jeho strate v prírodovednom chápaní spoločenských vied, akým bol vtedy behaviorizmus. Totalita potlačila problematiku filozofie psychológie. Aj vývoj psychológie sa preto chápal mechanicky, ako udalosti iba z vonku. Na Slovensku bola veda, aj psychológia viacej vytláčaná iba do tejto vonkajšej optiky, ako napríklad v Čechách. Preto je dôležité aby sme mali dejiny psychológie na Slovensku. Z času na čas filozofia sa predsa len pripomenula. Skoro ilegálne. Napríklad A. Jurovský vo vzťahu k pracovnej psychológii konštatuje: môžeme pozorovať ako rástli poznatky o ľudskom činiteľi v ekonomike z elementárnej roviny technicko – ekonomickej, o ďalší rozmer psychologický, tretí rozmer sociálny a štvrtý rozmer filozofický. Pripomínam toto ako generačne odovzdávaný význam, zo strany A. Jurovského. Platí aj pre iné disciplíny psychológie. Krízy sú aj preto, že poznatky nesmerujú až k témam filozofickým. Tie témy môžu prispievať k tomu, že význam, aj z parciálnych zistení, nájde svoje miesto v celku. Možno tu pripomenúť slovenského filozofa L. Hanusa (1907 – 1994), ktorý rozlišuje finality úžitkové a účelové, ktoré zakladajú civilizáciu a finality spirituálne, ktoré zakladajú kultúru (Hanus, L., 1997). A toto má súvis aj s filozofiou. Kontinuita tohto procesu je dôležitá pre kultúru civilizácie. Preto je dôležité aby psychológia bola nie len súčasťou tejto continuity, ale aby ju aj vytvárala. Aby nekončila v praktikizmoch, hoci akej spoločenskej objednávky. V komplikovaných časoch niektorí psychológovia hľadajú témy vedecký „neutrálne“. Ale ani v neurovedách to tak nie je. Ak také očakávania majú, z jednostrannosti ich usvedčuje M. R. Bennett a P. M. S. Hacker, ktorý napísal monografiu „Philosophical Foundations of Neuro-

sience. (2003). Konštatuje napríklad, že subjektom ľudského vedomia je osoba nie mozog. Alebo aj Howard A., v publikácii „Philosophy for Counsellin and Psychotherapy. (2000). Prečo by potom nemohla byť filozofia psychológie aj na Slovensku? Aj druhá tretia generácia psychológov na Slovensku bola filozofický dobre pripravené, tá tretia ešte z krátkeho obdobia tretej ČSR. Na gymnaziálnej úrovni, ale aj vysokoškolskej úrovni, kedy sa psychológia študovala v nejakých rámcach aj k filozofii. Dejiny psychológie, sú tu aj preto, aby pripomenuli, niekedy zabudnuté, ale vo vedeckom živote chýbajúce významy. Dejiny psychológie majú aj hermeneutický rozmer. Ako uvádza J. Grondin (2011), dôvod pre hermeneutiku je urobiť zmysel dostupným. Významnou charakteristikou osobnostnej a vedeckej profilácie O. Kondáša, bolo už od počiatku, jeho odborného a vedeckého vývoja, práve dôsledne aktualizovaný vzťah praxe a teórie z aspektu záväzkov k metodológii a teórii, ktorá nerozpoznáva iba z vonku, ale je v kontakte s vnútram ľudského subjektu. Hermeneutika, ako uvádza Grondin (2011) má odpovedať na napätie medzi vnútorným slovom a vonkajším slovom. Môžeme povedať, že učenie prebieha aj v napätí medzi vnútorným slovom a vonkajším slovom. Podobne O. Kondáš nenecháva človeka v zajatí iba vonkajšieho náhľadu. Z osobnej spomienky z jeho prednášok môžem uviesť jeho snahu, kladením otázok doviesť študenta k tomu čo dáva vnútorný zmysel. V poslednom období svojho života aktívne vystupoval na konferenciách logoterapie, kde existencia, jej pravdivosť a zmysluplnosť je dôležitá. Z jeho prednášok si pamätám aj vyvodzovanie záverov cez pýtanie sa, ktoré pripomínalo sokratovské pýtanie. Vylučujúce chybné predpoklady a končiacie logickým, pravdivým dôsledkom. Mal zmysel pre filozofický diskurz. A zachoval v tomto vzťahu význam ľudského subjektu. Potom napríklad aj metóda voľných asociácií ktorú vyvíjal, bola exaktne zakotvená v teoretickej koncepcii učenia, ako spolu činiteľa pri fenoménoch prežívania a správania. Dôležitá bola špecifikácia k vybratému okruhu problémov. Treba tu pripomenúť jeho prínosy v oblasti psychodiagnostiky, kde hľadal významy aktivácie učením sa.

Vznik psychológie ako samostatnej disciplíny znamenal, že už rozlíšila svoju sféru spoločenskej reality, ktorá je skúmateľná a riešiteľná iba cez psychológiu, vyvíjala vlastné metódy skúmania tejto reality, ktoré nemôže nahradiť iná disciplína a mala profesionálov, ktorý realizujú jej disciplíny. Významnou osobnosťou v tomto procese rozvoja psychológie bol Prof. PhDr. O. Kondáš, DrSc., v oblasti klinickej psychológie a psychoterapie. Bol toho názoru, že psychoterapia nie je iba časť, či iba úsek praktickej činnosti, ale že je to osobitná vedecká metóda, ktorá ako píše: sa rozvíja na pozadí širšieho teoretického pohľadu na človeka ako činnú a tvorivú bytosť. Tiež na poznatkoch o normálnej a narušenej psychickej činnosti, pričom

v pozornosti sú činitele fixujúce poruchy. (Kondáš, O. Kratochvíl, S., Syrištová, E. s. 15, 1985) Zaradiť O. Kondáša, správne do vývoja psychológie na Slovensku je stále otvorený problém. Sám sa veľmi bránil aby bol videný iba v optike behaviorálnej psychológie, ktorej bol kritikom. A svoju „Discentnú psychológiu“ považoval za dôkaz toho, že nie je psychológom v chápaní psychológie behaviorizmu. V šiestej kapitole svojej monografie, „Discentná psychoterapia“, má pod kapitolu „Odlíšnosti behaviorálneho a discentného prístupu“.

Podobne v učebnici z roku 1985 (Kondáš, O. Kratochvíl, S., Syrištová, E, 1985), uvádza rozdiely medzi discentnou psychoterapiou a behaviorizmom. Discentná psychoterapia predpokladá, že ľudské učenie je komplexným javom, že nie je možné ho redukovať na jednu teóriu, či vybraté teórie učenia. V discentnej podobe integruje teórie učenia. Doceňuje úlohu postojov, ktoré behaviorálna terapia neberie v úvahu. Discentná psychoterapia venuje pozornosť zmenám a vývoju postojov a motivácii. Zdôrazňuje sa celý poznatkový rozsah psychológie učenia, so špecifikáciou ľudského učenia. Nevyklučuje pri tom oprávnené zistenia z „elementárnejších pokusov“ na učení aj zvierat.

Napriek tomu je prof. O. Kondáš zaradený, posmrtno, medzi behavioristov, s čím by určite nesúhlasil. Prof. O. Kondáš bol temperamentný človek. Z osobných spomienok si pripomínam konferenciu v Kroměříži, presne ju už neviem vročiť, niekedy v polovici sedemdesiatich rokov XX. storočia, kedy z českej strany bol na neho vyvíjaný tlak, že patrí k behavioristom, čo on vehementne odmietal a argumentačne odôvodňoval. Nakoniec aj v novšej publikácii „Česká a slovenská psychológia“ (S. Hoskovcová, J. Hoskovec, D. Heller, 2016) sa už uvádza, že „vypracoval vlastný, plodný prístup, ktorý nazval „Discentná psychoterapia“. Ako uvádzajú „koncept tohto prístupu sa opiera o dobre usporiadané experimenty, ktoré sa dajú kedykoľvek opakovať“. Aj keď píš, že bol priekopníkom tohto nového prístupu, ktorý vychádzal z behaviorálnej terapie. Prekonal jej jednostrannosť. Prof. O. Kondáš viacej krát uvádza v čom považuje svoj prístup za iný. Napríklad konštatuje (O. Kondáš, S. Kratochvíl, E. Syrištová, 1985), že behaviorálna terapia nepovažuje terapeutický vzťah za podstatný, pre ťažkosti vedeckej analýzy tohto vzťahu. Pričom redukuje aj chápanie významu vedeckej analýzy. V Discentnej psychoterapii je terapeutický vzťah dôležitý. Píše, pracujeme terapeutickým vzťahom ako s recipročným sociálno psychologickým procesom a činiteľom posilňovania. (s.24). O. Kondáš, bol inovatívnou osobnosťou psychológie na Slovensku, ktorá svojim významom presahovala slovenský rámec.

Dejiny psychológie na Slovensku nie sú takou témou, ktorá by sa považovala za zásadne dôležitú tému. D. Kováč, (Kováč, D., Kovalíková, V. 1993) poznamenáva, že sú aj početom malé národy, ako napríklad Holandsko, ktoré majú „veľkú“

psychológiu. Vysvetľuje túto skutočnosť jednak skorými začiatkami psychológie a hlavne záujmom o históriu dejiny psychológie. D. Kováč uvádza, že na Slovensku je záujem o dejiny nedostatočný. Pritom oni sú zázemím, ktoré v mnohom plní úlohu metapoznávania v psychológii.

Otvorený problém periodizácie dejín psychológie na Slovensku.

Aby sme porozumeli vedeckej osobnosti Prof. PhDr. Ondreja Kondáša, DrSc., jej snaženiam s rešpektom k tomu čo on sám považoval za dôležité, je treba sa pozrieť na jeho dielo aj cez kritérium periodizácie histórie psychológie na Slovensku. A zaradiť ho do tohto procesu. Ide o periodizáciu kritériami ako je časové kritérium, kritérium vývoja legislatívnych opatrení spojených so začleňovaním psychológie do života spoločnosti, generačné kritérium, výkonové kritéria, ktoré uvádza D. Kováč. (S. Hvozdič, 2015, 2018). V akom čase vývoja psychológie na Slovensku vstupoval do profesného života O. Kondáš? V štúdiu „Príspevok k dejinám psychológie na Slovensku (S. Hvozdič, 2015, 2018) uvádzam, že to bolo obdobie polovice päťdesiatich rokov XX. storočia. Bolo to obdobie diferenciacie psychológie cez psychologické disciplíny. S dôrazom chápať osobnosť nielen ako konštrukt, ale aj entitu. S tým súvisel aj problém organizačný pre psychológiu, aj klinickú psychológiu, kde nachádzame angažovanie sa aj O. Kondáša. Môžeme povedať, že bol výraznou osobnosťou s výraznými črtami osobnej generativity. Aj legislatívne kritéria zaradenia psychológie do života spoločnosti je treba považovať za dôležitú periodizačnú charakteristiku, kritériom jej rozvoja. Aj v tejto oblasti angažovanie sa O. Kondáša bolo významné a zasluhuje si bádanie. Ďalej je to generačné kritérium. Už v uvedenej štúdiu, som ho zaradil, ako sa nazdávam, do tretej generácie, ktorá do praxe vstupovala v polovici päťdesiatich rokov. V čase politických reštrikcii. Patril ku generácii, ktorá mala svoju kohezivitu, vedomým svojho poslania udržať istú kontinuitu so snaženiami z minulosti v odbore psychológie. Bola si vedomá svojej úlohy čeliť totálnej diskontinuite s ktorou totalita prichádzala. Generačne významnou úlohou bolo rozšíriť pole pôsobnosti psychológie v životnej praxi v súvislosti s rozvojom psychologických disciplín. Ďalej je to výkonové kritérium. Toto kritérium uvádza D. Kováč a popisuje 14 udalostí dôležitých v jej vývoji, dôležitých zo všeobecno – psychologických hľadísk. Pričom by sa žiadalo brať do úvahy aj výkony v oblasti vývoja teórie aplikácie poznatkov psychológie do praxe. Pretože tak sa prispieva k civilizačno kultúrnej štruktúre spoločnosti. Čím sa ona stáva súčasťou spoločenského vedomia, jeho spoluvytvárania ako civilizačného faktora. Svoje miesto by tam určite našla aj Discentná psychoterapia. Nemožno čakať, že nás svet bude objavovať. V tomto smere na Slovensku možno pozorovať symptóm „popolvára“. Sedí v kúte a čaká, že bude objavený. Prof. O. Kondáš bol príkladom aktívnej, ľudský a vedecký angažovanej, tvorivej

osobnosti. Sme mu dlžný aj prezentáciu jeho diela ako významného inovačného podujatia. V psychológii na Slovensku je potrebné sa prezentovať všetkým čo bolo inovatívne. „Discentná psychoterapia“ je inovatívnou teóriou. Podobne ako z oblasti poradenstva biodromálna psychológia. Dôležitou súčasťou periodizácie je aj legislatívne kritérium. Z tohto kritéria môžeme usudzovať, ako sa psychológia organizovala, ako dosahovala svoje zaradenie do spoločenskej praxe práve cestou cez legislatívne normy. Bolo by nespravodlivé podceňovať tých psychológov, ktorí sa cez okolnosti doby, museli anagažovať aj organizačne. Ako napríklad M. Bažány. Patria k dejinám psychológie. Tieto normy upravovali podmienky jej fungovania. Aj v tejto oblasti bol prof. O. Kondáš aktívny. Spracovával pre ministerstvo zdravotníctva návrhy, podklady pre legislatívne podmienky zaradenia klinickej psychológie do praxe zdravotníckych zariadení. Analyzoval obsahy práce klinických psychológov. Navrhoval legislatívne podmienky za ktorých mohol klinický psychológ zaujať túto profesionálnu rolu.

Osobitne dôležitým je aj kritérium dvoch dimenzií poznávania. Toho čo je už poznané, čo je systematizované a dimenziu toho čo ostáva otvorené, neukončené, rozpoznávané ako nepoznaná sféra. Prof. PhDr. O. Kondáš, DrSc., nebol imitačným psychológom. Obsahom jeho záujmu o vzťah praxe a teórie bolo uvedenie si oblasti, toho čo nie je dokončené z hľadiska poznávania. Konkrétne čo nie je dokončené v behaviorálnej terapii, čo ostáva otvorené a čo dopracovaním znamená jej prekonanie. Pretože ona sama sa uzatvárala a svoj systém prezentovala ako všetko vysvetľujúci princíp v živote ľudí. Táto skutočnosť umožňovala O. Kondášovi aj hlbšie, nie šablónovité nazeranie aj na otázky praxe. Nazdávam sa, že sa iste objavajú aj ďalšie kritéria vývoja psychológie na Slovensku ako sú tie, ktoré uvádzam: časové, generačné, výkonové, organizačno legislatívne a kritérium rozlišovania toho čo je v tradícii teórii ukončené, uzavreté a čo ostáva otvorené. Teda aj tradícia vo vede a jej aplikácii má tieto dve dimenzie. Práve toto posledné kritérium je veľmi dôležité, pretože sa týka dynamiky vzťahu teórie a praxe.

Problematika vzťahu praxe a teórii ako súčasť histórie psychológie na Slovensku.

Z hľadiska časového obdobia vývoja psychológie na Slovensku, okrem diferenciácie psychologických disciplín na Slovensku, ktorej významným účastníkom v oblasti klinickej psychológie bol aj Prof. O. Kondáš, cez tieto disciplíny sa rozširovalo aj pole uplatnenia psychológov v praxi. A s ním spojený problém prepojenia praxe a teórie. Na Slovensku bol tento problém rozpoznávaný ako dôležitý a už v roku 1963 mu bola venovaná konferencia s názvom „Sympóziu o problémoch vzťahu teórie a praxe v psychológii“. (I. Šípoš, D. Kováč, 1964). Kde sa konšta-

tuje, že nástupom praktikov do praxe sa objavuje znepokojujúci jav a to oddelenie praxe od teórie. Na konferencii vystúpil český psychológ O. Břicháček, ktorý sa vrátil z USA a uvádza, že je tam problém s tým, že „rastom psychológov však na druhej strane rastie aj rozsah pracovných oblastí a to sa často prejavuje ako odtrhnutie praxe od teórie.“ Uvádza ďalej, že „empirizmus a prakticismus sú záporným javom Západnej psychológie“. Zo slovenskej strany konštatoval D. Kováč, že pribúda spoločenských objednávok pre psychológov do praxe, ale upozornil na toto riziko. J. Daniel v oblasti psychológie práce vidí ako dôležité rozpracovanie teoretických otázok psychológie práce. Vidí potrebu rozvoja aplikovaným výskumom, ako predpokladom rozvoja psychológie práce. O. Stančák sa pre klinickú psychológiu dovoľáva vytvárania psychologických laboratórií pri fakultných nemocniciach. Vo vzťahu výskumu a praxe v klinickej psychológii vidí ťažisko v zisťovaní rozumových schopností a najmä zmien osobnosti u chorého vplyvom farmák. Ale pripomína aj psychoterapiu. Š. Bednárík žiadal zlepšiť dostupnosť psychodiagnostických metód pre klinických psychológov. Treba tu povedať, že v tom čase, sa zdôrazňovala diagnostika v profesii klinických psychológov. O. Kondáš bol ojedinelým zjavom, v tomto čase, ktorý sa plne venoval aj otázkam psychoterapie. V duchu starostlivosti o vzťah praxe sa niesli aj ostatné príspevky. V oblasti poradenstva J. Koščo, dokonca uvádza príklady odtrhnutia praxe od teórie a konštatuje, že ide o vulgarizáciu psychológie. Prof. O. Kondáš, v porovnaní s inými klinickými psychológmi na Slovensku, v čase koncom päťdesiatich a začiatkom šesťdesiatich rokov minulého storočia, neostával od začiatku iba pri psychodiagnostike, ako najdôležitejšom rámci klinickej psychológie, ale formoval sa od začiatku aj ako psychoterapeut.

Píšem o tom preto, že pre Ondreja Kondáša, od samého začiatku jeho nástupu do praxe v psychiatrickej liečebni vo Veľkých Levároch, bol dôležitý vzťah praxe a teórie. A to práve cestou štúdia procesov a podmienok, ktoré môžu napomôcť potrebným zmenám aj psychologickou intervenciou. Pre psychológiu nachádzal autonómnejšie postavenie v systéme zdravotníckej pomoci chorému. Okrem servisu psychologického poznávania pri diagnostike a sledovania zmien farmakologickej liečby pacienta, videl priestor aj pre psychologické intervencie psychoterapiou. Pričom teórie učenia tento zámer legalizovali vedecky. Nazdávam sa, že tento u neho stále živý záujem o takto videný problém, bol jednou z jeho charakteristík.

Časové obdobie, historické obdobie kedy sa prof. O. Kondáš formoval v profesii psychológa, nastúpil do praxe a nachádzal v nej priestor pre svoj profesný a odborný rast, bolo obdobie konca päťdesiatich rokov. Boli to politicky nepriaznivé podmienky. Politika jednej strany, prestala rešpektovať autonómiu predpolit-

kých sfér. Medzi ktoré patrila aj veda. Robila kroky aby sa veda stala obrazom iba predstáv totalitnej politiky. Metódy uznané politikou, vo vede znamenali preferenciu fyziológie. Zo spomienok prof. O. Kondáša (Kováč, D., Kovalíková V. 1993) ako v tom čase končiaceho študenta, sa zachovali poznámky v ktorých píše, že bol na nich robený tlak, aby študovali iba z kníh sovietskych autorov. Ako Kornilov, Teplov, Smirnov. Cez rôzne taktiky toto odmietli. Ostali verní, napríklad všeobecnej psychológii, ako ju napísal Prof. A. Jurovský. Ako študenti sa stotožnili so štruktúrou výuky psychológie, smerujúcej k špecializácii, kde sa ona nechápala iba vo vzťahu k vyššej nervovej činnosti. V tomto príspevku O. Kondáš uvádza štyri kritéria vtedajšej výučby psychológie pod vedením prof. A. Jurovského:

1. Bol to príklon k rozborom metodológie, ktorý sprevádzal prechod od globálnej a parciálnej k špeciálnej forme štúdia
2. Prechod k novým psychologickým disciplinám.
3. Rozširovanie predmetu psychologické praktikum, kde témou boli psychologické metódy a skúsenosť s nimi.
4. Udržiavanie informačného toku s krajinami s vyspelou psychológiou. Treba povedať, že O. Kondáš, nebol počas svojho odborného a vedeckého života členom vtedy vládnucej komunistickej strany. Musel prekonávať rozličné nepriaznivé a náročné situácie, čo bolo na úkor prirodzených podmienok života, čo napokon zhoršilo jeho zdravie.

Z generačného hľadiska bol prof. O. Kondáš súčasťou tretej generácie psychológov, narodenej v čase od polovice dvadsiatich rokov minulého storočia, do konca tridsiatich rokov. Bola to generácia, ktorá sa už reflektovala, uvedomovala sa v intenciách diferencujúcich sa psychologických disciplín, ktoré tvorila, ale aj vytvárala pre nich aplikačný priestor. Aj pojem generácia sa začal vzťahovať užšie k disciplinám psychológie. Aktuálny bol problém vzťahu medzi disciplinami. Z osobných spomienok J. Košču si pripomínam, že mal intenzívne polemiky s O. Kondášom ohľadom vzťahu poradenskej psychológie a klinickej psychológie. Ondrej Kondáš sa cez prepracovávané procesy učenia, ktoré skúmal, dostával k hraniciam aj poradenstva. Okrem využitia poradenstva aj v zdravotníctve, ostáva poradenská psychológia ako samostatná vedecká disciplína. Aj keď s tým O. Kondáš mal ťažkosti. Boli tu, mimo iné, aj súvislosti so vznikom potrebnej legislatívy a organizačných rámcov. Čo bolo tiež predmetom už zmienených polemík. Prof. O. Kondáš, bol aj menovaný ako odborník, garant klinickej psychológie na vtedajšom ministerstve zdravotníctva na Slovensku. Vypracovával pre ministerstvo zdravotníctva koncepcie odbornej, vedeckej, legislatívnej náplne disciplíny klinickej psychológie. Tiež overoval podmienky zaujatie odbornej roly klinického psychológa. Monitorovania

vzťahu teórie a praxe je v psychológii na Slovensku spojené s jej osobnosťami. Medzi ktoré patri aj prof. O. Kondáš. Nie len v slovenských dejinách psychológie sa tento vzťah ukazuje ako mantinel komplexného vývoja psychológie, ale aj vo svetovej psychológii tento vzťah je dôležitý a súvisí aj s metapoznávaním v psychológii.

O. Kondáš túto klímu vo vývoji psychológie vnímal a v jeho osobnom profesnom živote aj ako vzťah teórie a praxe, ako formačne zásadne dôležitý. Nazdávam sa, že aj jeho prekonávanie jednostrannosti behaviorálnej psychológie má tu svoje korene.

Behaviorizmus neraz povýšil metódu nad skúmané problémy o človeku a redukoval ich. Čím problémy strácali svoje ontologické zázemie. Pre prof. O. Kondáša bol človek „tvorivá a aktívna bytosť“ (Kondáš, O., Kratochvíl, S., Syrištovová, E. 1985). Oproti tomu, napríklad v roku 1947 B. F. Skinner vydal knihu pre občanov spojených štátov, Walden Too, kde požadoval aby sa americký verejný a súkromný život riadil behaviorizmom, čo bolo spoločnosťou odmietnuté. Aj v súčasnosti, ako uvádza J. Vieveght (1999) k tomuto javu dochádza. Uvádza príklad, zámery metódy štrukturalizmu, ktorá môže byť k vybratej problematike užitočná, za všetko vysvetľujúci princíp, čo je neprijateľné. Vo vzťahu k behaviorizmu O. Kondáš aj v tejto oblasti prekonáva obmedzenia behaviorizmu a jeho nátlak, na prijatie jeho metód na všetky problémy. Práve špecifické charakteristiky ľudského učenia sa, znamenajú vymanenie problému zo supremacie metódy a jej nanovo nastolenú aktualizáciu rozvoja teoretického zázemia problému. Na rozdiel od behavioristov, O. Kondáš aj Discentnú psychoterapiu nechápal ako všetko vysvetľujúci princíp, ale špecifikoval oblasti jej aplikácie a skúmal výsledky. Aj preto sa domnievam, že ho nemožno zaradiť bez výhrad medzi behavioristov.

Kontinuálnosť vedeckého záujmu Prof. PhDr. Ondreja Kondáša, DrSc.

Dôležitý bol pre neho vzťah metódy k skúmanej problematike čo sa dá pozorovať v najrannejších štúdiách. Príkladom ako sledoval vzťah použitej metódy k problému nachádzame už v jeho najvčasných štúdiách, v čase kedy pôsobil v Liečebni Veľké Leváre. Napríklad štúdia uverejnená v Čs. psychológii v roku 1958 „O čítaní u duševne chorých“. O. Kondáš kontroloval metódu vo vzťahu k problému aj snahou o kontrolu exaktne zistených výsledkov. Aj s ohľadom na očakávaný benefit kladných zmien v obraze choroby. Pričom objavoval nové teoretické rámce problematiky v ktorej dôležité miesto mal ľudský subjekt, jeho učenie, motivácia, postoje a jeho aktivity. Teda môžeme povedať nie len správanie, ale aj jeho zážitková sféra. Tento vzťah medzi praxou a teóriou bola pre neho charakteristický v celej jeho vedeckej tvorbe. Napríklad v roku 1961 uverejnil štú-

diu „Naše skúsenosti s metódou slovného stereotypu a možnosti jej použitia u psychóz“ (O. Kondáš, 1961). Asociačný experiment s ktorým pracuje nie je finalitou. Finalitou je skúmať, poznať proces učenia, operacionalizovaný v experimente skúmajúcim tak proces ustaľovania slovného stereotypu, ako proces učenia, ale aj jeho ďalšieho prepracovania. Ako súčasť ľudského učenia osvetľujúceho osobnosť. V čase výskumu, koncom päťdesiatich rokov, oproti názorom stotožňujúcim neurofyziologické a psychologické procesy, medzi iným formuluje záver, ktorý vyplýva aj z experimentu, že ide síce o jednotu, ale nemožno tieto dva procesy stotožniť. Píše, že ide tu o metodologický širší problém. Zaraďuje metódu slovného stereotypu k psychologickým metódam. Štúdia prináša príspevok k špecifikácii učenia sa u psychotikov, neuróz, čiastočne psychopátov a porovnáva učenie sa ľudí bez týchto ťažkostí. Je to obdobie, kedy O. Kondáš, ustaľuje význam procesov učenia, ako dôležitého obsahu v psychoterapii. Nepodľahol pokušeniu považovať túto skutočnosť za všetko vysvetľujúci princíp. Mal vzácny zmysel pre intergatívne začleňovanie k procesom učenia, ďalšie psychologické charakteristiky osobnosti človeka. Napríklad postojev, kognícií. Integratívna otvorenosť je súčasťou špecifikácie ľudského učenia sa. Nachádzaním významov v procese učenia sa. Neaplikuje nekritický na ľudské učenie výsledky experimentov so zvieratami, ale vychádza z experimentov, ktoré boli založené na špecifikách a objavovaných charakteristikách ľudského učenia. Profiloval disciplínu klinickej psychológie a v rámci nej aj metódu psychoterapie vo vtedajšom Československu. O čom svedčí učebnica z roku 1984. (Kondáš O., Kratochvíl, S., Syrišfovova, E., 1984). Vo svojich záveroch bol obozretný. Na svoje tvorivé videnie problematiky ktorou sa zaoberal vždy kládol nárok metodologického preverovania a teoretického skúmania. Čo možno uzavrieť ako poznané a čo ostáva otvorené. K osobnosti Prof. PhDr. Ondreja Kondáša, DrSc, je viacero publikovaných textov. Napríklad biografické spracovanie od doc. JUD. JUD. Stempelovej, ktoré podáva jeho životnú púť chronologicky. Vo svojom príspevku som sa zameril skôr na otvorený problém zaradenia tejto osobnosti psychológie na Slovensku v vývoji a histórii psychológie na Slovensku, so snahou o hermeneuticko-kritický prístup. Nazdávam sa, že v jeho názoroch veľa zavážilo integratívne hľadisko. Bolo súčasťou kontinuálneho záujmu o teórie učenia v psychoterapii. Napríklad integrácia teórií učenia, veď človek sa neučí iba cez behaviorizmom vybrané teórie učenia. Za integratívne hľadisko možno považovať aj včlenenie tematiky postojov, ako motivačných činiteľov, kde malo svoju úlohu aj učenie sa. Integroval do svojho systému discentnej psychoterapie aj psychoterapeutický vzťah. Ale aj kognitívitu. On sám by nesúhlasil so zaradením, že patrí behaviorizmu. Naznačil som možnosť pre porozumenie tejto vedeckej osobnosti, ísť aj cez kritéria periodizá-

cie vývoja psychológie na Slovensku. Je to skôr kriticko-hermeneutický prístup v snahe porozumieť osobnosti v jej ľudskom a vedeckom angažovaní sa pri nachádzaní významov. So snahou nachádzať významy, s ktorými táto osobnosť pracovala. Pripomenul som dobovo významný problém objektívnej a subjektívnej psychológie a význam ľudského subjektu. Nazdávam sa, že tento prístup by iste priniesol aj novú optiku pohľadov na periodizáciu vývoja psychológie na Slovensku. Napríklad samotné objavovanie sa integratívnych snáh, ako periodizačná charakteristika, aj v dejinách psychológie na Slovensku. Ako sa touto cestou pomáha celistvému obrazu o človeku. Téma pripomínania si osobnosti psychológie na Slovensku je významná aj z hľadiska blížiacieho sa stého výročia vedeckej psychológie na Slovensku. Zopakovať to čo sa vo vede odohráva v civilizovanom svete je iste jedným z kritérií rozvoja psychológie, ale ak toto nemá sklznúť do kampaňovitosti, či imitácii, je potrebné v histórii psychológie na Slovensku prezentovať aj to čo je inovatívne. A discentná psychoterapia je inovatívnym počínom v histórii psychológie na Slovensku. Často mám dojem, že čakáme, že nás objaví svet, ale platí tu to, čo urobil vo vede Prof. O. Kondáš. Ukázal, ako ísť do interakcie s veľkými psychológami. A dokázal, že takto môžeme byť lepšie účastní objavovania skutočných významov. Ondrej Kondáš bol tvorivý a aktívny do vysokého veku. V posledných rokoch života nachádzal prepojenia aj na logoterapiu, aktívnu účasťou na jej konferenciách. Aj objavovaný zmysel života má svoje špecifikum učení sa. Integratívna otvorenosť objavovania významov je iste dôležitá črta profilu Prof. PhDr. O. Kondáša, DrSc. Mala by sa brať v úvahu pri jeho zaraďovaní v dejinách psychológie na Slovensku.

Košice, 14.VII.2020.

Odkaz, ktorý Ondrej Kondáš nestihol odoslať

(Rozlúčková reč v krematóriu 16. mája 2002 prof. PhDr. Damiána Kováča, DrSc)

Vážená trúchliaca rodina, vážené smútočné zhromaždenie!

Triviálnou je skúsenosť, že zo všetkého tvorstva jedine človek vie, že raz zomrie. Raz! Ale prečo práve teraz, keď...

Keď obdivujeme to, že náš kolega a priateľ vyzrel do kultivovanej osobnosti s kryštalickou inteligenciou s jedinečnými kompetenciami – keď iným rozdával živé poznanie o jadre nášho psychického života zavše angažovane a s humorom a teraz už aj s ľahkosťou a eleganciou – keď ho stále nenahraditeľne potrebuje do života

jeho manželka a rodina, jeho študenti, jeho klienti, celá naša odborná komunita.

Prečo práve teraz?! Pane, Bože, prečo už teraz?!

Žiaľ, ťažko na to najst prijateľnú odpoveď!

Ostáva mi len konštatovať, že Ondra táto udalosť zaskočila. On – napriek tomu, že žil s vážnymi ohrozeniami života, evidentne sa vzoprel riziku postupujúceho chronologického veku. Podcenil ho. Zavrhol aj sociálnu skrivodlivosť z vynúteného odchodu do stavu údajne neproduktívnych. Nebol azda ani len deň v tzv. „Ruhestand“, nedpočíval. Ondrej nestarnul v plnom zmysle slova. Verný svojej vitalite pracoval a pracoval, plánoval i realizoval, učil a tvoril, schôdzoval a posudzoval, skrátka, bol činný možno viac ako kedykoľvek predtým. Navyše cestoval za ušľachtilým poslaním nielen do Trnavy, ale aj do Prahy. Práve preto usudzujem – nestihol „upratať svoj dom“ pred blížiacou sa rozlúčkou s týmto svetom. Ani svojim najbližším nestihol dať posledné zbohom. Preto nech mi je dovolené vysúdiť, čo by k tomu ešte dodal, čo vyjadril v nedávnom interview pri príležitosti svojej sedemdesiatky.

Milujte život so všetkými jeho darmi, tak, ako som ho aj ja zažíval. Nie však lacným rapotáním poučiek tzv. pozitívneho myslenia, ale úsilím o maximálnu integritu v sebe, so svetom a jeho Inšpirátorom.

Hľadajte vo svojom odbore a pôsobnosti plauzibilné fakty, majte úctu k pravde, bojujte proti falošnosti, aj keď tým zavše získate nežičlivcov alebo aj nepriateľov, ako sa to stalo, žiaľ, aj mne.

„Staň sa každý nie len tým, čím si, ale aj takým, akým chceš byť“. Tento hlavný fah psychológie a tak isto aj psychoterapie síce slabšie uplatňoval u seba, no sú tu početné spätné väzby o tom, ako výdatne a úspešne ich uplatňoval u druhých.

Napriek tomu, že našou prirodzenosťou je pohyb, taký typický pre Teba, Ondro, teraz ho už niet. No smrť, to je vlastne pokoj, absolútny pokoj, pokoj v antičase. A Ty ho teraz máš.

Vážené smútiace zhromaždenie!

Lúčime sa s človekom, jedinečnou osobnosťou nášho odboru i slovenskej kultúry. No Ondro Kondáš bol a je fenomén, ktorý nemôže celkom odísť. Zostali po ňom nielen knihy, štúdie, metódy, ale aj viditeľné i neviditeľné odtlačky jeho erudície u priateľov, kolegov, stovák mladších psychológov.

Zostávajú manželka, deti, vnúčatá, ktorým je, žiaľ už nenahraditeľný. Treba to prijať a veriť, že život sa človeku smrťou neodníma.

Vyprosme mu preto večný pokoj a z úcty k jeho životu i dielu dajme si aj my, prosím, aspoň v duchu znak pokoja.

Bratislava 31. 8. 2002

Doslov

Narodenie dieťaťa, nového stvorenia je pre každú rodinu veľká udalosť i dar súčasne. Po dlhých chvíľach skúmania, obdivovania a nachádzania črt svojho príbuzenstva na dieťati prichádzajú aj otázky typu „čo len z neho bude, aká ho čaká budúcnosť.“ Nasleduje neskôr dôsledné sledovanie každého prejavu, krôčika, či hry a kontaktov s ľuďmi, aby rodičia a blízki predikovali jeho schopnosti pre budúce povolanie. Nevieme presne, čo rodičia chceli mať z z Ondreja, ale ako sa spomína v životopise, „od malička chodil s knihou a veľa čítal“ a rodičia mu nechali slobodný výber povolania. Možno sami netušili, čo z neho bude po skončení odboru psychológie.

Proces poznávania a rozširovania si vedomostného obzoru mal v krvi. K tomu sa pridala aj odvážnosť – nebáť sa odísť z domu a byť na vlastných nohách, samostatne sa pohybovať už na stredoškolských štúdiách. Zaiste komunita františkánov istým spôsobom sa podpísala na jeho skromnosti, na ochote pomáhať druhým, na solidarite a dobrých vzťahoch ako to spomínajú spolužiaci z vysokej školy. Vedel čeliť rôznym zložitým ťažkostiam s bývaním, ktoré zakusoval v čase štúdiá v Bratislave, vždy bol výborným študentom. Univerzitné štúdium skončil s vyznamenaním, čo určilo ďalšie smerovanie jeho životnej cesty. Ale bez jeho cieľa, úsilia a lásky k vedeckému poznaniu, ku knihe sa tento talent nemusel realizovať.

V päťdesiatych rokoch minulého storočia spoločnosť nebola naklonená k psychológii. Prvá generácia starších kolegov, už skončených psychológov nasadila vysokú latku vo vedeckom poznávaní a hľadaní smerovania psychológie ako aplikovanej vedy. Preto aj ich nasledovníci sa nedali zahanbiť, príkladom čoho je, že z ôsmich Ondrejových spolužiakov boli dvaja profesori, dvaja docenti a dvaja kandidáti vied.

Pracovné a osobné nadšenie profesora Ondreja Kondáša ukazuje, že veľa prekážok sa dá v živote prekonať, ak je vôľa a cieľ, ak je ochota tvoriť niečo nové pre druhých, bez materiálnych náhrad. Táto nezištnosť konania mu možno neprišla materiálne bohatstvo, skôr ukryté perly, ktoré postupne nachádzame. A naše dodatočné poďakovanie za vynaloženú investíciu do študentov, kolegov, či šírenia jeho myšlienok, akosi zaostáva. V mladšom veku dostal niekoľko významných ocenení zo strany Alma mater, i ďalších vzdelávacích inštitúcií, ale narastajúcim vekom akoby sa preklopila váha námah nad skutočnou vďačnosťou.

Touto skromnou publikáciou chceme sa poďakovať profesorovi PhDr. Ondrejovi Kondášovi, DrSc., za jeho vklad do pokladnice vedeckých poznatkov, pri súčasnom ocenení jeho ľudskosti a všetkému čo presahovalo jeho bytosť a viaže sa

k jeho duchovnému základu. Nezvyčajná ľudská tvorivosť má svoju spojitosť s nekonečným Transcedentnom.

Verím, že aj mladšia generácia bude pokračovať v stopách hľadajúcich dobrodruhov, ktorí aj dnes veria, že oveľa viac je dávať ako prijímať.

Judita Stempelová

ŽIVOTNÉ MÍLNIKY PROF. PhDr. ONDREJA KONDÁŠA

27. septembra 1930 narodil sa v Nižnej Kamenici ako prvorodený syn manželom Kondášovým, Andrejovi (1908) a Alžbete (1911) r. Petrovej.

- 1. 9. 1936 vstup do Základnej školy v Nižnej Kamenici
- 23. 7. 1937 narodenie sestry Alžbety
- 1942 – 1950 Gymnázialne štúdia v Prešove
- 1950 – 1955 Filozofická fakulta Univerzity Komenského, odbor psychológia-pedagogika
- 1. 1. 1954 Popri štúdiu nastupuje do Psychiatrickej liečebni vo V. Levároch ako pomocná vedecká sila
- 22. 5. 1954 Oženil sa s Annou Šamudovskou (1931) učiteľkou v Nižnej Kamenici
- 29. 1. 1955 Ukončenie vysokoškolského štúdia s titulom „promovaný psychológ“
- 29. 9. 1955 Narodenie syna Mariána
- 1. 9. 1960 Úväzok 50% na FFUK, katedra psychológie ako asistent
- 19. 9. 1960 Narodenie syna Jaroslava
- 3. 7. 1962 Získanie vedeckej hodnosti CSc., prácou „Podiel učenia v psychoterapii“
- 7. 11. 1967 Získanie hodnosti „doktor filozofie – PhDr.“
- 31. 12. 1967 Ukončuje zamestnanie v PL V. Leváre a je riadnym členom Katedry psychológie FFUK v Bratislave ako odborný asistent
- 1967 V redakčnej rade „Psychológia a patopsychológia dieťaťa“
- 1. 5. 1968 Pedagogická hodnosť docent za prácu „Discentná psychoterapia“
- 1970 Člen redakčnej rady „Protialkoholický obzor“
- 1971 – 1985 Vedúci Katedry psychológie FFUK
- 22. 5. 1978 Vedecká hodnosť doktor psychologických vied DrSc.,
- 1. 11. 1982 Inauguračné konane a získanie vysokoškolskej hodnosti profesora psychológie
- 25. 10. 1990 Ukončenie pracovného pomeru na FFUK v Bratislave
- Október 1990 Udelenie zlatej pamätnej medaily Univerzity Komenského
- 1995 Emeritný profesor na FFUK v Bratislave
- 1995 – 2000 Pôsobenie na Trnavskej univerzite v katedre psychológie ako profesor
- 27. 9. 2000 Oslava 70. narodenín v kruhu kolegov v Bratislave
- 2000 – 2002 Garant štúdia psychológie a vedúci Katedry psychológie UCM Trnava

9. mája 2002 Odchádza do večnosti vo veku 72 rokov. Pochovaný je na Martinskom cintoríne v Bratislave. Na dôchodok nestačil odísť.
15. apríla 2005 Otvorenie prvých „Kondášových dní“ na UCM v Trnave
20. 6. 2017 Otvorenie Kabinetu O. Kondáša na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave za prítomnosti rektora Doc. Jozefa Matúša, DrSc a MUDr. Mariána Kondáša, PhD.
27. – 28. 9. 2020 Pripomenutie si nedožítých 90 rokov O. Kondáša v rodnej obci Nižná Kamenica

Knížné publikácie

- 1957 Prvá publikácia – Fantázia, pravda a lož u dieťaťa. Martin : Osveta
- 1958 Kondáš, O., Török, E.: Psychológia v rehabilitačnej starostlivosti. Bratislava: Obzor, 1958, 1968, (reprint 1970)
- 1964 Podiel učenia v psychoterapii. Bratislava : vydavateľstvo SAV
- 1969 Discentná psychoterapia. Bratislava : Vyd.SAV, 1969, (1973 2.vyd.)
- 1973 Kondáš, O., Ličko, L. a kol.: Psychológia pri ošetrovaní chorých. Martin : Osveta, (1978 2.vyd.)
- 1976 Kondáš, O., Heřmánek, S., :Psychológia v liečebnej rehabilitácii. Martin , Osveta, 1976
- 1977 Klinická psychológia. Vysokoškolská učebnica. Martin, Osveta, 1977, 1980
- 1979 Tréma, strach zo skúšky, Bratislava, SPN, 1979
- 1981 Chviljuvanie – strach pred viprobyvaniam. Kiew. Izdat. Radjanskaja škola,
- 1981 Kondáš, O.,: Psychohygienu všedného dňa. Martin, Osveta, 1981,1985
- 1983 Zajakavosť – psychologický rozbor a terapia. Bratislava, SPN, 1983
- 1984 Psychologia kliniczna. Warszawa, Panstw.Wydawnictwo naukowe, 1984
- 1985 Kondáš, O., Kratochvíl, S, Syřišřová, E.: Psychoterapia a reedukácia. VŠ učebnica, Martin, Osveta, 1985, 1989
- 1987 Kondáš, O., Stempelová, J: Psychohygienu pre vedúceho pracovníka. Min.priemyslu SSR, Ústav vzdelávania pracovníkov, Bratislava, 1987

- 1990 Kondáš, O., a kol: Psychodiagnostika dospelých. VŠ učebnica, Martin, Osveta, 1990, 1992
- 2000 Kondáš, O., Kordáčová, J: Iracionalita a jej hodnotenie. Bratislava, Stimul, 2000
- 2002 Kondáš,O., a kol: State z klinickej psychológie, Trnava, Univerzita sv.Cyrila a Metoda, 2002

PREHLAD PUBLIKAČNEJ ČINNOSTI PROF. O. KONDÁŠA

Knižné publikácie a metodické príručky

- Kondáš, O.: Fantázia, pravda a lož u dieťaťa. Martin: Osveta, 1957.
- Török, E., Entner, L., Kondáš, O.: Priateľstvo s alkoholom. Zdravotnícke aktuality, zv. 25, Bratislava: Slovenský ústav zdravotníckej osvety, 1957.
- Kondáš, O., Török, E.: Psychológia v rehabilitačnej starostlivosti. Bratislava: Obzor, 1958, 1968 (reprint 1970).
- Kondáš, O.: Psychológia odmeny a trestu. In: Pardel, T. (Red. Pedagogická psychológia Praha: SPN a Bratislava: SPN 1963, s. 124 – 139.
- Kondáš, O.: Emotivita. In: E. Guensberger a kol: Všeobecná psychiatria a základy medicínskej psychológie. Bratislava: SPN 1963 a 1973, s. 233 – 252.
- Kondáš, O.: Vöľové konanie. E. Guensberger a kol: Všeobecná psychiatria a základy medicínskej psychológie. Bratislava: SPN 1963 a 1973, s. 285 – 307.
- Kondáš, O.: Podiel učenia v psychoterapii. Bratislava: Vyd. SAV, 1964
- Kondáš, O.: Discentná psychoterapia. Bratislava. Vyd. SAV, 1969 (1973 2.vyd.)
- Kondáš, O.: Kapitoly z klinickej psychológie. VŠ skriptá, Bratislava: Rektorát UK, 1969.
- Kondáš, O.: Psychológia v zdravotníctve. In: Kováč, D. a kol.: Psychologická propedeutika Bratislava. SPN, 1969, s. 190 – 198.
- Kondáš, O., Vonkomer, J. (Ed.): Psychológia a zdravý vývin osobnosti. Bratislava, n.p. Psychodiagnostika, 1971.
- Kondáš, O.: Škála klasickej, sociálno-situáčnej anxiéty a trémy – KSAT. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p.1973
- Kondáš, O., Ličko, a kol.: Psychológia pri ošetrovaní chorých. Martin. Osveta, 1973 a 1978.
- Kondáš, O., Heřmánek, S.: Psychológia v liečebnej rehabilitácii. Martin.Osveta, 1976.
- Kondáš, O.: Klinická psychológia, VŠ učebnica Martin, Osveta, 1977 a 1980.
- Kondáš, O.: Asociačný experiment. T-159 , Bratislava. Psychodiagnostické a didaktické testy, n.p., 1979.
- Kondáš, O.: Tréma – strach zo skúšky, Bratislava. SPN, 1979.
- Kondáš, O.: Chviljovania – strach pred viprobyvaniam. Kiew. Izdat Radjanska škola, 1981
- Kondáš, O.: Psychohygienu všedného dňa. Martin. Osveta, 1981 a 1985.
- Kondáš, O.: Obrázkovo – slovníková skúška. Manuál a predloha. (spolupr. M. Pukačová), Bratislava. Psychodiagnostika n.p., 1982.
- Kondáš, O.: Zajakavosť – psychologický rozbor a terapia. Bratislava. SPN, 1983.

- Kondáš, O.: Pozorovacia schéma na posudzovanie školskej spôsobilosti, Bratislava, Psychodiagnostika, n.p. 1984.
- Kondáš, O.: Psychologia kliniczna. Warszawa, Panstw.Wydawnictwo naukowe, 1984.
- Kondáš, O., Kratochvíl, S., Syřišřová, E.: Psychoterapia a reedukácia. VŠ učebnica, Martin. Osveta, 1985 a 1989.
- Kondáš, O.: PROPRES – Program na prekonávanie stresu, Bratislava. Psychodiagnostika, n.p. 1986 a 1990.
- Kondáš, O., Stempelová, J.: Psychohygienu pre vedúceho pracovníka. Bratislava. Ústav vzdelávania pracovníkov Ministerstva priemyslu SSR, 1987.
- Kondáš, O., a kol: Psychodiagnostika dospelých. VŠ učebnica, Martin. Osveta, 1990, 1992.
- Kondáš, O., Kordačová, J.: Iracionalita a jej hodnotene. Bratislava. Stimul 2000.
- Kondáš, O., a kol: State z klinickej psychológie. Trnava.Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2002.

Štúdie:

- Kondáš, O.: K otázke formovania mravných predstáv u detí staršieho školského veku. Pedagogika 8, 1958, s.312 – 321.
- Kondáš, O.: Niektoré otázky uplatnenia klinickej psychológie pri rehabilitačnej liečbe duševne chorých. Čs.psychiatria. 54, 1958, 395.
- Kondáš, O.: O čítaní u duševne chorých. Čs.psychol., 2, 1958, 34 – 43.
- Kondáš, O.: Poznámky k psychoterapii alkoholikov. Lek. obzor 7, 1958, 475.
- Kondáš, O.: K problému indikácie čítania u duševne chorých. Čs.psychol. 3, 1959, 229 – 241
- Kondáš, O.: Psychologické metodiky sledovania stavu vyššej nervovej činnosti u duševne chorých. In: Využitie psychológie v socialistickej spoločenskej praxi. Bratislava. SAV 1959, 350 – 354.
- Kondáš, O.: Naše skúsenosti s metódou slovného stereotypu a možnosti jej uplatnenia u psychóz. Čs. psychol. 5, 1961, 257 – 266.
- Kondáš, O.: Verbálne prejavy pri psychózach a ich psychodiagnostická hodnota. Psychologica. Zborník FFUK XII (I), 1961, 103 – 125.
- Kondáš, O.: Analýza podnetových charakteristik v protokole asociačného experimentu. Bratislava, Psychologica. Zborník FF UK XIII/II, 1962, 135 – 153.
- Kondáš, O.: Aplikácia psychologickej koncepcie učenia v psychoterapii. Bratisl. lek. listy , 42 (II), 1962, 299 – 305.

Kondáš, O.: K otázke psychologických prístupov v liečebno – preventívnej starostlivosti. Zborník: Psychológia a niektoré otázky súčasnosti, Bratislava. Vyd.SAV, 1962, 104 – 111.

Kondáš, O.: Niektoré otázky teórie učenia v psychopatológii. Referát na plenárnom zasadnutí SPS, Bratislava. Psychologica, Zborník FF UK XII(II), 1962, 65 – 80.

Kondáš, O.: Duševná hygiena v nemocničnom prostredí. Lek. obzor, 12, 1963, 6, 321 – 328.

Kondáš, O.: Niektoré teoretické a praktické problémy pri aplikácii psychoterapie u mládeže. Problémy psychológie dieťaťa a mládeže, Bratislava. SPN 1964, 219 – 224.

Kondáš, O.: Princíp interferencie v discentnej reedukácii balbuties a dyslexie. Psychologica. Zborník FF UK XVI(V), 1965, 57 – 66.

Kondáš, O.: The possibilities of applying experimentally created procedures when eliminating tics. Studia psychologica, VII, 1965, 221 – 229.

Olejár, F., Kondáš, O.: Čty osobnosti v osobitne štrukturovanej sociálnej skupine. Čs. psychol. 9, 1965, 464 – 470.

Kondáš, O.: An attempt to relearn disturbed association reaction in schizophrenics. Psychologica, Zborník FF UK XVII (VI), 1966, 73 – 81.

Kondáš, O.: Experiences in Wolpe's method of systematic desensitization. Referát na II.vceloštat.psychiatickom zjazde Brno, 1966.

Kondáš, O.: Poňatie discentnej psychoterapie. Čs. psychol. 10, 1966, 32 – 39.

Kondáš, O.: Súčasný stav a problémy psychoterapie učením. Referát na II zjazde SPS, Smolenice, 1966. In: Súčasný stav psychológie učenia a výchovy. Bratislava, SPS, 1968, 192 – 199.

Kondáš, O.: Teoretické otázky psychiatrickej rehabilitácie. Lek. obzor 15, 1966, 297 – 303.

Kondáš, O.: Wkład psychologii uczenia w rozwój metod psychoterapii. Przegląd psychologiczny 13, 1966, 64 – 73.

Kondáš, O.: Reduction of examination anxiety and stage-fright by group desensitization and relaxation. Behav. Res. Therapy 5, 1967, 275 – 281.

Kondáš, O.: The treatment of stammering in children by shadowing method. Behav. Res. Ther. 5, 1967, 325 – 329.

Kondáš, O.: Tréma ako forma naučeného strachu. Psychol. a patopsychol. dieťaťa 2, 1967, 67 – 77.

Kondáš, O.: Význam a uplatnenie psychológie v zdravotníctve. In: Psychológia v zdravotníctve a súčasná prax. Martin. Obzor, 1967, 22 – 29.

Kondáš, O.: Experiment of the shadowing method with children stammerers. Psychologica. Zborník FF UK XIX (VII), Bratislava, 1968, 109 – 116.

Kondáš, O.: Pohľad na históriu uplatňovania teórie učenia v psychoterapii. Čs. psychol. 12, 1968, 20 – 26.

Kondáš, O.: Teória učenia a psychoterapia niektorých porúch u detí. Čs. pediatrie 23, 1968, 424 – 429.

Kondáš, O., Kratochvíl, S.: Výskum v psychoterapii a niektoré jeho problémy. Čs. psychol. 12, 1968, 293 – 313.

Kondáš, O.: Model alkoholizmu vychádzajúci z teórie učenia. Protialk. obzor 4, 1969, 39 – 45.

Kondáš, O.: Shadowing technique in the treatment of stammering and reading disability. Referát na XIX. medzinár. psychol. kongrese v Londýne, august, 1969.

Kondáš, O.: Vývoj terapeutickéj metódy od laboratórneho experimentu po reedukačnú prax. Čs. psychol. 13, 1969, 68 – 71.

Kondáš, O., Novotný, J.: Katamnesticke sledovanie výsledkov liečby alkoholizmu. Lek.obzor, 19, 1969, 563 – 570.

Kondáš, O., Pukačová, M.: Metodický príspevok k vyšetrovaniu školskej zrelosti. Psych. a patopsych. dieťaťa, 4, 1969, 243 – 249.

Kondáš, O.: Psychologické vyšetrovanie alkoholikov pomocou MMPI. Protialk. obzor 5, 1970, 118 – 119.

Kondáš, O.: Človek našej doby, duševná hygiena a psychoterapia. In: Kondáš, O., Vonkomer, J.: Psychológia a zdravý vývin osobnosti, Bratislava, Psychodiagnostika n.p. 1971, 35 – 43.

Kondáš, O.: Some factors affecting aversion therapy with alcoholics. Protialk. obzor, 6, 1971, 2 – 6.

Kondáš, O.: Využitie niektorých princípov discentného prístupu v psychoterapii alkoholikov. Protialk. obzor, 6, 1971, 33 – 37.

Kondáš, O.: Modifikácia postojov ako súčasť psychoterapie alkoholikov. Protialk. obzor 7, 1972, 161 – 166.

Kondáš, O.: Princíp implózie v psychoterapii. Čs. psychiat. 68, 1972, 123 – 127.

Kondáš, O.: Psychologický prístup k teórii balbuties. Sborník prací: FF UJEP 17, 1972, 181 – 192.

Kondáš, O.: Verbal learning and verbal conditioning in schizophrenics. Studia psychol. 14, 1972, 64 – 70.

Kondáš, O., Adamovič, K., Habiňáková, E.: Percepčné prejavy mentálne retardovaných detí a niektoré problémy ich reedukácie. Zborník. Mentálna retardácia. Martin, OÚNZ, 1972, 89 – 98.

- Kondáš, O., Hanzelyová, E., Straková, M.: Bibliografia slovenskej klinicko-psychologickej literatúry za r. 1964 – 1970. Psychol. a patopsychol. dieťaťa 7, 1972, 357 – 379.
- Kondáš, O., Sčetnická, B.: Systematic desensitization as a method of preparation for childbirth. J. Behav. Ther. and Exp. Psychiat. 3, 1972, 51 – 54.
- Kondáš, O., Stančák, A.: Vývin a súčasný stav klinickej psychológie na Slovensku v teórii a v praxi. Zborník: „Psychológia pri budovaní soc. spoločnosti“, Bratislava: SAV, 1972, 28 – 37.
- Kondáš, O.: Beiträge der Psychologie zur Psychotherapie. Psychologica. Zborník FF UK. Bratislava, 1973, 91 – 98.
- Kondáš, O.: Trendy rozvoja psychoterapie učením. Č. psychiat., 69, 1973, 39 – 44.
- Kondáš, O.: Použitie metronómu v rámci discentnej reedukácie zajakavosti. Psychol. a patopsych. dieťaťa, 9, 1974, 545 – 551.
- Kondáš, O.: Príspevok psychológie k teórii rehabilitácie. Rehabilitácia 7, 1974, 194 – 201.
- Kondáš, O., Ličko, L.: Problémy a perspektívy uplatňovania psychológie v socialistickom zdravotníctve. Referát na IV. zjazde SPS, Košice, 1974.
- Kondáš, O.: Prinzipien der Discentpsychotherapie und ihre praktische Anwendung. In: Hausner, M., Kratochvil, S., Hock, K.: Psychotherapie in sozialistischen Ländern. Leipzig. VEB G. Thieme 1975, 147 – 152.
- Kondáš, O.: K problému hodnotenia lží u mládeže. Jednotná škola 10, 1975, 700 – 706.
- Kondáš, O., Provazník, D.: Psychologické aspekty pobytu pacientov v zdravotníckych zariadeniach. In: Vrábelová, R., Bahna, M.: Zdravotnícke ústavníctvo. Osveta, Martin, 1975, 136 – 161.
- Kondáš, O.: Averzívna terapia alkoholizmu – niektoré jej teoretické princípy a metodické implikácie. Protialk. obzor 11, 1976, 1 – 6.
- Kondáš, O.: Vzťah medzi psychoterapiou, reedukáciou a rehabilitáciou. Zborník: Uplatňovanie psychologických vied v rozvinutej socialistickej spoločnosti, Bratislava, Psychodiagnostika, 1976, 213 – 217.
- Kondáš, O., Csáder, P., Stempelová, J.: Výcvik v metóde systematickej desenzitizácie. Zborník refer. V. celostátného psych. sjazdu, 1976, 47 – 50.
- Kondáš, O.: Tréma ako osobitný duševný stav. Psych. a patopsych. dieťaťa 12, 1977, 291–300.
- Kondáš, O.: Využitie princípov učenia a podmienovania v prevencii. Čs. psychiat. 73, 1977, 303 – 306.
- Kondáš, O., Pukačová, M.: Speech Shadowing under the Adaptation Effect Condition in the Treatment of Stammering. Behavior Therapy 8, 1977, 274 – 275.

- Kondáš, O.: Preventívne hľadisko v práci psychológa. Psych. a patopsych. dieťaťa, 13, 1978, 3 – 11.
- Kondáš, O.: Súčasný rozvoj psychoterapie v ZSSR. Psych. a patopsychol. dieťaťa 13, 1978, 111 – 120.
- Kondáš, O.: Experiences from experimental use of group desensitization. Studia psychotherapeutica 2, 1978, 18 – 24.
- Kondáš, O., Kordačová, J.: Neuróza a postoje – výhľady pre prevenciu. Referát na VI. zjazde SPS v Banskej Bystrici, 1987 (Nepublikované).
- Kondáš, O., Kordačová, J.: Neurotické poruchy u mládeže. Expertíza pre Min. Zdrav. SR, Bratislava, 1988 (Nepublik.).
- Kondáš, O., Kordačová, J.: Po-tézy. Návrhový list pre Psychodiagn. a diakt. testy, š.p. Bratislava, 1989 (Nepubl.).
- Kondáš, O., Kordačová, J.: Alexitýmia a jej metodické zachytenie. Čs. psychologie 34, 5 1990, 411 – 425.
- Kondáš, O., Kordačová, J.: Pokus o kognitívnu reštruktúraciu – výklad a ukážka. Prednáška a workshop na celoštátnom PGŠ tematickom kurze v psychoterapii a prevencii. Bratislava: ILF, 1991 (Nepublik.).
- Kondáš, O., Kordačová, J.: Kognitívny aspekt alkoholovej závislosti. Protialkoholický obzor 27, 1991, 13 – 27.
- Kondáš, O., Kordačová, J.: IPA – Škála iracionálnych presvedčení. Predbežná príručka k výskumu. Bratislava, 1992 (Nepublik.).
- Kondáš, O., Kordačová, J.: Iracionalita – stručný prehľad doterajších metodík. Psychológia a patopsychológia dieťaťa 33, 2, 1998, 143 – 150.
- Kondáš, O., Kordačová, J.: Iracionalita a jej metodické zachytenie. In Sarmány – Schuller, I. – Košč, M. – Jaššová, J. (Zost.): Človek na počiatku nového tisícročia. Bratislava: MO SR, 1998, 54 – 56.
- Kordačová, J., Kondáš, O.: Irrationality in the youth – structural differences in irrational beliefs in relation to age. Studia psychologica 40, 4, 1998, 282 – 286.
- Kordačová, J., Kondáš, O.: Môže redukovanie anxiety prispievať k zmysluplnšiemu životu? In: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie Problémy a perspektívy filozofických, humanitných a sociálnych vied, 29. – 30. apríla 2002, Modra – Harmónia. Trnava: Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave, 2002, 109 – 116.

SPOMIENKY BÝVALÝCH ŠTUDENTOV A KOLEGOV

II. časť

Tam, kde sa inteligencia snúbila s láskou a humorom
Prof. Mgr. et Mgr. Andrej Démuth, Univerzita Komenského, Bratislava

Prvýkrát som sa stretol s menom profesora Kondáša počas svojich štúdií na filozofii. Pripravoval som si diplomovú prácu na tému Strach a doktor Straka mi pri konzultácii požičal knižku *Tréma - Strach zo skúšky*. Neveľkú knihu som prečítal pomerne rýchlo a hoci bola zameraná inak, ako som sa v práci uberal, rozšírila mi obzory a motivovala ma o veci uvažovať aj v iných súvislostiach. Krátko nato som začal registrovať meno profesora Kondáša priamo na fakulte od starších kolegov štúdia psychológie. Rozprávali o ňom s láskou, ale aj s rešpektom, čo nebývala práve obvyklá kombinácia. Osobne som sa s "Kondym", ako familiárne študenti medzi sebou profesora Kondáša volali, zoznámil až v treťom ročníku môjho štúdia psychológie a ihneď som pochopil, prečo ho študenti zbožňovali. Postavou nevysoký muž bol plný pozoruhodných paradoxov. Jeho nevelká telesná schránka skrývala veľkého ducha aspoň čo sa vedomostí, múdrosti a emócií týka, hoci nepochybujem, že aj v iných dimenziách, ktoré nám ako študentom neboli tak na očiach, bola jeho fyzická podoba profesorovi skôr pritesná. Jeho vráskavá tvár a šediny odzrkadľovali pokročilý vek, ale šibalské oči a neustály zmysel pre humor boli znakom jeho mentálnej vitality a duchovnej mladosti. Ako správny akademik vystupoval ctihodne a dôstojne – nosil decentný tmavý pracovný oblek, ktorý bol v príkrom kontraste s pohodlnými botaskami, v ktorých neraz chodil. Rád sa smial (niekedy až astmaticky), zbožňoval život (neraz s láskou hovoril o sv. Urbanovi a Tokaji, korelácii medzi humorom a inteligenciou), ale preberal aj tie najvážnejšie otázky života a psychiky. Všetko vždy s láskou, humorom a porozumením. Aj preto ho študenti milovali a bolo cítiť, že aj on mal ľudsky veľmi rád svojich študentov. K jeho nevyspytateľnej povahe patrilo, že keď viedol napr. Schultzov autogénny tréning, neváhal a napriek svojmu veku vyložil stoličku na katedru, vyšiel na ňu, sadol si, aby ho všetci dobre videli, a svojim nezameniteľným hlasom nás sprevádzal touto psychoterapeutickou relaxačnou – tréningovou metódou – neraz až tak, že sa nám potom nechcelo vrátiť sa k učeniu. Jeho vtípný a erudovaný spôsob prednášania nás však vždy napokon vtiahol späť do hry.

Môj osobný vzťah s pánom profesorom Kondášom bol tiež tak trochu špecifický. Poznajúc ma ako absolventa filozofie a doktoranda, neraz popri jeho kvalifikovanom výklade využil aj príležitosť výučby prostredníctvom historického a ideového úvodu do jednotlivých psychologických smerov, ktoré som po čas jeho prednášok robil. Lichotilo mi to a dnes viem, že to bol „Kondýho“ spôsob výučby ako organizovania pedagogických aktivít študenta – kedy si graduovaný študent

osvojuje a zdokonaľuje svoje teoretické poznatky pod supervíziou skúseného odborníka v interakcii s ostatnými študentami. Často sme preto viedli zaujímavé rozhovory a hoci sme boli rozličného ideového "vierovyznania" (on zástanca discentnej a kognitívnej psychológie a psychoterapie, kým ja som pod vplyvom nemeckých filozofov vždy viac inklinoval k freudovskej špekulatívnejšej a ontologizujúcej psychoanalýze) vždy som obdivoval jeho otvorenosť k iným prístupom a ideovú toleranciu. (Neraz na túto tému spomínal, že zástancovia kognitívno – behaviorálneho prístupu a psychoanalytici sa zhodnú len na jednom: na dĺžke psychoterapeutického sedenia a cene zaň). Oboch nás zaujímali limity racionality a osobitne problematika hlúposti – témy, ktorej sa okrajovo venoval a na ktorú som písal prácu aj s odkazom na knihu maďarského autora, na ktorého ma prof. Kondáš upozornil.

Kondášova láska k študentom a jeho múdry prístup sa často prejavovali aj v jeho skúšaní. Skúšky s ním boli povestné a často začínali priateľským rozhovorom skúšajúceho so skúšaným. "Kondy" bol známy svojim úprimným záujmom o študentov, ale rozhovor často používal aj ako cieľnú stratégiu na rozpustenie trémy a strachu pred skúškou (jeho vedecká doména). Tak sa neraz stalo, že si človek až v polovici rozhovoru uvedomil, že už je nejakú dobu vlastne podrobne skúšaný. Napriek tomu, a či práve preto, študent odchádzal zo skúšky s dobrým pocitom, pretože v nej nešlo o odrapkanie naučeného ale o rozhovor a argumentácie dvoch (takmer) rovnocenných partnerov. "Kondyho" totiž nezaujímalo len ovládanie (naučenie sa) teórie, ale aj o jej premyslenie. Neznamená to však, že skúšky u neho boli nejak ľahučké. Práve naopak. Vzbudzovali patričný rešpekt a obavy. Profesor Kondáš sa totiž dôsledne držal Hippokratovej prvej zásady *Primum nihil nocere*¹ a teda vedenia svojich študentov tak, aby v prvom rade neškodili. Preto, ak dospel k presvedčeniu, že znalosti študenta alebo okolnosti, do ktorých sa počas štúdia či po ňom dostal, by mohli spôsobiť budúcemu pacientovi, resp. klientovi ujmu či škodu, neváhal študenta cez skúšku nepustiť, alebo dokonca, ak šlo o opakované či trvalé nepriaznivé okolnosti a neznalosti, aj štúdium prerušiť či ukončiť. Paradoxne i tým si získaval u študentov uznanie.

Mal som to šťastie patriť k tým študentom, ktorí zažili posledné prednášky profesora Kondáša na Trnavskej univerzite. Práve on patril nepochybne k "ikónam" psychologického vzdelávania na tejto inštitúcii. Preto sme len s obrovským nepochopením, bôľom a nevôľou prijímali jeho (a Damiána Kováča) vynútený od-

¹ Zásada *Primum nihil nocere* (nájdeme ju aj vo verziách: *primun non (nil) nocere*) je odvodzovaná z Hippokratovej prísahy, hoci sa v nej doslovne nenachádza (Hipokrates ju nesformuloval presne takto a už vôbec nie v latinčine) a nachádzame ju v Hippokratovom diele *Epidemics*, kniha. I, oddiel. XI.

chod z tejto ustanovizne, a napriek jeho ďalšiemu pôsobeniu mimo fakulty sme sa k nemu hrdo hlásili. A čo tešilo nás, že profesor Kondáš sa hlásil k svojim študentom. Keď sme napokon promovali, ako ročník sme z vďaky i na znak úcty pozvali na promócie práve jeho a on pozvanie prijal. Bolo preto dojemné a istým spôsobom až komické sledovať, ako po slávnostnej promócií väčšina študentov popri prijímaní gratulácií utekala práve za profesorom Kondášom a obletovala ho, ako to bola práve jeho promócia. A ono istým spôsobom bola. Hrdili sme sa, že sme boli jeho (ako sa neskôr ukázalo – posledný promovaní) študenti.

Poslednýkrát som mal možnosť osobne stretnúť profesora Kondáša na konferencii v Modre – Harmónii koncom apríla 2002 (29. – 30. 4). Šlo o vedeckú konferenciu pri príležitosti desiateho výročia založenia Fakulty humanistiky Trnavskej univerzity a pán profesor bol pozvaný do psychologickkej sekcie. Ako vždy, našiel si čas neformálne sa porozprávať so svojimi bývalými študentami, a to nielen o psychológii, ale aj o živote. S radosťou mi stihol povedať, že ma citujú v spoločnom príspevku s Dr. Kordáčovou, čo ma nesmierne potešilo. Veď čo už môže byť väčším vyznamenaním pre študenta, ak nie to, že jeho učiteľ sa k nemu hlási. My sme sa s manželkou k profesorovi hlásili tiež radi. A to aj v súkromnom živote. Hovorili sme o očakávaní prvej dcéry a termíne pôrodu, ktorý bol už na spadnutie. O necelé dva týždne (12. 5.), v deň, kedy sa narodila a keď sme mu túto radostnú novinu chceli oznámiť, sme sa dozvedeli o jeho úmrtí. Som presvedčený, že napriek tomu, že sme neboli jeho rodina, určite by sa Rebeke (už len kvôli jej menu) tešil. „Kondy“ mal totiž ľudí rád. A oni mali radi jeho. A to platí aj po rokoch.

Pusté Úľany, leto 2020

Prof. Ondrej Kondáš – učiteľ a mentor

Doc. PhDr. Slávka Démuthová, PhD., vedúca Katedry psychológie Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Začiatok spomienok na profesora Kondáša je u mnohých pamätníkov veľmi podobný – zväčša sú reminiscenciami na osobu profesora ako na kantora. Je to pochopiteľné – jeho kurzami, prednáškami, seminármi a cvičeniami prešli stovky študentov – budúcich psychológov. Potom sa však spomienky začínajú líšiť, stávajú sa špecifickými a osobnými a vytvoria bohatý strom neopakovateľných zážitkov a paralelných príbehov, ktoré vznikli zo vzájomných stretnutí a častí zdieľaných životných ciest – kratších či dlhších – ktoré nám bolo dopriate spoločne zažiť. Košatosť koruny spomienok je pritom príznačným obrazom toho, že málokteré stretnutie s týmto výnimočným človekom v tom druhom nezanechalo stopu, nevedlo k zmene, nepodporilo rast nového výhonku a neprinieslo ovocie. Vyrozprávané príbehy popisujú rôzne udalosti, menia sa okolnosti, aktéri i doba, v ktorej sa odohrávajú – predsa však majú vo svojej podstate podobné, až archetypálne črty. Reprezentujú zážitky stretnutí s prototypom Učiteľa, Mentora, Kolegu, Priateľa..., pri ktorých človek zažil esenciu múdrosti, úcty, priateľstva, ochrany, starostlivosti...

Ako učiteľ bol naozaj výnimočný – široký rozhľad vedomostí a rokmi praxe zažité skúsenosti, prísnosť okorenená skvelým zmyslom pre humor, nekompromisnosť v požiadavkách v kombinácii so súcitom a pochopením ľudských problémov tvorili vzácny mix, pri ktorom nebol len učiteľom, ale aj mentorom, poradcom, sprievodcom, vzorom. Bol prirodzenou autoritou – vzbudzoval rešpekt, a preto si ho nemusel nijako vynucovať – naopak, rád si uľahoval zo seba samého. Neraz ho musel z blížiaceho sa astmatického ataku pri záchvate spontánneho smiechu zachraňovať spray vo vrecku. Vedel úprimne oceniť vedomosti či kvality druhých – aj keď to boli menej skúsení kolegovia či študenti. Ako študentku ma niekoľkokrát zaskočil svojim záujmom o názor na rozmanité témy, vrátane konzultácie listu (dodnes ho mám odložený), ktorým chcel vyjadriť nespokojnosť so zaobchádzaním zo strany vedenia fakulty a ktorým napokon aj ukončil svoje pôsobenie na vtedajšej Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity. Naše stretnutia sa ale jeho odchodom neskončili – niekoľkokrát som ho ešte ako študentka navštívila na novom pôsobisku, kde sme živo diskutovali o akademických otázkach, či spôsobe výučby psychológie. Študenti pre neho znamenali veľmi veľa; napokon, bol jediným vyučujúcim (okrem jednej mladej kolegyne), ktorý v ten rok prišiel pogratulovať čerstvým absolventom – svojim bývalým študentom – na slávnostné promócie; hoci už ako zamestnanec inej univerzity.

Ako mentor bol rovnako náročný ako učiteľ. Dával jasne najavo, že zodpovednosť za vzdelávanie je poslaním, no snažil sa pritom poskytnúť čo najviac zo svojich skúseností a kontaktov. Rovnako ako dať rady a odporúčania vedel pochváliť a oce-

niť; popri až otcovskom vedení zároveň poskytoval voľnosť a dostatok priestoru na sebarealizáciu. Predstavy o vedení kurzu vyformované ešte počas vysokoškolských štúdií a vášnivo diskutované počas návštev na jeho novom pôsobisku sa tak stali realitou. Ako človek, ktorý sa celý život sám vzdelával, podporoval vzdelávanie aj u kolegov – v pozícii vedúceho dbal na to, aby zamestnanci katedry neustále zvyšovali svoju kvalifikáciu. Profesionalita, zodpovednosť a neustále vzdelávanie sa však nebola to jediné, čo považoval na pracovisku za dôležité. Svojim prístupom a jednoznačnými postojmi, za ktorými stál a bez zaváhania ich prezentoval aj v problematických situáciách, kedy by si iní možno „zahryzli do jazyka“, dával najavo, že vzťahy, otvorenosť a férovosť, tvorivá atmosféra priateľstva a vzájomná úcta sú pre pracovisko rovnako dôležité. Myslím, že môžem potvrdiť, že bol v týchto ambíciách naozaj úspešný; sám s hrdosťou v hlase rád glosoval, že „kým na vedľajšej (Trnavskej) univerzite sa kresťanstvo hlása, tu (na UCM) sa skutočne žije“. Hoci jeho vedenie katedry netrvalo dlho (2000 – 2002), nastavil štandard, vďaka ktorým sa toto pracovisko mohlo rozvíjať a funguje dodnes. Jeho zásadný vplyv a uznanie prínosu dokumentuje aj organizovanie každoročného vedecko-akademického podujatia „Kondášove dni“, konaného na jeho počesť, či zriadenie Kondášovho kabinetu na pôde fakulty, kde sú zhromaždené a vystavené jeho diplomy, index zo študentských čias, osobné predmety (vrátane písacieho stroja, na ktorom do posledných chvíľ pripravoval rukopisy nových publikácií), fotografie a vyznamenania.

Priateľ je niečo, čím sa neodvažujem profesora označiť. Bol „pán profesor“, ktorému som celý život vykala a hoci ma familiárne oslovoval mojou prezývkou a jeho láskavá povaha dovoľila zdieľať aj priateľské roviny našej vzájomnej interakcie, neodvážim sa priradiť sa do tohto okruhu. V mojich spomienkach však napriek tomu zostanú mnohé momenty, kedy nezištne pomáhal a radil, zdieľal svoj čas a súkromie, zážitky, myšlienky, tešil sa z úspechov a robil všetko to, čo priateľia robí zvyknú. Spomínam si na gratuláciu k sobášu i očakávaniu prvého potomka, chvíle vášnivých debát o akreditácii, na pokojné rozjímanie nad najnovšou enologickou publikáciou so vzájomnou výmenou tipov na kvalitné slovenské vína, na naše spoločné plány, mnohé z nich aj reálne uskutočnené. Toto všetko a ešte mnohé – ťažko opisateľné – spôsobilo, že sme si medzi sebou vybudovali vzťah, v ktorom sa prelínali mnohé roviny. Bez dramatizovania môžem povedať, že do môjho života zasiahol a so zvláštnou zmesou pokory a hrdosti zároveň sa vždy budem hlásiť k tomu, že som bola jeho žiačkou a kolegyňou. Profesorov odchod som vnímala ako stratu a ešte veľmi dlho mi chýbal. Bol však vzácnym človekom, ktorý nielen obrazne, ale skutočne prekročil limity svojej existencie prostredníctvom druhých, do ktorých životov svojou výnimočnosťou zasiahol.

Trnava, Júl 2020

Moje osobné spomienky na Ondreja Kondáša

Od Prof. MUDr. Peter Fedor – Freybergha DrSc., Dr.h.c.mult.

Ústav perinatálnej a perinatálnej medicíny a psychológie, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava

S Ondrejom "Ondrom" Kondášom som sa prvýkrát stretol vo Veľkých Levároch. Prvého augusta 1959 som nastúpil po promócií na bratislavskej lekárskej fakulte na miesto sekundára do tamojšej psychiatrickej liečebne. Umiestnenkový systém ma nepripustil na psychiatrickú kliniku, kam som si želal byť zaradený. Keďže som chcel pracovať v psychiatrickom odbore, mohol som si vybrať medzi liečebňou v Pezinku alebo vo Veľkých Levároch. Vybral som vtedy "menšie zlo" – Veľké Leváre. Vtedy som ešte netušil, že tri roky strávené na tomto pracovisku budú patriť medzi moje najlepšie roky, najviac inšpirujúce z ľudského a odborného hľadiska v celej mojej lekárskej praxi. Nostalgia za Levármí ma sprevádzala životom až do dnešných dní.

V liečebni som sa zoznámil a veľmi rýchle spriatelil s kolegami, z ktorých hlavne traja významne poznamenali moju ďalšiu životnú púť a podstatne obohatili môj vnútorný svet ako lekára, tak aj človeka. Patrili k nim: náš šéf a riaditeľ, neuropsychiater európskeho formátu MUDr. Imrich Török, môj životný "spolubojovník" Ľudovít "Santi" Entner a náš brilantný klinický psychológ, neskorší vedúci Katedry psychológie na bratislavskej filozofickej fakulte Ondrej Kondáš.

Ondro bol z nás "mladých" najvzdelanejší v psychologických vedách, ako aj v moderných neurovedách a neuveriteľne zbehlý, sčítaný v anglosaskej literatúre, v ktorej sa vedel priam kúzelnícky pohybovať.

Ešte skôr, než sa vrátim viac k Ondrovej veľkej osobnosti, musím ešte spomenúť dvoch ďalších kolegov – sekundárnych lekárov. Oboch som dobre poznal ešte počas mojich študentských gymnaziálnych čias na slávnom "Prvom štátnom gymnázium v Bratislave". Boli to Rasto Pribyl, ktorý bol o rok odo mňa starší a Evička Hofbauerová (Balážová). Na Evičku mám prvé spomienky zo spoločného zápisu na uvedené gymnázium, do vtedajšej primy, hneď po ukončení ľudovej (neskôr "základnej") školy 1. septembra 1946. Tieto spomienky sú pre mňa pri všetkej kráse a bohatosti o to smutnejšie, že zo spomenutých kolegov, vzácných a jedinečných ľudí, som tu ostal už len sám.

Ondra si pamätám ako vyzretého človeka, obdareného vysokým intelektom, hlbokou a genuínnou empatiou a nesmierne širokým vzdelaním. Bol z nás jediný, okrem nášho milovaného a hlboko váženého riaditeľa a primára, kto už mal rodinu a býval aj s manželkou a deťmi v areáli ústavu. Pokiaľ sa nevenoval pacientom a rodine, veľmi intenzívne študoval, už v tom čase si pripravoval svoju prácu

o discentnej psychoterapii. Jeho originálna kreácia a na veľa desaťročí štandardné dielo pre štúdium a prax slovenskej psychologickej a psychiatrickej, psychoterapeutickej obce. Ondro bol "spiritus movens" našich pravidelných seminárov z odbornej literatúry a my všetci sme sa vzdelávali v najmodernejšom anglosaskom odbornom písomníctve od neho, kým informácie o najnovších poznatkoch z nemeckej literatúry sme dostávali od veľmi váženého a vzdelaného prednostu ústavu, primára MUDr. Töröka. Tieto semináre patrili k hviezdnyh hodinám môjho pobytu v liečebni a dodnes si s úctou spomínam na obrovské Ondrovo didaktické a pedagogické nadanie, na jeho nezištnú snahu nám poskytnúť čo najcennejšie poznatky.

Tieto Ondrove aktivity už predznačovali jeho neskoršiu kariéru vysokoškolského učiteľa a vychovávateľa celej psychologickej generácie na Slovensku, zvlášť v kognitívnej a behaviorálnej psychoterapii. Ondra si pamätám aj ako veľmi veselého spoločníka, vždy s jeho nezabudnuteľným a typickým úsmevom a jednoznačne priateľským postojom k nám všetkým. Bol aj neúnavným športovcom v krásnom veľkoryso zriadenom parku liečebne, kde hrával s nami ale hlavne s pacientmi futbal, volejbal a iné hry. Tieto boli aj efektívnym médiom pre individuálnu a skupinovú psychoterapiu a pre nás boli zdrojom veľkého potešenia.

Päťdesiate a šesťdesiate roky minulého storočia v Levároch zapadli do veľmi úrodnej pôdy pre celoživotné priateľstvo nás všetkých s Ondrom. V neskorších rokoch som s radosťou, s úctou a obdivom sledoval jeho univerzitnú kariéru, počas ktorej sme boli v blízkom priateľstve, príležitostne sa stretávali. Stretli sme sa znovu niekoľkokrát po mojom návrate do vlasti po mnohoročných "potulkách" po svete. Ondro žiaril úprimnou radosťou nad mojim návratom domov. Mali sme ešte veľa spoločných vedeckých a pedagogických plánov a tešili sme sa každému novému stretnutiu. Bol extrémne prajným človekom, bez akýchkoľvek mrakov závidi, neprajnosti, zášti – nepoznal som u neho jedinú negatívnu stránku. Ondro bol veľký človek s čistou a krásnou dušou, človek veľkého ducha.

Ondrej Kondáš mi bude chýbať po celý zvyšok môjho života a bude vždy chýbať slovenskej psychologickej komunite na slovenskej intelektuálnej scéne a všetkým dobrým ľuďom, ktorí ho poznali.

V Bratislave, 25. augusta 2008

Príhovor na prvých Kondášových dňoch – UCM v Trnave

Doc. PhDr. Erika Habiňáková, CSc.

Katedra psychológie FF UCM

S presvedčením, že nadišiel čas, nezmeniteľnú skutočnosť pietnej rozlúčky s pánom univerzitným profesorom PhDr. Ondrejom Kondášom, DrSc. (máj 2002) naplniť znovu oživením jeho odkazu, jeho bohato sformovanej osobnostnej dimenzie. Pripomenúť si, čím pre nás bol, čo pre nás urobil, čo nám v podobe svojho vyzretého duchovného dieťaťa zveril do opatery, k zveľadovaniu, ako medzi nami žil a s nami nažíval.

Pomyselné stopy na ceste spomienkami vtlačajú prvé dotyky s psychológiou, so stále živou atmosférou zašlých študentských čias, spadajúcich do začiatkov päťdesiatych rokov – už minulého storočia. V spätnom pohľade, už skôr s prevahou pozitívneho emocionálneho ladenia, než s pocitmi zatrpknutosti, ukrivdenosti z veľmi zložitého obdobia s poslednými zvyškami plurality, sa stal tohtoročný dátum 29. januára 2005 už 50. výročným, kedy pôvodne 13 absolventov Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave opustilo svoju Alma mater s diplomom „promovaný psychológ“.

V školskom roku 1950/51 zahájil vysokoškolské štúdium v odbore psychológia aj maturant z Prešova – Ondrej Kondáš. Tohtoročného jubilejného stretnutia, v našej pôvodnej seminárnej miestnosti, v budove na Šafárikovom námestí sa ho zúčastnil iba v spomienkach prítomných. Okrem jedného sme sa zišli v kompletnom zložení, a to menovite: S. Cinkovská, E. Habiňáková, O. Halmiová, M. Hari-neková a M. Stríženec (dovolila som si mená uviesť v abecednom usporiadaní, bez titulov).

Pri stručnej rekapitulácii významného vzdelávacieho poslania UK v Bratislave a jej Filozofickej fakulty, ktorá začala svoju činnosť v r. 1921 treba spomenúť tak prvé prednášky z psychológie v r. 1924 (český vysokoškolský pedagóg B. Tomsa), ale najmä súvislé prednášky a semináre, ktoré od šk. r. 1926/27 viedol Doc. J. Tvrдый z Brna. O dva roky neskôr bol ustanovený Psychologický seminár, ktorý fungoval ako základné vedecko-pedagogické pracovisko v dnešnom význame katedry. V roku 1937 bol po habilitačnom konaní menovaný prvým docentom psychológie J. Stavěl. Oboch ich čoskoro vojnové časy nútia k návratu do Čiech.

Prácou „Utváranie osobnosti dieťaťa“ sa na stolici psychológie v r. 1938 habilituje Anton Jurovský. V r. 1941 bol menovaný za prvého riadneho profesora prvého odboru psychológia. V r. 1942 vychádza v jeho spracovaní prvá vysokoškolská učebnica „Psychológia“. Na X. zjazde slovenských psychológov (október 2002) Prof. PhDr. D. Kováč, DrSc. pripomenul jubilejný 40. rok tejto učebnice, a jej au-

tora Prof. PhDr. A. Jurovského označil za duchovného otca slovenskej psychológie. Na jeho počesť bola vydaná a záslužne udeľovaná aj pamätná medaila.

Povojnové roky, najmä po februári 1948, nastoľujú nevyhnutné konfrontácie starého s novým, prinášajú neodmietnuteľné kritické vyrovnanie s tradičnou „buržoáznou“ psychológiou, vyhranenú orientáciu a oporu o sovietsku vedu. Pre vtedajšiu generáciu psychológov nastali zložité časy. Nový vysokoškolský zákon z r. 1950 dal možnosť pre rozvoj každého študijného odboru. A tak vzhľadom na reálny stav nedostatočného počtu vysokoškolských učiteľov vzniká na FF UK v Bratislave Katedra pedagogiky a psychológie. O týchto počiatkoch špecializovanej prípravy psychológov, o prvej koncepcii odboru sformovanej Prof. Jurovským sa zmieňuje O. Kondáš v Zborníku SAV z r. 1993. Neúnavne sa o dopĺňanie tohto úseku dejín slovenskej psychológie zaujíma Doc. PhDr. Jozef Koščo, CSc., už dlhšie žijúci v Košiciach.

Po menšej exkurzii históriou prichádza vhod pozvanie k návratu na novovytvorenú Katedru pedagogiky a psychológie FF UK, ktorej poslucháčmi prvého ročníka sme sa stali v šk. roku 1950/51. Vedúcim katedry bol Prof. Juraj Čečetka, významný vedec, mysliteľ, pedagóg, ktorého blízkosť k psychológii prezentovala už v r. 1936 publikovaná monografická práca Pedagogika a adlerovská individuálna psychológia (FF UK Bratislava), od 50. rokov dlho prísne strážená na indexe. Ďalšími internými členmi katedry boli Prof. PhDr. A. Jurovský, Ph.D., F. Rudaš a PhDr. M. Milan.

Pri januárovom stretnutí, nás zvyšných absolventov z r. 1955, sme znovu siahli po našich už zožltnutých indexoch a trocha sme bilancovali. Skonštatovali sme, že z celkovej kapacity výučby (prednášky, semináre, cvičenia, prax...) pripadlo na psychologické disciplíny 34%, na pedagogické – 18%, na filozofiu, logiku – metodológiu – 6%, a až 42% okrem telesnej výchovy tvorili vo všetkých obmenách ideologické piliere svetonázorového formovania.

I keď interné jadro katedry bolo málopočetné (4), dôraz na psychologické disciplíny bol výrazný, a aj z dnešného hodnotiaceho stanoviska kvalitne saturovaný. Napr. už v týchto časoch tak predvídavo priliehavý názov predmetu Psychofyziológia, neskôr i Prevencia a terapia psychických porúch – Prof. MUDr. E. Guensberger z Psychiatrickej kliniky LF UK, Prof. MUDr. Kukura – Školská hygiena, taktiež z Pedagogickej fakulty UK Prof. Vajcík k predmetu Dejiny pedagogiky, a určite i ďalší.

Hlavné ťažisko však počnúc od Úvodu po diplomové práce zabezpečoval Prof. Jurovský. K interným vysokoškolským učiteľom patrili aj jeden z najstarších profesionálnych predstaviteľov psychologickéj vedy PhDr. Mikuláš Milan, CSc. (narodený r. 1915 v Levoči, po rôznych peripetiách v r. 1943 ukončil štúdium do-

ktorátom z filozofie). Mal výbornú prírodovednú erudovanosť, ako znalec štatistiky, kybernetiky, teórie informácie pôsobil v rokoch 1951-1960 ako vysokoškolský učiteľ na spomínanej katedre. Za jeho priekopnícke dielo v smere využívania štatistických a matematických postupov v psychologickom bádani a myslení sme mu zostali vďační. PhDr. Milan nás naučil zvládať rôzne kúzla s výskumnými dátami aj v dobách málo výkonných mechanických kalkulačiek, čo si už dnešní výskumníci, ba ani študenti nedokážu predstaviť. Vo štvrtom ročníku vstúpil do výučby so Základmi diagnostických metód a cvičeniami PhDr. Miroslav Bažány.

Dôsledné, až nátlakové odborné a ideologické presmerovávanie doliehalo v podobe rôznych konkrétnych daností. Išlo napr. o rušenie aplikovaných pracovísk spolu s psychotechnikou, poradní pre voľbu povolania, sociodiagnostických ústavov, výchovných poradní, silné bolo najmä ťaženie proti pedológii a m.i.

Perspektívnejšiu víziu poskytovala orientácia napr. v smere zdravotníctva, kde sme využívali ponuky kvalitných pobytov počas praxe, pri práci na diplomových úlohách a pod. Takými to boli najmä Psychiatrická liečebňa v Pezinku, ktorej riaditeľom bol psychológii vždy oddaný Prof. MUDr. K. Matulay a u neho pracujúca PhDr. R. Škodová, alebo Psychiatrická liečebňa vo Veľkých Levároch, riaditeľom bol I. Török, konečne aj naše výukové a cvičné pracovisko Psychiatrickej kliniky LF UK, pod vedením Prof. MUDr. E. Guensbergera a asistujúceho PhDr. Gejzu Dobrotku.

Tažko si predstaviť veľký nedostatok vysokoškolských učebníc, zakázanú dostupnosť ku knižným a časopiseckým fondom patriacim pôvodne Psychologickému semináru. Ale predsa sme mali napr. čerstvé, už 4. vydanie Psychológie Prof. Jurovského, mali sme „Výber slovenských pedagógov“ (1947), i „Didaktiku“ Prof. Čečetku, mali sme skriptá Prof. Guensbergera „Všeobecná psychiatria a základy medicínskej psychológie“.

Ešte pred ukončením štúdia sa Katedra pedagogiky a psychológie FF UK rozšírila o vybudované pracovisko Psychologického laboratória, aj vďaka zanietnosti jedného z nás – Jána Ondrejku, ktorý po skončení v tomto laboratóriu ako asistent aj zotrval. S Ondrejom Kondášom boli veľkí priatelia. Bolo by škoda nespomenúť, že krátkodobo absolvovali s nami štúdium aj S. Kratochvíl a J. Hoskovec z Brna a Prahy. Priateľské i odborné väzby pretrvali, zviditeľnili sa najmä v prepojení s O. Kondášom. Takými boli napr. spoločné publikácie s Prof. PhDr. S. Kratochvílom, CSc., jeho ponuky pre stážové a výcvikové pobyty našich študentov v Psychiatrickej liečebni v Kroměříži, ale aj časté stretávanie s Prof. PhDr. J. Hoskovcom, CSc. napr. na redakčných radách Československej psychológie v Prahe.

Dovolila som si vás doviest k bodu, ktorý ponúka miesto pre veľmi priliehavú a aj emotívnu metaforu, použitú pôvodne s veľou akceptáciou pri oslavnej zdravici k „70.“ narodeninám Ondreja Kondáša (27.9.2000 – FF UCM v Trnave). „Čajka Jonathan Livingston“ (R. Bach. Gardenia 1999) predstavuje prózu plnej nádhery, a jej vnútorné obohacujúci dej je v mnohom predobrazom modelu premietnutého do životného, ale najmä profesionálneho príbehu O. Kondáša. Jonathana lákalo odkryť tajomstvá letu, išiel za túžbou zistiť, čo všetko vo vzduchu dokáže. Do nácviku lietania vkladal celú svoju dušu a svojou usilovnou, húževnatou vytrvalosťou a veľkou dávkou ambícií sa čoskoro majstrovsky zdokonalil v letovom umení. Nezdokonaľoval sa iba sám, ale podujal sa učiť aj ostatné čajky z Krdla.“

Dráha Ondreja Kondáša ako vysokoškolského učiteľa začína v roku 1960, kedy ako odborný asistent s úväzkom 0,5% začal s výučbou klinickej psychológie na Katedre psychológie FF UK v Bratislave, do r. 1967. Počas týchto rokov mal trvalé pracovisko Psychiatrickú liečebňu vo Veľkých Levároch. Dosahovanie vedeckých a pedagogických aprobačných stupňov PhDr. Ondreja Kondáša ako vysokoškolského učiteľa poskytuje nasledujúci prehľad:

r. 1962 – vedecká hodnosť CSc. prácou Podiel učenia v psychoterapii

r. 1968 – pedagogická hodnosť Doc. v habilitačnom konaní za prácu Discentná psychoterapia

r. 1978 – vedecká hodnosť Dr. Sc. za 2. vydanie Discentnej psychoterapie

r. 1982 – vysokoškolská pedagogická hodnosť Prof. v inauguračnom konaní a za prácu Tréma – strach zo skúšky.

Na katedre psychológie FF UK v Bratislave pôsobil O. Kondáš ako riadny člen, ale aj vedúci katedry v rokoch 1968 – 1999. Od šk. roku 1997/98 sa otvára nová, a žiaľ aj posledná etapa výukového a vedeckovýskumného pôsobenia Prof. PhDr. O. Kondáša, DrSc. na Katedre psychológie FF UCM v Trnave, aj s neľahkou úlohou vedúceho katedry v rokoch 1999-2002. S elánom a s plnou vervou, takmer bez zväženia jej limitácie, začal katedru budovať programovo i personálne, a z mnohých oslovených nikto ponuku neodmietol, pôsobia na katedre dodnes. Toto obdobie narušovali nekonečné prieťahy, a aj stresy so získavaním akreditácie pre odbor, ale aj hoci s hrdosťou, no vôbec nie ľahostajne prijaté ultimátum na ukončenie parciálnej výučby na Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity.

Presne zrátaných 42 rokov, ktoré Prof. PhDr. O. Kondáš, DrSc. venoval vzdelávaniu psychológov v pregraduálnom štúdiu, mnohých aj ďalej vo vedeckej príprave (CSc., PhD.) zachytáva iba povrch obrovského oceánu, na ktorom sa bezpečne plavia stovky bývalých študentov. O svoje neprišli ani študujúci v Košiciach, neskôr aj v Prešove, kam sa vždy rád vracal. Samostatné pole vzdelávacej

činnosti formou atestácií v zdravotníctve, kurzov pre lekárov, saturoval Kabinet psychológie pri Inštitúte lekárov a farmaceutov.

Prof. Kondáš stále pracoval na rozširovaní vlastného obzoru, usiloval sa o zabezpečenie solídnych intelektuálnych perspektív pre študentov a budúcu generáciu vedcov, ako aj akceptovaných a efektívnych profesionálov v praxi. Príslovečná bola jeho náročnosť, kolovali o ňom povesti neľútostného examinátora. V priebehu rokov síce nepoľavil, no ponúkol študentom pre zdoľávanie trémy a stresu zo skúšok svoju autorizovanú a osvedčenú metodiku PROPRES (1986, 1990). Poslednej generácii študentov z tunajšej katedry poskytoval aj autogénny tréning. Ex post výpovede jeho posledných študentov sa nesú v znamení vďaky a v ocenení tvorivo rozdávaného humoru.

V dráhe Prof. Kondáša ako vysokoškolského učiteľa sa neúnavne opakovala rovnaká história: v následnosti relatívne krátkych časových intervalov dochádza k hromadeniu ďalších a ďalších učebných textov. Podieľa sa na ich autorstve buď sám, alebo aj v spoluautorstve, kedy si starostlivo zabezpečuje uznávané kapacity, ktoré presne dodržiavajú stanovené termíny. Prof. Kondáš bol a zostáva vyhľadávaným autorom vyššie uvedeného prehľadu cenných, vzdelanostný obzor rozširujúcich diel, ktoré však zďaleka nepokrývajú v plnom rozsahu jeho celoživotnú tvorbu. Odkazujeme preto na prehľad aj s výberovou bibliografiou, ktoré zostavili J. Stempelová a J. Kordáčová (in Čs. psychológie, roč. XLVI, 2002, 6.).

Prof. Kondáš svojim širokým odborným rozhľadom, svojimi prácami upútal pozornosť aj v zahraničí. Bol členom v redakčných radách viacerých renomovaných zahraničných časopisov, napr. *J. of behavior therapy and experimental psychiatry*; *Child and Family Behavior Therapy*; *J. of experimental psychopathology*. Niektoré z prác, štúdií boli aj v zahraničí publikované. Pozvanie na terapeutický výcvik v USA predchádzalo cieľavedomé a usilovné docvičovanie anglického jazyka.

Dlhoročné a mnohostranne produktívne bolo pracovné i kolegiálne prepojenie s takými významnými slovenskými vedeckovýskumnými reprezentáciami akými sú Výskumný ústav psychológie a patopsychológie a Ústav experimentálnej psychológie SAV v Bratislave.

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie sa psychologickou prevenciou v širších súvislostiach zaoberá už vyše dvadsať rokov. K jednej z posledných výskumných úloh, riešených v rámci VEGA: Psychologická prevencia a poruchy správania ako optimalizácia vývinu osobnosti dieťaťa (G-55), ktorej vedúcim koordinátorom bol kolega Š. Matula z CPPS, do riešiteľského tímu zapojený aj Prof. Kondáš. Spoločne aj s ďalšími dnešnými hosťami – A. Čanigovou, E. Smikovou, A. Kopáyoovou bola táto výskumná úloha v r. 1999 úspešne ukončená.

Z mnohých publikovaných a prezentovaných výstupov Prof. Kondáša k tejto úlohe spomeniem: O.K.: Prevencia a jej výskumné špecifickosti (in PaPPD 34, 1992, 2); Spättný pohľad na drogovú závislosť a jej prevenciu u mládeže (in Alkoholizmus a drogové závislosti. 34, 1999, S); O.K. spolu s Š. Matulom: Komplexná starostlivosť o mladú generáciu z hľadiska bio-socio-psychologického prístupu (in Zborník z interdisciplinárnej konferencie Detského fondu. DF, Bratislava 1999); Š. Matula, O.K.: Komplexná starostlivosť – samozrejmosť mýtu alebo mýtus samozrejmosti (in Zborník „Dieťa v ohrození VIII“. DF, Bratislava 1999.).

Centrum výchovnej a psychologickej prevencie pri VÚDPaP, podobne aj už pevne zakotvené „Dieťa v ohrození“ patrilo k trvalým miestam dobrej spolupráce, ktorá má aj dnes svoje zviditeľnené pokračovanie.

Na pôde Ústavu experimentálnej psychológie SAV mal Prof. O. Kondáš vysluženú „domovskú príslušnosť“, previazanú psychológiou, kolegami, priateľmi, o čom v rozlúčke s ním precitene hovoril Prof. PhDr. D. Kováč, DrSc., Plodný, na tomto mieste presahujúci cieľ a možnosti, by bol výpočet aktivít prednesených, či publikovaných najmä v *Studia Psychologica*.

V roku 2000 vyšla kniha autorov O. Kondáša, J. Kordáčová: „Iracionalita a jej hodnotenie“, ktorú ako upomienkový knižný dar spolu so záložkou a fotografiou a mottom dostali všetci prítomní účastníci seminára. V podrobnej recenzii publikáciu kladne ocenil riaditeľ ÚEP SAV – Prof. PhDr. I. Ruisel, DrSc. (in Čs. psychológie, 45, 2001, 2 s. 183/84). Súčasne v závere odporúčal publikáciu každému, kto má záujem o štúdium tajomných zákutí ľudskej psychiky.

Trnava, 15. 4. 2005

Osobné spomienky na spolužiaka

Doc. PhDr. Milady Harinekovej, CSc.,

Katedra psychológie Trnavskej univerzity v Trnave

V školskom roku 1950/51 sme si po akomsi improvizovanom pohovore zapísali do indexu aprobáciu psychológia – pedagogika, ako odborný, neučiteľský smer do prvého ročníka FFUK. Boli sme štyri dievčatá a štyria chlapci, z nich našu študijnú skupinu či krúžok dopĺňali štyria kolegovia študujúci psychológiu v kombinácii s filozofiou. Ako dvanásť-členný kolektív sme sa postupne poznávali a prispôbovali vzájomné formy kontaktu. Osobitne stmelenu podskupinku sme predstavovali ôsmi s vedľajším predmetom pedagogika: S. Cinkovská, E. Habiňáková, O. Felberová-Halmiová, M. Harineková. O. Kondáš, J. Ondrejka, M. Stríženec a L. Beniak.

Ondrej bol od začiatku, od nášho prvého spoločného stretnutia dominantným členom skupinky. Aktívnym a všestranným. Vďaka svojej aj sociálnej inteligencii, najrýchlejšie z nás sa prispôbil pomerom a podmienkam v súvislosti so štúdiom na akademickej pôde.

Päťdesiate roky minulého storočia boli obdobím formovania ideologickej podstaty spoločnosti, čo sa odrážalo predovšetkým na vysokých školách. Ondrej zväčša pochopil a v úzkom kruhu nás na niektoré veci upozornil aj usmernil. Bolo to najmä v súvislosti s našimi kolegami v krúžku s kombináciou filozofia, kde boli dvaja „prípravkári“ (absolventi niekoľkomesačného maturitného kurzu, robotnícke kádre nositelia tej pravej ideológie), s ktorými nám neradil obhajovať naše názory. Podarilo sa nám udržať korektné vzťahy v krúžku až do konca štúdia práve vďaka Ondrejovej pôsobnosti v nej. Bol členom výboru zväzacej organizácie (ČSM) na fakulte. Z tejto pozície nám účinne pomáhal kde mohol, ak sa akútna potreba pomoci vynorila. Pomáhal riešiť problémy vznikajúce na báze školy v radoch študentov. V povinných krúžkoch a seminároch marxizmu-leninizmu podľa svojich možností, dôrazne urovnával dôsledky previerok, kádrovania, ak niekto zo študentov bol ohrozený. Takmer vždy našiel vhodnú stratégiu a taktiku ako priaznivo uspieť. Pomáhal hľadať východisko aj v takých situáciách, v ktorých práve to želateľné nebolo jednoduché a nebolo na dosah.

Ondrej v nejednom probléme nielen poradil, ale aj zasiahol. Spomínam si, že išlo aj o naliehavé, rozhodujúce okolnosti, ktoré sa týkali životnej a profesijnej perspektívy. Vtedy dokázal vybaviť, intervenovať na oficiálnych, úradných fórach a inštitúciách, smelo argumentovať v komunikácii s vysokopostavenými úradníkmi, napr. na vtedajšom Povereníctve školstva či zdravotníctva. V jeho kolegiálnej spolupatričnosti vybavil veci, ktoré by nik iný nebol dokázal.

Naša osemčlenná podskupina bola stmelená, znášateľná. Ovzdušie rodinného bratstva udržiaval Ondrej s Jankom Ondrejkom a Miškom Strížencom. Iniciovali

akcie, ktoré nám pomohli k istému zvýhodneniu v rámci ročníka. Napr. ŠVOČ (študentská vedecká – odborná činnosť) ktorá sa vtedy len rozbiehala, bola pre nás významná. Ondrej viedol pracovný tím. Téma bola vysoko aktuálna: „Prínos I. P. Pavlova pre psychológiu“. Bola pre nás príznačnejšia ako teória dialektického materializmu aplikovaná na psychické procesy v chápaní Kornilova, Teplova, Smirnova. V tejto študentskej súťaži sme získali prvé miesto aj s finančným ohodnotením.

Perspektíva uplatnenia psychológie a psychológa nebola v tom čase nášho štúdia nejako sľubná. Ideologické tlaky na teoretické základy psychológie, prísna kritika až odmietanie diagnostických testov v sovietskej psychológii, sme veľmi výrazne pocítili aj v našom študijnom pláne. S psychologickou diagnostikou v praxi sme sa oboznamovali viac – menej pokútne. Literatúra o tom bola „samizdatová“. Ondrej bol pomocnou vedeckou silou p. profesora Jurovského. V tejto úlohe nám vedel sprostredkovať cenný materiál z oblasti diagnostiky a jej praktického použitia. Pán profesor mu dôveroval a jeho prostredníctvom aj nám ostatným. Taká istá dôvera nás spájala aj p. profesorom Čečetkom, kedy naše vzájomné vzťahy a náklonnosť bola na úrovni otcovsko-synovskej, rodinnej. Pracovné príhovory a prednášky oboch pánov profesorov boli veľmi cenné, dôverne blízke. Ondrej vedel rozvíjať dialóg aj ďalej, vtipne nadľahčil závažný problém. Aj pri štúdiu sme preferovali knihy z autorského pera oboch pánov profesorov. V úcte sme prechovávali posledné vydanie Jurovského psychológie.

Na rozhraní tretieho a štvrtého ročníka Ondrej mapoval príležitosti našej profesijnej sebarealizácie. Obchádzal aj tých niekoľko málo pracovísk, kde nejaký psychológ pôsobil. Sprostredkoval nám prijatie na detskej klinike u dr. L. Ličku, na ortopedickej klinike u dr. M. Venera, na psychiatrickom oddelení vtedajšej štátnej nemocnice u dr. G. Dobrotku v Bratislave, u dr. S. Stančáka na Psychiatrickej klinike v Košiciach, u dr. R. Škodovej v Psychiatrickej liečebni v Pezinku a na iných nie zdravotníckych pracoviskách, kde to bolo len možné. Veľmi nám to pomohlo sa aspoň trochu zorientovať a trochu vniknúť do oblasti klinickej psychológie. Ondrej bol nepochybne ambicióznym študent, ktorému bolo jasné, čo od psychológie čaká. Bola mu jasná jeho profesijná dráha, jej jednoznačný cieľ. Vidieť ďalej za obzor vtedajšej pracovnej ponuky v uplatnení psychológie. Prinášal typy pracovných možností, ktoré sme overovali. Sám nastúpil do práce vo Veľkých Levároch ešte pred ukončením štúdia. Postupne sa podarilo aj nám ostatným získať odrazový mostík k uplatneniu kvalifikácie „promovaného psychológa“. V priebehu rokov sa naše zameranie menilo a skvalitňovalo. Uplatnili sa na slušných postoch a úrovni, nepochybne sme dostali nejaký základ z Ondrejovho vplyvu. U niektorých z nás sú jeho stopy v našej profesijnej ceste evidentné.

Topoľčany, august 2008

Učiteľ a priateľ

*PhDr. Stanislav Heřmánek, CSc., bývalý spolupracovník
Výskumný ústav reumatických chorôb*

Pri výzve, aby som napísal nejakú spomienku na prof. PhDr. Ondreja Kondáša, DrSc., sa mi okamžite vybavil hlboký zážitok, v ktorom na mňa zvlášť silno zapôsobila jedna z dominantných osobnostných črt pána profesora. Bolo to v období prvých osobných kontaktov s ním ako váženým učiteľom počas môjho diaľkového štúdia psychológie. Pán profesor vedel, že pracujem v odbore liečebnej rehabilitácie, a tak mi ako seminárnu prácu v rámci predmetu klinická psychológia zadal vypracovať recenziu nedávno vydanej priekopníckej knihy O. Kondáš – I. Török: Psychológia v rehabilitačnej starostlivosti. Ocitol som sa tak v nezávideniahodnej situácii, keď som mal predniesť hodnotenie publikácie pred jej samotným veľmi uznávaným autorom, a k tomu ešte aj mojím váženým učiteľom. Ako „recenzent“ som si bol vedomý, že recenzia by mala obsahovať popri kladných hodnoteniach aj poukaz na prípadné nedostatky. Dovolil som si teda nesmelu uviesť aj niektoré svoje výhrady a pripomienky a s napätím som očakával, ako asi pán profesor zareaguje. On tieto pripomienky bez námietok akceptoval a s jemu vlastným šarmom dodal, že v druhom vydaní knihy budú zohľadnené. V tej chvíli moju úzkosť z očakávania, samozrejme, nahradil úctivý obdiv k jeho veľkodušnosti, pokore a prvoradému záujmu o vec. Druhé vydanie knihy však už nemohlo vyjsť, lebo jej druhý autor medzitým emigroval. Pán profesor zrejme začal uvažovať o alternatívnom riešení. Keď sa náš ročník po štátniciach zišiel v pracovni vtedajšieho vedúceho katedry psychológie na stretnutí so svojimi pedagógmi, pán profesor mi v krátkom neformálnom rozhovore len tak, akoby mimochodom poznamenal: „...my vlastne môžeme napísať novú knihu o psychológii v rehabilitácii.“ Netrúfal som si, samozrejme, nad touto možnosťou vôbec ďalej rozmýšľať. Ale po určitom čase sa mi dostalo osobitnej pocty, keď ma pán profesor oficiálne pozval ku spolupráci na knihe. Konceptné úvahy a vlastná práca na knihe potom prebiehali vo veľmi pokojnej konštruktívnej atmosfére. V záverečnej fáze ma opäť zaujal onen nadosobný, pokorný a na prospech veci orientovaný postoj pána profesora; keď sme rozoberali lektorské posudky, on zodpovedne zvažoval a dôsledne rešpektoval každú pripomienku lektorov. Aj v tomto mi bol učiteľom a vzorom už krátko nato, keď som sám spracúval jeho kritické pripomienky v jednom z okruhov mojej činnosti, lebo na žiadosť riaditeľa nášho ústavu robil oponenta záverečných správ mojich prvých výskumných úloh. Za veľmi zodpovednú úlohu ale aj ďalšiu poctu som potom považoval pozvanie od pána profesora k oponovaniu doktorskej práce a diplomových prác jeho poslucháčov

a k prednášaniam v postgraduálnych školiacich akciách pre klinických psychológov, ktoré usporadúval jeho Kabinet klinickej psychológie vtedajšieho Inštitútu pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov. Tieto pracovné kontakty značne prispeli k hlbším vzájomným vzťahom s vyústením do úprimného priateľstva. Prvýkrát som takéto označenie nášho vzťahu vyjadrené písomnou formou zaznamenal, keď mi pán profesor daroval knihu J. Wolpeho s venovaním „Kolegovi...priateľsky...“. A definitívne naposledy, keď mi k životnému jubileu napísal hrejivé až dojemné blahoželanie s oslovením „Milý Stanko, vážený priateľu!“.

Potom som dostal už len ťažko uveriteľnú správu o jeho náhlom odchode do večnosti. Táto smutná skutočnosť bola pre mňa napokon aj mocným impulzom k hlbšiemu zamysleniu sa nad vrchovitou mierou naplnenia jeho osobného životného zmyslu. A teraz, po šiestich rokoch, ktoré už odvtedy uplynuli, si považujem za česť vyjadriť týmto úctu k jeho osobe a životnému dielu, ako aj vďačne oceniť jeho priateľstvo.

Piešťany, 2008

Reminiscencie na otca *od nevesty MUDr. Eleny Kondášovej*

Bol to vzácny človek, plný životnej energie a optimizmu, veľmi skromných požiadaviek na seba, ochotný tvrdo a neúnavne pracovať pre svoju lásku ku knihám, vede a poznaniu. Život chápal ako úctyhodný dar prírody a najviac zo všetkého ho zaujala hĺbka duše človeka, to nedostupné a tajomné. Nerád vstával ráno a svetlo v jeho pracovni neutíchalo dlho do noci. Aj deti si pamätajú na svetlo prenikajúce z jeho izby cez dekou pokryté dvere dlho do noci a jeho prosbu o ticho.

Tak to išlo rokmi.

Vynímal sa už od mladosti, spomína jeho sestra Betka. Knihy a len knihy – to bol pre neho najvhodnejší darček, a tak to ostalo navždy.

Ako mladý chlapec musel pomáhať pri prácach na poli, sedel vzaďu na voze a učil sa anglické slovíčka – a pri oddychu po práci zase len čítal a čítal, a ak sa ho nedalo nikde nájsť, určite bol niekde s knihou skrytý. Vedeli sme, že nie je určený ostať tu, a keď sa rozhodol odcestovať na vysokú školu do Bratislavy, že len veľké mesto uspokojí jeho vzdelanostné predstavy.

„On je doktor na nervy“ – odpovedala zakaždým jeho matka, keď sa jej v dedine pýtali čo tam Ondro robí a čo je to psychológ. A myslím si, že to nevedela ani ona sama, ani všetci okolo. Písal knihy. Rad kníh máme doma, pre študentov, a knihy o učení. Ani to vtedy nerozumeli, ako môžu byť knihy o učení sa.

Študenti boli ďalšou jeho láskou. Mal prácu s nimi veľmi rád, poslucháreň bola zase plná – tešil sa – a my sme sa kamarátsky rozprávali, a nechcelo sa nám ani odísť. Bol stvorený pre túto prácu, rozdal sa jej viac ako rodine. Mal starostlivú jemnú ženu, ktorá ho zastupovala aj v jeho povinnostiach doma, ba často mu robila aj výpisky z kníh, bola mu vždy nápomocná kde len mohla.

Vedel sa krásne smiať – chrapľavo, úprimne a tak nákazlivo. Bolo to cítiť, že je to pravé a dalo sa tomu veriť. Mal rád veselé príhody, veselé situácie a všetko čo prinášalo dobrú náladu, a vedel to odovzdávať do svojho okolia – ten správny pozitívny náboj. Pri ňom akoby nikdy nepršalo. „Take it easy“ boli jeho časté slová, ktoré odplašili starosti, a všetko sa stávalo jednoduchším a riešiteľným.

Svojím deťom sa venoval hlavne po vzdelanostnej stránke. Viedol ich k pracovitosti, aktívnemu samostatnému prístupu, aby im nestačilo len to predostreté, ale aby hľadali z vnútra svoj potenciál a stali sa kvalitnejšími poznaním všetkého tu daného. Nenútil ich robiť čo nechcú a necítia. Deti sa majú hrať, učiť a rozvíjať sa hrou. Nemali by prekročiť ani svoj vek. Mať rozum je občas na škodu. Slabí duchom to majú často jednoduchšie.

Mňa ako nevestu prijal úžasne. Veľmi som sa bála toho stretnutia, že ma ako psychológ prešpikuje až do kostí. Sedel vtedy na gauči opretý v relaxačnej polohe, knihy boli všade a usmieval sa, zrejme aby ma povzbudil. A potom to bolo úplne jednoduché, ako aj celý život s ním.

Problémy bagatelizoval, nikdy sa nesťažoval. Ani na zdravie, ani slovíčkom nezaťažoval svojou osobou iného, keďže sme mali svoju prácu a boli sme unavení. Akoby všetko fungovalo v poriadku a skôr on držal ochranné krídla nad nami. Radosť mu robili básne a duchaplné myšlienky – a veľa takých vložil aj na papier. Mal to dobre schované. A ťažkosti ktorými v živote prechádzal, a my sme o nich nevedeli, vtláčil na papier.

Bola to náhla, bolestná strata pre nás všetkých v rodine, keď nás opustil – a trvá dodnes. Ostalo veľa nedokončených vecí a plánov. A keď zatvorím oči, vidím ho ako sedí v kresle s knihou ponorený do seba a nevníma nič iné. A ako rád by to robil aj dnes a bol by tak úplne spokojný.

Bratislava, október 2008

*Zo spomienok žiačky pri príležitosti nedožitých 90. narodenín
prof. O. Kondáša, DrSc. Jana Kordáčová*

*Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Ústav experimentálnej
psychológie Bratislava*

Nie každý má to šťastie spolupracovať s človekom a s osobnosťou typu pána profesora Kondáša. Túto možnosť si dodnes vysoko vážim, pretože ma veľmi obohatila – odborne aj ľudsky.

Profesora PhDr. Ondreja Kondáša, DrSc. som spoznala paradoxne tak, že som o tom nevedela – totiž, na mojich prijímacích pohovoroch na psychológiu v roku 1981. V čase hlbokkej totality neprichádzalo veľmi do úvahy dostať sa na denné štúdium psychológie bez protekcie a keďže to bol aj môj prípad (žiadnu som nemala), rozhodla som sa po strednej škole podať si prihlášku na štúdium psychológie popri zamestnaní. Tu totiž bola aspoň aká-taká šanca uspieť aj bez „známostí“, a vzhľadom na to, že jeden pokus o denné štúdium psychológie mi už predtým nevyšiel, nechcela som znovu riskovať. Prijímacie pohovory sme mali spoločne s uchádzačmi o denné štúdium. Pre dokreslenie dobového kontextu uvádzam, že boli zo slovenčiny, ruštiny, biológie a z pohovoru zo psychológie, pričom musím podotknúť, že neboli vôbec ľahké, na čom sme sa vtedy zhodli všetci zúčastnení. Napr. zo slovenčiny boli v testoch otázky na roky vydania jednotlivých básnických zbierok, alebo na mená hlavných postáv románov, a podobne. Za požadované vedomosti z biológie by sa podobne nemusel hanbiť ani uchádzač o štúdium medicíny. Odvtedy však už prešlo neuveriteľných takmer 40 rokov...

Krátko predtým ako som bola prijatá na diaľkové štúdium psychológie na FFUK, sa mi podarilo zamestnať sa v Ústave experimentálnej psychológie SAV v Bratislave, kde Oddelenie všeobecnej teórie a metodológie psychológie hľadalo asistentku pre terénny výskum laterality, a ja som veľmi túžila jednak pracovať na psychologickom pracovisku a jednak vyštudovať psychológiu. A tak aj napriek tomu, že som sa pôvodne chcela zamestnať v psychologickú praxi (nebolo však voľné miesto), bez dlhšieho váhania som túto šancu rada využila. Riaditeľom ÚEPs SAV bol vtedy – a vlastne až do roku 1990 – člen korešpondent SAV a ČSAV PhDr. Damián Kováč, DrSc.

Pamätám sa, že keď som sa po prijímacích pohovoroch vrátila do práce, Damián Kováč sa ma na chodbe opýtal, či v komisii náhodou nesedel „taký menší s fúzikmi“. Úprimne povedané, bola som zo zážitku z prijímaciek ešte dosť vykoľajená, a to práve vďaka – ako sa neskôr ukázalo – profesorovi Kondášovi, takže som mu s určitosťou nedokázala povedať, kto z kolegov tam vlastne všetko bol. Nepoznala som vtedy osobne nikoho z členov prijímacej komisie, nehovoriac o profesorovi Kondášovi, ktorého meno mi bolo známe iba z literatúry. Avšak sú-

diac podľa toho, čo som o ňom počula a na prijímačkách potom na vlastnej koži aj zažila, s veľkou pravdepodobnosťou sa jednalo práve oňho. Skúšal nás totiž taký jeden prísny a veru nie veľmi príjemný pán (nech mi je odpustené, ale tak som to vtedy naozaj prežívala), ktorý počas celých prijímaciek temperamentne pobehoval od dverí k dverám, od komisie ku komisii, zvedavo nakúkal medzi uchádzačov – skrátka všade ho bolo plno. Miatlo ma aj to, že do vizuálnej pamäti sa mi vryl ešte jeden iný člen komisie, ktorý čiastočne zodpovedal popisu od D. Kováča: išlo tiež o pomerne dynamického, i keď postavou vyššieho muža s bradou (áno Igor B., bol si to ty! :-)), a keďže som vtedy nepoznala ani jedného ani druhého, nedokázala som ich presne ani identifikovať, ani odlíšiť. Otázka môjho vtedajšieho šéfa tak ostala nejaký čas nezodpovedaná.

Keď som sa konečne dostala na ústnu časť prijímacieho pohovoru – rozvediem trošku podrobnejšie túto epizódu, pretože patrí z hľadiska spomienok na môjho učiteľa k najvýznamnejším – profesor Kondáš sedel za stolom priamo predou mnou (čo som vtedy netušila) a skúmavo na mňa hľadel prenikavým pohľadom. Pamätám sa veľmi presne na tri otázky, ktoré mi položil: Prvá znela, prečo som sa rozhodla pre štúdium psychológie. Odpovedala som stručne a pravdivo, že ma zaujímajú ľudia, pod čím sa pre mňa ukrývalo všetko podstatné, no žiaľ nevyznievané, ohľadom mojej motivácie študovať práve psychológiu, no „Kondy“ – ako sme profesora všetci prezývali – bol s mojou odpoveďou zjavne nespokojný a zareagoval dosť ironicky v tom zmysle, že to by som sa mohla zamestnať aj len niekde vo výrobe pri páse, alebo stáť na ulici, a pozorovať ľudí... Podčiarkujem, že tak detailne rozvádzam tieto skutočnosti nie preto, že by som snáď mala v úmysle očierniť pamiatku pána profesora, ale práve naopak – aby som ilustrovala, ako niekedy aj zdanlivo nepochopiteľné správanie môže mať svoje – ako bude z ďalšieho textu zrozumiteľnejšie – vysoko pozitívne racio, no a tiež aby som priblížila, resp. pripomenula viacdimenzionálny rozmer osobnosti profesora Kondáša, ktorému niektorí ľudia nerozumeli, a bez bližšieho poznania hádam ani rozumieť nemohli.

Z dnešného pohľadu musím uznať, že profesor Kondáš mal vtedy na prijímačkách pravdu – moja odpoveď na jeho – ako sa neskôr ukázalo – „testovaciu“ otázku nevyznela najšťastnejšie, a zrejme ju neospravedlňovala ani moja veľká tréma. Jeho reakcia mi však bola veľmi neprijemná – cítila som sa vyslovene trápne a priznávam, že v duchu som si položila otázku, že kde som sa to vlastne ocitla. Až oveľa neskôr, v čase našej najintenzívnejšej spolupráce som sa odvážila podeliť sa s profesorom o tento môj zážitok „krstu ohňom“ a vtedy mi Ondrej s ospravedlnením objasnil zmysel svojho vtedajšieho počínania. Konštatoval, že na prijímačkách sa vždy objaví množstvo uchádzačov a on bol nútený vo veľmi krátkom čase vybrať len pár vhodných adeptov. Preto to riešil tak, že ak sa mu

niekto z nich pozdával, umelo navodil mierne stresovú situáciu, aby dotyčného mohol lepšie spoznať a zistiť, ako zareaguje, pretože podľa neho, budúci psychológ musí adekvátne reagovať aj pod záťažou. Na moje veľké prekvapenie sa ukázalo, že som sa údajne napokon prejavila tak, že sa rozhodol dať si k môjmu menu značku, ktorá znamenala, že by ma mal rád na zozname prijatých. Niečo také by ma vtedy, samozrejme, ani vo sne nebolo napadlo; naopak, z celých prijímačiek som bola ešte pomerne dosť dlho rozladená a zároveň pevne presvedčená, že som ich úplne zbabrala.

Druhú otázku, ktorú mi profesor Kondáš na prijímacích pohovoroch položil bola, či verím na rôzne „psychologické testy“, s akými sa možno stretnúť na stránkach niektorých zábavných či oddychových časopisov, a tiež výsledkom, ktoré merajú. Pri mojej zápornej odpovedi vyzeral už oveľa spokojnejší a pri poslednom dotaze – čo budem robiť, keď sa ani tentokrát na psychológiu nedostanem (mal v materiáloch o mne informáciu, že som sa raz už o prijatie na FFUK pokúsila), som sa rozhodla – posmelená ocenením, že neverím na povrchné psychotesty – odpovedať na túto jeho výzvu protivýzvou, a to slovami, že uvidíme, kto bude mať viac trpezlivosti. To ho, pamätám sa, rozosmialo, a ja som samozrejme netušila, že práve táto odpoveď ma spolu s ostatnými výsledkami napokon dostane na štúdium psychológie. Áno, takýmto neveriteľným spôsobom som sa zoznámila s profesorom Kondášom, „neľútosným examinátorom“, no vzácnym učiteľom, odborníkom a nevšedným človekom.

Čo sa týka môjho ďalšieho profesionálneho vývinu a kontaktov s profesorom Kondášom, nemôžem celkom obísť ani obdobie môjho štúdia psychológie popri zamestnaní, ktoré bolo z viacerých hľadísk v mojom živote jedným z najnáročnejších. Jedným z týchto hľadísk bola skutočnosť, že som pracovala na ÚEPs SAV pod vedením dnes už profesora Damiána Kováča, ktorý pokiaľ viem, bol starším priateľom, gymnaziálnym konškolákom a neskôr aj vysokoškolským súputníkom profesora Kondáša. Damián Kováč síce moje štúdium psychológie na FFUK, kde bol Ondrej Kondáš vedúcim katedry, po celý čas podporoval – ochotne mi poskytoval študijné voľná na skúšky, pomáhal pri hľadaní študijnej literatúry a pod., a celkovo bol veľmi ústretovým šéfom (naozaj nemôžem na neho za celé tie roky povedať jedného krivého slova, pričom spokojnosť bola našťastie obojstranná) – no jeho povestná pracovitosť a výkonnosť na mňa v práci denne neúprosne doliehali. Túto jeho vlastnosť by iste mohol potvrdiť ktokoľvek z jeho bližších spolupracovníkov. Bol extrémne produktívnym vedcom, a ja ako asistentka v jeho oddelení som sa naozaj mala čo obracať. Ráno ma vždy na stole čakala „kôpka“ materiálov s odkazom, čo mám za ten deň prepísať, a časom pribudli aj iné činnosti, ako napr. terénny výskum, alebo aj technická spolupráca na jeho monografií o všeobecnej psychológii (podotýkam, že v tých časoch

bez existencie súčasnej počítačovej techniky – zoznam literatúry a vecný register som napríklad musela pracne zostavovať z jednotlivých autorom ručne písaných kartičiek, atď.). A tak som víkendy trávil nielen na sobotňajších celodenných prednáškach, ale aj prácou pre svojho vtedajšieho šéfa, a to zavše aj u nich doma s jeho manželkou Jutkou, ktorá mu tiež často s jeho prácou pomáhala.

Keď túto moju pracovnú vyťaženosť hodnotím z dnešného pohľadu, pripadá mi to skoro až neveriteľné a tak trochu už aj nepredstaviteľné. Naozaj nebolo ľahké držať krok s pracovným tempom Damiána Kováča a s nárokmi môjho štúdia popri zamestnaní. Celé toto náročné pracovno-študijné obdobie však pre mňa malo jednu obrovskú výhodu: psychológia ako taká ma veľmi zaujímala a Ústav experimentálnej psychológie spolu s každodennými kontaktmi s kolegami z ústavu boli doslova „zlatou baňou“ na získavanie najaktuálnejších psychologických poznatkov nielen pre začínajúceho psychológa. Okrem toho, dr. Kováč mi na moju osobnú žiadosť umožnil navštevovať prednášky profesora Kondáša pre absolventov denného štúdia, a tak som mohla na všetky svoje začiatocnicke otázky dostávať vysokokvalifikované odpovede rovno „z pravej ruky“. Myslím si, že takýto štart v odbore je pre poslucháča psychológie naozaj veľkou devízou, aj keď si spomínam, že spočiatku som bola na ústave z tej záplavy pre mňa úplne nových odborných informácií a odbornej terminológie dosť zmätená (napr. na 1. odbornom seminári o psycholingvistiky, ktorý som na ÚEPs SAV zažila pod vedením dnes nebohého dr. Ivana Šípoša, som mala pocit, že nerozumiem takmer ani slovu...). O to viac ma to všetko motivovalo k „samoštúdiu“ a ku konzultáciám s mojimi kolegami z ústavu alebo z katedry psychológie FFUK. Hádám jedinú, čo mi na tomto akademickom pracovisku chýbalo, bolo širšie zastúpenie klinicko-psychologických tém. Čiastočne toto „vákuum“ vykryval kolega R. Kostolanský, ktorý do ústavu prišiel z psychologickéj praxe, no v čase Nežnej revolúcie od nás (pokiaľ viem z vlastnej vôle) odišiel na akési ministerstvo, a principiálne mi bolo vysvetlené, že ÚEPs SAV je pracovisko základného výskumu.

Moje nadšenie pre psychológiu napriek tomu nepoľavovalo a koncom 2. ročníka VŠ som pomaly začala uvažovať o akejsi vlastnej orientácii či profilácii, zatiaľ aspoň rámcovo – v podobe témy diplomovej práce. Vždy ma to ťahalo ku klinickej psychológii a keď v 3. ročníku začali prednášky prof. Kondáša, moje intuitívne smerovanie to len upevnilo. Po prednáške o detskej psychoterapii, kde sa profesor Kondáš prezentoval ako človek s veľmi hlbokým a empatickým vzťahom k deťom, som požiadala dr. Kováča o možnosť navštevovať všetky prednášky profesora Kondáša. Našťastie nemal zásadné výhrady a tak som mala možnosť na vlastnej koži zažívať neopakovateľnú, živú, dynamickú, uvoľnenú a tvorivú atmosféru Kondyho prednášok, plnú humoru, entuziazmu, múdrych a cenných postrehov a odovzdávania

nielen akademických vedomostí skvelého prednášateľa, ale aj praktických skúseností špičkového psychoterapeuta. Nebolo preto pre mňa problémom presadnúť si aj napriek mojej vtedy pomerne silnej introvertovanosti z posledného radu posluchárne do prvého, aby som mohla byť čo najbližšie tomuto daniu a podľa potreby sa zapájať do diskusie, ku ktorej nás náš učiteľ permanentne vyzýval. A že prednášky profesora Kondáša vyslovene provokovali k diskusii a k otázkam iste nemusím nijako zdôrazňovať. Nebolo totiž až toľko prednášajúcich, na ktorých prednášky som sa vyslovene tešila: anatómia a fyziológia MUDr. Haľka, CSc., metodológia doc. PhDr. L. Maršálovej, CSc., poradenská psychológia doc. PhDr. L. Košča, CSc. a PhDr. V. Hlavenku, sociálna psychológia PhDr. E. Brozmanovej, forenzná psychológia doc. PhDr. G. Dobrotku a ďalších, no v neposlednom rade to boli prednášky prof. PhDr. O. Kondáša, DrSc. Tie nám však nebolo dopriate zažiť až do konca, pre jeho nečakanú hospitalizáciu kvôli infarktu myokardu.

V tomto období vážnych zdravotných ťažkostí pána profesora sa však už bolo treba vážne zamýšľať nad voľbou témy aj vedúceho diplomových prác, a ja si pamätám ako dnes, čo mi vtedy bežalo hlavou: moja silná motivácia poznávania ma smerovala k túžbe vybrať si čo najkvalitnejšie vedenie z oblasti, ktorá ma najviac priťahovala; profesor Kondáš sa tak stal pre mňa ako potencionálny vedúci voľbou číslo jedna. Zároveň som však nemohla prehliadať vážnosť jeho vtedajšieho zdravotného stavu a to aj s možnými negatívnymi dôsledkami... A hoci nás na katedre ubezpečovali, že prof. Kondáš sa dobre zotavuje a je odhodlaný pokračovať v normálnom pracovnom procese, väčšina mojich spolužiakov sa rozhodla pre menej „rizikových“ vedúcich svojich diplomových prác. „Kondyho“ téma Neurotické postoje u vysokoškolákov tak na nástenke stále visela neobsadená. Až som sa napokon rozhodla – takú jednoduchú tému predsa zvládnem aj u tak obávaného a náročného pedagóga!

Vtedy som ešte netušila, že pod týmto nevinným názvom sa ukrýva v slovenskej psychológii dovtedy neznáma problematika iracionálnych presvedčení A. Ellisa, a keď som plná obáv vstupovala do jeho pracovne na FFUK, aby som ho požiadala o vedenie, bola som presvedčená, že pokiaľ téma nebude už obsadená, tak ma profesor Kondáš odmietne zo zdravotných dôvodov. Na moje prekvapenie ma privítal veľmi priateľsky a s úľavou skonštatoval, že konečne sa niekto našiel, že už niekoľko rokov túto tému vypisuje a nik sa na ňu neprihlasoval, a že aký je rád, lebo je to jeho srdcová téma a bol rozhodnutý, že keď si ju ani tentokrát nikto nevyberie, že ju viac nevypíše. Týmto momentom boli – ako sa hovorí – kocky hodené a započala moja seriózná práca na téme iracionálnych presvedčení.

K svojim spomienkam na študentské obdobie by som ešte rada dodala jeden z postrehov, ktorý sa týkal dosť typických charakteristík profesora Kondáša,

a síce, že napriek svojej láske ku študentom nemal rád tých formálnych, bez ozajstného záujmu o psychológiu, alebo flákačov. Cítil zodpovednosť za budúcnosť odboru a zo skúšok preto nemilosrdne vyhadzoval každého, kto sa poriadne nepripravil – takého študenta vedel odhaliť za veľmi krátky čas, pretože nech ste si už vytiahli akúkoľvek tému, Kondy dômyselným kladením spravidla syntetizujúcich otázok veľmi rýchlo prišiel na to, či sú vaše vedomosti plytké, alebo či si ste látku našťudovali ako sa patrí, a či ste jej aj porozumeli. Mechanickým memorovaním ho jednoducho nikto zo študentov neuspokojil. Spomínam si na jednu našu spolužiačku, ktorá si prof. Kondáša veľmi obľúbila, ale z VŠ štúdia ako takého si nerobila ťažkú hlavu. Na jednu jeho skúšku prišla dokonca rovno z lyžovačky končiacej nad ránom flámom, s komentárom, že ona prišla len pokusne a že dúfa, že ju Kondy „prekukne“ a vyhodí. Profesor mal túto našu spolužiačku tiež veľmi rád – bolo to inteligentné, veselé a schopné dievča, ale skúšku jej vtedy veru nezapísal a vypravdal ju s tým, že by ju nechcel uraziť, pretože vie, že má na viac. A milá Z., usmiata ako vždy, prišla medzi nás so slovami: „No veď preto! Keby mi tú skúšku dal, musela by som si ho prestať vážiť“.

Žiaľ, takto osvietených a sebakritických študentov nebývalo veľa; naopak, väčšina sa cítila byť ukrivdená, ak ich profesor nenechal prejsť a racionalizovali si nedostatok vlastnej prípravy jeho „náladovosťou“, „sedením na sebe“, alebo v krajných prípadoch dokonca až projikovanou údajnou zakomplexovanosťou profesora...

Podobné problémy ma chvalabohu obišli možno aj preto, že profesor Kondáš vo mne našiel úprimného nadšenca odboru, ktorého všetko, čo súviselo so psychológiou, prirodzene priťahovalo a zaujímal, a tak som nemala ťažkosti ani s prípravou na skúšky, ani so skúškami samotnými – akosi „samo sa mi to zapamätávalo“, keďže učivo bolo zaujímavé a nové, a preto som si neraz veci študovala aj individuálne a „navyš“. No a keď som po čase s prekvapením zistila, akú tému som si to vlastne vybrala na diplomovú prácu, profesor sa len usmial popod fúzy a ubezpečoval ma, že sa mi bude páčiť. A s plnou vážnosťou sa ujal svojej úlohy vedúceho práce: dostala som za úlohu urobiť kompletnú rešerš k téme a pripraviť predbežný projekt práce. Celé dni a týždne som presedela v knižniciach a lúskala všetky možné literárne zdroje – v tom čase ešte neexistoval internet a poctivé rešeršné práce boli časovo naozaj hodne náročné. Priamo k téme som však nenašla za posledných 10 rokov nič. Keď som za ním prišla smutná s len veľmi skromnými rešeršnými, skôr len okrajovými výsledkami, pán profesor vybral zo zásuvky niekoľko zahraničných separátiek, o ktoré som sa mohla oprieť a bolo po starosti. Prediskutovali sme tiež návrh mojej predstavy obsahu práce, nechal ma ešte pár týždňov študovať literatúru a k výskumu mi ponúkol svoju vlastnú metodiku Po-tézy (Postojové tézy). Tá sa stala metodickým základom nielen môjho vôbec prvého výskumu iracionálnych

presvedčení, ale ako predchodca škály IPA aj základom celej našej ďalšej spolupráce. Osmelila som si totiž priniesť k nej niekoľko námetov, skôr vo forme otázok, čo profesor na moje veľké prekvapenie prijal, a naopak, povzbudzoval ma k ďalším.

Profesor Kondáš ma teda nenechal s diplomovkou, ani s nutne chabými rešeršami – keďže išlo o novú tému u nás – „v štiche“, ako som sa neviem prečo domnievala. To len jeho štýl vedenia bol osobitý, no musím priznať, že veľmi efektívny; neskôr som ho sama uplatňovala pri svojich vlastných diplomantoch. Išlo o to, že Kondy najprv nechal študenta popasovať sa s literatúrou, čím ho viedol k samostatnosti a k potrebnému hlbšiemu ponoru do témy, a keď videl, že dotýčny sa „chytá“, alebo naopak, že má nejaký problém, ochotne príbehol na pomoc. Vedel sa hlboko pracovne angažovať a robil to aj veľmi rád, ale ako mi neskôr prezradil, pracoval so študentmi a aj s doktorandmi s jednou zásadou: každému dal len toľko, koľko si „vypýtal“. A keďže ja som ho nevedomky sústavne „bombardovala“ nejakými otázkami a zakaždým s neistotou, či ho to neobťažuje (našťastie, opak bol pravdou, čo som kolegiálnejší ráz. Občas som dokonca mávala pocit, že moje študijné nadšenie sa prenášalo aj naňho a stávalo sa preňho akosi satisfakciou. Sám bol veľký nadšenec odboru, takže v tomto smere sme sa naozaj stretli. Až s odstupom času som si uvedomila, aká múdrosť, prešibanosť a tiež tvorivosť umožnila prof. Kondášovi aj v čase hlbkej totality bez problémov vypisovať náročné témy diplomových prác, ktoré bežali pod ideologicky nezávadnými, zato však rafinovane synonymickými mimikrami, napr. v podobe neurotických postojov namiesto iracionálnych presvedčení...

Keď sa ponorím do spomienok na túto, zdá sa, kľúčovú etapu pre našu ďalšiu spoluprácu, uvedomujem si, že to bolo v období, keď sa moje štúdium pomaly chýľilo k záveru; diplomový výskum som mala hotový, výsledky sa ukazovali zaujímavé, a aj väčšinu teoretickej časti práce som už mala napísanú, keď ma profesor zaskočil otázkou, či by som po obhajobe nechcela zo svojej diplomovky publikovať štúdiu – dve v niektorom z našich odborných časopisov. Bolo to pre mňa vtedy dosť nepredstaviteľné, ale profesor ma povzbudzoval, aby som si len v pokoji pozrela zopár kvalitnejších štúdií v Československej psychológii, alebo v Psychológii a patopsychológii dieťaťa, že podľa neho to pre mňa nebude veľký problém. Veľmi som sa na to necítila a problém to pre mňa – ako napokon pre každého začínajúceho výskumníka a autora – samozrejme bol, ale nakoniec ma Kondy „spracoval“ a tak prišli na svet moje prvé štúdie o iracionalite. A od toho bol už zrejme iba krok k tomu, aby som po štátniciach dostala aj ja ponuku na výskumnú participáciu v jeho grantovej úlohe (vtedy tzv. ŠPZV – štátny plán základného výskumu), pričom si pamätám, ako si ma doberal, že nemá v tíme

nikoho s červeným diplomom. Náš prvý spoločný referát v rámci tejto spolupráce zaznel v r. 1987 na VII. Zjazde SPS v Banskej Bystrici pod názvom „Neuróza a postoje – výhľady pre prevenciu“, avšak editori pripravovaného zborníka náš text kvôli prekročenému rozsahu neuvěřejili.

Medzičasom som v ÚEPs SAV prešla z pôvodného stredoškolského asistentského miesta na tzv. študijný pobyt, čo bol akýsi predstupeň aspirantskej vedeckej výchovy (dnešného Ph.D.), a to do Oddelenia psychológie osobnosti, ktoré viedol neskorší riaditeľ ÚEPs SAV, PhDr. I. Ruisel, CSc. Po príchode kolegyne PhDr. Marty Jurčovej, CSc. na náš ústav som s témou iracionálnych presvedčení ako bariér tvorivosti participovala aj na jej výskumnej úlohe. Spolupráca s KPSV FFUK tak mohla nerušene pokračovať, a to aj počas mojej internej aspirantúry, do ktorej som bola na ÚEPs SAV prijatá po skončení študijného pobytu v decembri r. 1989.

Nezná revolúcia v roku 1989 priniesla viaceré dramatické udalosti a zmeny aj na našom pracovisku, pričom jej vlna takmer zmietla aj Ústav experimentálnej psychológie SAV ako taký... Jeho nespokojné „revolučné jadro“ využilo rozloženie nových politických a odborných síl na vplyvných miestach vtedajšieho Predsedníctva SAV a rozhodlo sa založiť nové, samostatné pracovisko – Kabinet výskumu biologickej a sociálnej komunikácie SAV. Keď som sa odmietla na tomto zákulisnom (paradoxne predomnou do poslednej chvíle utajovanom) likvidačnom procese ÚEPs SAV spolupodieľať – paradoxne preto, že v jeho závere som bola oslovená do Kabinetu prestúpiť), profesor Kondáš, ktorý sa o celej záležitosti údajne dozvedel priamo z Predsedníctva SAV, sa začal aktívne angažovať v úsilí pozitívne zasiahnuť v prospech zachovania ÚEPs SAV. Do akej miery tu jeho vplyv zavážil môžeme dnes len tušiť, ale pre mňa z toho okrem neoceniteľnej osobnej skúsenosti vyplynulo aj to, že profesor Kondáš sa mohol stať oficiálnym externým školiteľom mojej dizertačnej práce s témou „Iracionálne presvedčenia v kontexte racionálno-emočnej teórie“, ktorú som v roku 1994 v Ústave experimentálnej psychológie SAV úspešne obhájila. V tom čase bol už riaditeľom ÚEPs SAV PhDr. M. Stríženec, DrSc.

Medzičasom naša spolupráca s profesorom Kondášom pokračovala, napr. aj prípravou workshopu na celoštátny postgraduálny kurz v psychoterapii a prevencii, ktorý organizoval Kabinet klinickej psychológie na bratislavskom ILF-e (Inštitút pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov, ktorý bol centrom postgraduálneho vzdelávania psychológov pracujúcich v zdravotníctve s možnosťou získať atestáciu pre výkon práce v tomto rezorte). V rámci uvedeného kurzu sme v roku 1991 prezentovali princípy kognitívnej reštruktúracie ako súčasť novej kognitívno-behaviorálnej terapie, a to pri fobiách zo psov, a tiež sme tu prvýkrát predstavili slovenskú škálu iracionálnych presvedčení, ktorá sa neskôr stala súčasťou našej

spoločnej monografie o iracionalite. Pracovali sme aj na expertíze o neurotických poruchách mládeže pre Ministertvo zdravotníctva SR atď., atď., avšak nechcela by som čitateľa unavovať podrobným výpočtom našich spoločných aktivít a výstupov – sú k dispozícii v spomienkovej správe, ktorú sme s PhDr. Juditou Stempelovou, PhD. publikovali v poslednom čísle Čs. psychológie v roku 2002 spolu s prehľadom podrobnej histórie profesorskej profesionálnej dráhy. Z najdôležitejších informácií tu vyberiem len jednu historicky zavše opomínanú skutočnosť, že profesorovi Kondášovi patrí prvenstvo na Slovensku a dokonca aj v Čechách v kognitívno-behaviorálnom prístupe v psychoterapii, a to tak v teoretickej, ako aj v prakticko-aplikačnej rovine, a že jeho známa discentná paradigma „homo-discentens“ – človek, tvor neustále sa učiaci – a discentná psychoterapia (tj. psychoterapia učením) je vlastne slovenským pojmovým „dvojčaťom“ v 60. rokoch 20. st. vo svete paralelne nastupujúcej kognitívno-behaviorálnej teórie a terapie.

V priebehu celého obdobia našej spolupráce som mala možnosť prof. Kondáša spoznať bližšie aj ako človeka: mal nadovšetko rád život, prírodu, umenie, študentov, deti, pričom bol osobitne vnímavý k ľudskej bolesti, utrpeniu, nespravodlivosti a vedel sa húževnato zasadiť za správnu vec. Jeho bystrý um a schopnosť veľmi pohotovo reagovať mu zrejme umožnila „okabátiť nepriateľa“ a prežiť relatívne bez ujmy aj najťažšie obdobia totality. Ako mi ale prezradil, nebol schopný emigrovať, a ponuky natrvalo ostať v zahraničí odmietal dokonca aj z renomovaných odborných kruhov. Mal tiež veľmi silné citové puto k svojej rodine – jeho manželke Anne dodnes patrí môj obdiv za veľkorysosť a trpezlivosť, s akou tolerovala zanietenosť svojho manžela pre odbor a našu spoluprácu, neraz za cenu času, ktorý mal patriť jej, ich synom, vnúčatám, ktorých profesor Kondáš tak často spomínal. Mal veľmi úzky vzťah aj k prírode: obdivoval ju v jej rozmanitej kráse, bol tiež vášnivým hubárom a osobitne na jar a na jeseň sa vedel nadchýňať metamorfózami prírody. Mal prirodzenú úctu aj k ženám: obdivoval ich ako dokonalejšie ľudské bytosti, no nikdy mi nezabudol žartom pripomenúť, aby som na to nebola príliš pyšná, pretože za svoje pohlavie nemôžem. Bol tiež príjemným spoločníkom – bol galantný, vtipný a veselý, ale vedel byť aj neústupčivý, ak bol presvedčený o svojej pravde. Táto jeho povahová črta sa naplno prejavila pri písaní našich spoločných štúdií, no najmä pri písaní monografie o iracionalite, kde mi síce poskytol odvážny autorský priestor, ale v niektorých otázkach bol neoblomný a jednoducho trval na svojej verzii. Takéto okamžiky zákonitých spoluautorských trecích plôch a tenzií nadľahčoval humorom, pričom pre mňa zároveň predstavovali vhodný terén pre tréning asertivity.

Ondro Kondáš mal rád aj poéziu, a cez spoločný záujem o ňu si zvlášť obľúbil svojju nevestu Elku, manželku svojho staršieho syna. Za zmienku stojí aj skutoč-

nosť, o ktorej som sa dozvedela len pri poslednom stretnutí s profesorovou manželkou, že Ondrej dokonca poéziu aj sám písal. A hoci to tak na prvý pohľad vždy nevyzeralo, cítil hlbokú pokoru pred celým „Všehomírom“, bol úprimne vďačný za možnosť žiť a tvoriť, venovať sa svojej práci, rodine, pacientom, študentom, kolegom a priateľom, čo ho zrejme nabíjalo jeho príslovečným optimizmom, nezdolnosťou a energiou boriť sa s problémami každodenného života. Vo svojej podstate bol profesor Kondáš skromný človek, čo sa o ňom bežne dosť málo vedelo, pretože si svojich dôverníkov vyberal veľmi starostlivo. Na jeho náhrobnom kameni by ste márne hľadali tituly...

Osobne som si Ondreja Kondáša vážila najmä pre jeho pevnosť v postojoch a zásadovosť v principiálnych otázkach – pokiaľ viem, bol u nás jedným z mála bezpartajných profesorov psychológie v časoch totality, a jeho prístup k životu, elán a radosť boli pre mňa inšpiráciou aj oporou v zložitých obdobiach aj môjho osobného života. Naozaj zriedkakedy ho človek zažíval zamračeného, alebo zaťažujúceho svojimi problémami, a na otázku, ako to robí, mi rád s úsmevom odpovedal, že kresťan má byť radosťný. Myslím si, že sám bol prototypom tohto svojho životného kréda. Vedel byť veľmi priateľský a oddaný ľuďom, ktorých mal rád a ktorých si vážil, a naopak – nezhovievavý k podvodníkom, farizejom, či iným švindľerom života. Mal rád všetko poctivé, autentické a zmysluplné. Možno preto ťažšie toleroval ľudskú hlúposť, pýchu a zlo, vrátane nezmyselného politického režimu minulosti, na ktorom odmietal participovať.

Naš posledný spoločný referát som mala možnosť predniesť na vedeckej konferencii „Problémy a perspektívy filozofických, humanitných a sociálnych vied“, konanej 29. – 30. apríla 2002 v Modre – Harmónii. Vtedy som tiež Ondreja Kondáša videla naposledy... Som však úprimne vďačná za každú chvíľu, ktorú som mohla stráviť s týmto výnimočným človekom, pretože si uvedomujem, že naozaj nie každý má to šťastie. Spomienku na svojho učiteľa preto končím rovnakými slovami ako som ju začala, a to, že si túto možnosť dodnes vysoko vážim, pretože ma veľmi obohatila – odborne aj ľudsky. ²

Bratislava, Júl 2020

² Čitateľa s podrobnejším záujmom o fakty a peripetie celoživotnej profesionálnej dráhy profesora Kondáša, jeho zásluhy o rozvoj odboru za čias totality i po ňom a o prínos jeho celoživotného diela odkazujem na detailný článok venovaný priamo tejto téme (Kondáčová, J.: Profesor PhDr. Ondrej Kondáš DrSc. – nezabudnuteľný priekopník kognitívnej klinickej psychológie a psychoterapie. *Cognitive Remediation Journal* (2), 1, 2013, 33-41).

Vzpomínka na profesora Ondreje Kondáše

Prof. dr. Stanislav Kratochvíl, CSc.,

S Ondřejem jsem se poprvé setkal v roce 1953, kde jsem jako student druhého ročníku psychologie brněnské univerzity získal možnost půlročního výměnného studia na univerzitě bratislavské. Protože na bratislavské katedře psychologie se tehdy druhý ročník nerealizoval, bylo mi dovoleno přidat se k vyššímu ročníku, v němž byla mladá, ale velmi „nabitá“ sestava posluchačů. Ondro byl jedním z nich. Na rozdíl od naprosto sterilní výuky na katedře v Brně, tvrdě dehtané marxisticko-stalinskou ideologií, kde se studentům pro jistotu ani nedoporučovalo diskutovat (mohli jsme se jen tázat), probíhaly na seminářích bratislavské katedry, vedeným jejich dynamickým vedoucím, profesorem Antonem Jurovským, otevřené, velmi bouřlivé diskuse o nejrůznějších psychologických problémech, jakoby zde hrozby totalitního režimu ani neexistovaly.

S Ondřejem jsme se při našem podobném odborném i osobním zaměření brzy spřátelili a spřádali jsme své sny o tom, čím se budeme v psychologii zabývat a čím snad této naší vyvolené vědě v životě i přispějeme. Ondreje už tehdy zaujaly teorie učení a možnosti jejich využití v psychoterapii, což zřetelně předznamenalo jeho pozdější profesionální dráhu. Přikláněl se k věcnému objektivnímu behaviorálnímu přístupu, přičemž si byl zároveň vědom toho, že vnitřní svět člověka je také významný a nelze jej jen tak, jak to dělali pavlovovci a skinnerovci, pustit zo zřetele. Byl přemýšlivým a nadšeným diskutérem a věřil v sílu vědeckého poznání. Vzpomínám, kolik nám tehdy bylo vlastně let: jemu třiatdvacet, mně o dva roky méně. Ondro měl přede mnou nejen věkový, ale i intelektuální dvouletý náskok, který si pak i v průběhu celého dalšího života udržoval.

S potěšením jsem sledoval jeho první monografii „Podiel učenia v psychoterapii“, ktorá vyšla v roce 1964 a shrnula nejen teoretické problémy a praktické metody, ale obsahovala rozsáhlé vlastní výzkumy aplikace učení v psychoterapii psychóz a v reedukaci v koktavosti. Mohl se již také opřít o své zkušenosti klinického psychologa v psychiatrické léčebně ve Velkých Levárech. Odtud brzy přešel na katedru psychologie do Bratislavy. V roce 1969 vychází v nakladatelství Slovenské akademie věd jeho významné monografické dílo „Discentná psychoterapia“, ve kterém behaviorální směry a metody doplnil zřetel k vnitřní motivaci a subjektivnímu světu pacienta a pro svůj přístup, vycházející z psychologie učení, vymyslel původní název „discentní“, aby jej odlišil od příliš mechanistického behaviorismu. Další vydání knihy v roce 1973 bylo podstatně doplněno a stalo se na řadu let základní slovenskou učebnicí psychoterapie.

Je třeba zdůraznit, že Ondrej vždy kladl velký důraz na klinickou zkušenost a na vědecký výzkum. V obojím jsme si byli blízcí. V roce 1967, kdy jsem vedle zaměstnání v psychiatrické léčebně v Kroměříži přednášel na brněnské fakultě a připravoval skripta o výzkumu v psychoterapii, jsme se v Bratislavě sešli a důkladně porovnali své poznatky o výzkumu v této oblasti. Výsledkem pak byl společný článek „Výskum v psychoterapii a některé jeho problémy“, který vyšel v Čs. psychologii v roce 1968. Skutečnost, že se nám spolu výborně diskutovalo i pracovalo, že jsme se vzájemně dobře doplňovali a že naše spolupráce měla efektivní rychlý praktický výstup v publikaci, nás zřejmě povzbudila i k tomu, že jsme se později k podobné spolupráci v daleko širším rozsahu znova sešli. Přibrali jsme ještě doc. Evu Syříšovou z pražské katedry psychologie a dali jsme se do práce na „celestátní“ učebnici „Psychoterapia a reedukácia“. Posílali jsme si koncepty jednotlivých kapitol, které jsme vzájemně kritizovali, opravovali a doplňovali a několikrát jsme se i společně sešli, abychom si celkovou koncepci a dílčí sporné věci vyjasnili osobně. Z kroměřížského setkání v roce 1984 pochází společná fotografie našeho autorského týmu. Slovensko-českou knížku pak vydala Osveta Martin v roce 1985. Měla nepochybný úspěch a vyšla znovu v dalším doplněném vydání v roce 1989.

Přestože Ondrej Kondáš nebyl členem žádné politické strany, postupně se stával docentem, doktorem věd, profesorem, vedoucím katedry psychologie i vedoucím kabinetu klinické psychologie při ILF. Publikoval samostatné monografie o trémě (1979) a o koktavosti (1983), napsal a dvakrát vydal základní učebnici „Klinická psychologia“ (1977, 1980, vyšla i v polštině), redigoval učebnici „Psychodiagnostika dospelých“ (1992), spolu s Pavlem Csáderem prováděl výcviky discentní psychoterapie v Kyneku, jezdil do ciziny, vystupoval na konferencích, publikoval v zahraničních časopisech (byl členem redakční rady Journal of behavior therapy and experimental psychiatry), získával čestná členství, oponoval kandidatury a habilitoval kolegy, vypracovával koncepce a organizoval. Kromě knih psal básně, houbařil a byl vášnivý turista. Když odešel do důchodu a opustil bratislavskou katedru psychologie, samozřejmě neodešel odpočívat na vavřínech. Se svou žákyní Janou Kordáčovou vydal monografii „Iracionalita a jej hodnotenie“ (2000), která shrnuje nové poznatky z oblasti kognitivní terapie a přináší další vlastní výzkumný materiál. Současně začal přednášet na trnavské univerzitě, kde se opět brzy stal vedoucím katedry psychologie. Pro její posluchače připravil se spolupracovníky zcela novou stručnou a výstižnou učebnici „Kapitoly z klinické psychologie“ (2002), které ještě stačila vyjít těsně před jeho neočekávanou smrtí.

Ondreje jsem poznal jako člověka velmi dynamického, cílevědomého, pracovitého, pozitivně zaměřeného, organizačně zdatného a přiměřeně asertivního,

přátelského a také zábavného a galantního k ženám (tak ho přinejmenším hodnotila moje manželka při našich opakovaných setkáních na česko-slovenských psychoterapeutických konferencích). Méně se mi líbilo, že byl náruživý kuřák, ale ocenil jsem, že se po nástupu zdravotních potíží dokázal tohoto zlovyku úplně vzdát.

Význam osobnosti profesora PhDr. Ondreje Kondáše, DrSc., pro slovenskou psychologii jistě kompletně zhodnotí slovenští kolegové. Sám bych rád podtrhl jeho nesmírné zásluhy o rozvoj psychoterapie, zejména té její významné větve, která se dnes nazývá kognitivně behaviorální. Tento střízlivý, vědecky podložený přístup zažívá dnes v Česku výrazný boom, jak o tom svědčí jak probíhající víceleté systematické výcviky, tak překládané původní publikace. Někteří jeho naši současní představitelé mají pocit, že se mu začali učit po převratu v devadesátých letech od zahraničních (zejména anglických) lektorů. Na tradici, kterou v této oblasti založil v Československu již v šedesátých letech Ondrej Kondáš, přitom zapomínají. Kondášův původní termín „discentná psychoterapie“ se ve světovém měřítku sice neujal, ale jeho obsah, jak jej Kondáš už v šedesátých letech předvídavě koncipoval, takřka přesně odpovídá tomu, co se dnes nazývá terapií kognitivně – behaviorální: jde v ní jak o vnější podněty a o vnější chování, tak také o vnitřní procesy, k nimž patří zejména myšlení a emoce. To všechno je pro dosažení terapeutické změny důležité. Kondášova základní monografie „Dicentní psychoterapia“ (1973) stejně jako jeho kapitoly v kolektivním díle „Psychoterapia a reedukácia“ (1989) a nová, výzkumem podložená práce J. Kordáčovou „Iracionalita a jej hodnotenie“ (2000) mohou stále být jak užitečným repetitoriem teorie, terapeutických technik a podnětných výzkumů, tak zdrojem další inspirace našich psychoterapeutů.

Orientace, 13. ročník, 2002, číslo 3, s.150

„Člověk odchází – vzpomínky zůstávají“.

Prof. PhDr. Jaro Krivohlavý, CSc., Praha

Do Bratislavy jsem jezdil dosti často. Náš ústav, který se zabýval psychologii práce tam měl pobočku. O kolegovi Kondrášovi jsem však jenom slyšel „z druhé ruky“. Zabýval se problematikou, která nebyla ve středu zájmu. Až jednou...

Bylo to dávno a dávno – v r. 1967. Stalo se, že jsem byl po 15 letech práce v oboru psychologie práce na hodinu propuštěn a naskytla se možnost přejít do zdravotnictví. Neměl jsem odvahu takto radikálně změnit obor. V té chvíli jsem si vzpomněl na Ondřeje a zašel jsem za ním. Svěřil jsem se mu se svými problémy a otázkami. On naslouchal. Když jsem se ho pozeptal, co to znamená dělat klinickou psychologii a jak se do ní dostat, dosti obsírně mi vše pověděl. To mi vzalo odvahu vstoupit do této oblasti. Vzdor tomu jsem se mu svěřil, že bych se rád zabýval tím, jak lidé zvládají nemoci, jak s nimi bojují a jak zvládají stres, který je s nemocí úzce spojen. To byla oblast, která mne táhla. Po chvíli mi povídá: „Jdi do toho a nedej se ničím odradit“. Poslechl jsem ho – i když byl o pět let mladí nežli jsem byl já.

Ještě jednou došlo k takovému setkání. Pracoval jsem již přes deset let v Institutu pro další vzdělávání lékařů v Praze a opět jsme měli v Bratislavě pobočný ústav a s ním velice dobré styky. Jezdil jsem tam. Jednou jsem si zase zašel za Ondřejem s problémem, před nímž jsem stál. Nešlo tentokrát o vstup do klinické psychologie, ale o zaměření dalšího mého studia. Chytla mne problematika prevence – předcházení nemocem. Bylo mi jasné, že ani ta nepatří do klasické klinické psychologie a tak jsem se obrátil na „kováře“. Problematika prevence mu nebyla vlastní. Byl cele v otázkách terapie klinických pacientů a psychoterapie. To mu však nebránilo v tom, aby se sám nezamyslel nad možností prevence toho, z čeho se snažil své pacienty dostat. Po chvíli uvažování řekl podobnou větu jako tenkrát: „Jdi do toho“. Zároveň mne však varoval. Řekl, že si myslí, že to nebude snadné. Připomněl mi, abych se striktně držel empirických experimentálních prací psychosomatiky i když ani tu on sám nedělal. Měl však k ní úctu.

Po těchto schůzkách, které byly něčím jako zpovědí a poradenstvím, jsme se setkávali sporadicky. Měli jsme však oba radost z toho, že víme o sobě a radujeme se z toho, že jdeme oba nadějným a smysluplným směrem. Člověk odchází – vzpomínky zůstávají. Díky za ně.

Praha, říjen, 2008

Štyri spomienky na p. profesora PhDr. Ondreja Kondáša, DrSc.,

PhDr. Štefan Matula, PhD.,

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave

Každý z nás iste pozná a zažil stretnutia, ktoré si potom pamätá na celý život, pretože sa udiali v atmosfére, na ktorú sa nezabúda. Som vďačný osudu, že medzi ne môžem zaradiť moje „štyri stretnutia“ s pánom profesorom.

Písal sa október roku 1967. Zo strednej školy poslali nás – vyplašených maturantov do auly Univerzity Komenského, kde sa konalo informatívne stretnutie pedagógov s uchádzačmi o štúdium na Filozofickej fakulte UK. Prihovárali sa k nám postupne viacerí asistenti a docenti z rôznych odborov. Za katedru psychológie vystúpil doc. Dr. Ondrej Kondáš, CSc. Bol to prvý živý psychológ, ktorého som mal možnosť stretnúť a zažiť. Už si presne nespomínam, čo nám hovoril, ale esprit, ktorý z neho vyžaroval o dve triedy prevyšil všetkých jeho predrečníkov i tých, ktorí hovorili po ňom. A ja som odchádzal s pevným presvedčením, že psychológia je to, čomu by som sa rád v budúcnosti venoval.

„Prvý“ dojem, ktorý vtedy na mňa v aule urobil, ma nesklamal. Jeho vysokoškolské prednášky z klinickej psychológie a psychoterapie neoddiskutovateľne ovplyvnili nielen mňa, ale nepochybne celé generácie kolegov, čo mali šťastie počúvať ich. Pán profesor totiž o psychológii neprednášal... on pred nami veľkoryso otváral nielen svoju bohatú zásobáreň profesionálnych skúseností, ale aj trinástu komnatu svojej psychologicky nadanej ľudskej duše, kde malo svoje dôležité miesto všetko – od profesorskej prísnosti a metodologickej rigoróznosti cez úsmevné glosovanie často aj neveselých javov vtedajšieho reálneho socializmu až po chlapčensky hravé vnímanie sveta a ľudí v ňom. Mal rád ľudí a ľudia mali radi jeho – v tom nám bol a zostal vzorom.

Moje „druhé stretnutie“ s pánom profesorom som absolvoval už ako vyštudovaný psychológ v auguste roku 1974 v Kyneku, kde Paľo Csáder zorganizoval I. výcvikový kurz v metódach discentnej psychoterapie. Lektorom bol samozrejme pán profesor. Jeho výcvikové fungovanie v polohe „one man show“ trénera len umocnilo moje vysokoškolské skúsenosti a možno len ľutovať, že sa týmto aktivitám nevenoval intenzívnejšie. Aj keď neskôr celé psychoterapeutické výcvikové hnutie nabralo iné smerovanie, patrí tento slovenský primát pánu profesorovi.

Naše „tretie stretnutie“ (presnejšie povedané už stretávanie) priniesol vznik Slovenskej komory psychológov v deväťdesiatych rokoch 20. storočia a s ním potreba budovania psychologických stavovských inštitúcií v nových spoločenských, ekonomických a legislatívnych podmienkach. Aj keď bremeno budovania psychologickéj komory v tom čase už niesla generácia jeho mladších psychológov,

predsa sme sa radi opierali o rady, názory a pomoc svojich starších kolegov. A tu je potrebné povedať, že z generácie našich učiteľov bol najaktívnejší pán profesor. Neúnavne pomáhal vytvárať spolu s nami ostatnými funkčnú a odborne všeobecne akceptovateľnú psychologickú komoru. Zvažoval koncepcie, stanoviská a najvhodnejšie formulácie. Vedel oddeliť dôležité od menej podstatného a predvídavým pohľadom formulovať východiská. Plným právom sa stal aj jej prvým (a zatiaľ žiaľ i posledným) predsedom sekcie jej čestných členov. Bol zároveň prvým predsedom skúšobnej komisie, ktorá udeľovala certifikáty.

Málokto vie, že popri budovaní katedry psychológie na UCM, od roku 1998 pôsobil externe aj na Výskumnom ústave detskej psychológie a patopsychológie, venujúc sa problémom prevencie v školských poradenských a preventívnych zariadeniach.

Stali sa z nás preto na pár rokov blízki spolupracovníci a toto bolo veľmi vzácne obdobie nášho „štvrtého“ stretávania. Sledoval naplnenosť a obsah časopisu Psychológia a patopsychológia dieťaťa, kde povzbudzoval kolegov k publikovaniu, zvlášť ak počul prednášku, ktorá sa mu páčila. Nemožno nespomenúť aj jeho pravidelné vystupovanie a prednášanie na konferenciách Detského fondu Slovenskej republiky „Dieťa v ohrození“. Problematika detského veku so zameraním na prevenciu mu bola blízka celý život a nečudo, že sa k nej na sklonku svojho profesionálneho života stále častejšie a rád vracal. Stal sa tak opäť dobrým učiteľom nielen mne, ale i mojím mladším kolegom v Metodicko-výskumnom kabinete výchovného a psychologického poradenstva VÚDPaP, ktorý doposiaľ sídli v materskej škole, vzdialenej štyri minúty chôdze od paneláku, v ktorom pán profesor býval.

Tam v kabinete sme sa aj stretli naposledy, netušiac, že to bude stretnutie posledné. Prišiel mi vtedy povedať, že odchádza na redakčnú radu Československej psychológie do Prahy a robili sme plány, do čoho sa pustíme, keď sa vráti.

Už sa žiaľ nevrátil a my sme sa potom v našom kabinete viackrát po jeho náhlom odchode prichytili, že nevedomky a tajne vyzeráme, či sa pán profesor čírou náhodou nezjaví na známej cestičke medzi borovicami, aby nás potešil dajakou dobrou správou alebo nejakým novým vtipom.

Nuž ale záznaky sa nedejú a tak v nás zostáva hlboký pocit vďačnosti za všetko, čo nám dal a ešte chcel dať. Všetko je to určite staro stlivo zapísané v knihe osudu a ak by sme raz spolu s ním v tej knihe listovali, bolo by to naše piate stretnutie. Jeden nikdy nevie...

Bratislava, október 2008

*Študentské a kolegiálne vzťahy s profesorom
Ondrejom Kondášom
Prof. PhDr. Alojz Nociar, CSc.,*

Tie prvé mali svoj začiatok v atmosfére druhej polovice 60-tych rokov, keď psychológia patrila medzi populárne a perspektívne disciplíny a my sme pozorne a občas kriticky sledovali počínanie našich učiteľov za katedrou. Bola to silná základateľská generácia, stačí spomenúť profesorov Jurovského a Pardela, či docentov Dobrotku a Bažányho, alebo jeho sestru PhDr. Maršalovú[, ku ktorým sa pridali Ivan Štúra a s ním aj Ondrej Kondáš ako odborný asistent a klinický psychológ s praxou z Levár, neskôr dlhoročný vedúci katedry psychológie.

Každý bol osobnosťou so svojším prístupom a za každým z nich aj zostala rozoznateľná stopa, o ktorej sa tu nemožno rozpisovať, stačí si ju dnes pozrieť v ich učebniciach či prácach. Preto len zopár osobných spomienok z prednášok a skúšok u nich... Jurovský (hoci iba jeden semester prednášok zo sociálnej psychológie – napr. povedal, že knihu, čo nám ukázal, už nečíta celú, stačí meno autora a vie, či sa to oplatí); Pardel (všeobecná psychológia ako tvrdá skúška, na ktorej sme, podobne ako lekári na anatómii, viacerí pohoreli); Dobrotka (a jeho neopakovateľné formulácie o „killovaní“ pri odkazoch na forenznú psychológiu pri jednom semestri Rorschacha); Bažány (a jeho tvrdenie: dajte mi ako tému čokoľvek, vysvetlím vám to ako správanie – aj keď vtedy nás viac zaujímal kto vyhrá stávkou o to, či v posluchárni „na trojke“ bude pred jeho prednáškou vrh jeho taškou odo dverí na stôl zdarilý, alebo nie); no a Libuška Maršalová, ktorej sme sprvoti nerozumeli a ja osobne som čosi z metodológie pochopil vlastne až vtedy, keď som u nej robil pomerne zložitý experiment pri diplomovke...

Profesor Kondáš nám svojou charizmou a spôsobmi pripadal tak trochu ako dumasovský Gaskonec medzi trochu staršími mušketermi, čo si predsavzal, že mentálne šermovať sa bude na jeho spôsob a nie inak. Niežeby neuznával iné spôsoby, ako napr. kratochvílovský eklektický prístup k psychoterapii, ale bol od počiatku svojský a stál si za tým. Hoci mu práve prof. Kratochvíl tak trochu s lútosťou pripomenul, že na Slovensku výborný termín pre behaviorálnu psychoterapiu u ľudí vymyslel Kondáš pod názvom „discentná“, avšak rezervoval si ju pre svoj vlastný prístup. Bol teda evidentne svojský podobne, ako bol v tých časoch doc. Bažány, ktorý si stál za svojou verziou behaviorizmu a tiež nás riadne precvičoval pri porovnávačej psychológii, čo by vedeli dosvedčiť tí z nás, ktorí do radu vyleteli na starom VÚDPaPe zo skúšky nevediac, čo je to Haeckelov zákon...

Neviem či sme aspoň trochu porovnateľní s nimi, či už šírkou ich rozhľadu, ako profesori Jurovský a Pardel, alebo entuziazmom profesora Štúra, ktorý nám

neopakovateľne a vyvážene podal tú verziu diferenciálnej psychológie, v ktorej sa spája presnosť psychometrie a výskumu s tvorivým prístupom kliniky typu Frederica Thorna, čo patrí medzi tých dobrotkovských „zapadlých vlastencov psychológie“, ktorí na čosi prišli a mali pravdu, no nie dosť publicity.

Profesor Kondáš nám vždy veľmi podrobne a systematicky vysvetľoval pojmy z klinickej psychológie a potom zo psychoterapie, vrátane podrobného objasňovania vlastného prístupu, napr. metódy „tension relief“, wolpeovského princípu recipročného útlmu a podobne. Doplnil nám na svojich cvičeniach viacero vecí okolo Rorschacha, odskúšali sme si na sebe napr. tiež Woodworth-Matthewsov dotazník a ďalšie. Pritom nás nešetril, ak sme boli nepresní, alebo neprávom priveľmi nadšení, ako som bol ja na jednom cvičení s referátom o strese, GAS a Sellyem. Pokladal som to všetko za ohromné novinky, pričom ma usadil konštatovaním, že GAS, teda všeobecný adaptačný syndróm je známy už dosť dlho a nejde teda o novinku (no nepovedal, že to bola „novinka“ len pre mňa, ale to som si už sám domyslel – a teda fakticky chybu opravil, no nijako študenta-nadšenca neponížil).

Býval pre nás dostupný aj inakšie, najmä v prípadoch ak sme potrebovali odbornú radu. Napríklad vtedy, keď sme spozorovali určité psychické problémy u niektorých študentov, pričom sme zistili, že učiteľ býva o to lepší, o čo viac praxe má za sebou. Keď sme raz s kolegom došli za ním dosť vyplašení, zmenil sa jeho tón aj prístup z učiteľského na terapeutický a faktický a nielenže sme my sami odišli pokojnejší, ale sme to preniesli aj do kontaktu s tými, ktorých správanie nás vyviedlo z miery.

Po odchode do praxe v KPL Pezinok som sa s ním stretol bližšie iba raz, a síce na našom ústavnom seminári, kde som mal referát na tému písania psychologických správ. Dnes sú tieto veci v podstate dávno vyriešené, Psychodiagnostika vydala príslušnú príručku, kde ich popísal kompetentný autor prof. Řičan. No vtedy, v prvej polovici 70-tych rokov bola situácia značne odlišná – psychologické nálezy nemali jednotnú a záväznú štruktúru a začiatočník vtedy nemal veľa možností ako sa naučiť ich písať. Mali sme šťastie, že vtedajší riaditeľ liečebne v Pezinku, doc. Pogády, mal pre psychológiu pochopenie a mali sme možnosť dostať sa k inak nedostupným knihám tak, že sme si ich objednali z katalógov, ktoré doniesol. Jednou z nich bola príručka „Writing Psychological Reports“, ktorú som si v rámci výmien takýchto textov s kolegami psychiatrami, ako boli MUDr. Hašto, Breier a Žigo, celú preložil.

Knížka W. T. Martina sa týkala nielen faktického obsahu psychologického nálezu, ale samotného procesu písania psychologických správ, zvoleného jazyka voči adresátovi správy (od kolegu psychológa či psychiatra cez vyšetrovateľa k rodi-

čovi). Bola plná praktických príkladov, vysvetlenia a zdôvodnenia vhodných alebo nevhodných formulácií, a to všetko v nadväznosti na časovú osu pri diagnostike: od impresívnej, tentatívnej cez diferenciálnu ku konečnej diagnóze. Aj so schémami krátkej i plnej verzie psychologickéj správy, vrátane jej záveru, teda odporúčaní a prognóz. Skrátka a dobre – obsahovala presne to, čo potrebuje vedieť začínajúci psychológ kdesi na oddelení klinickej psychiatrie.

Našiel som v nej odpovede práve na tie otázky, ktoré sa týkali psychologických nálezov a na ktoré mi štáti poskytol odpovede o typoch písania nálezov od testovo orientovaných až k naratívny profesor Kratochvíl ešte pred referátom na túto tému, ktorý som mal na ústavnom seminári v KPL koncom prvej polovice sedemdesiatych rokov 20. storočia. Na tom seminári bol prítomný hlavný odborník pre klinickú psychológiu, prof. Kondáš, ktorého prednáška tak zaujala, že si od mladého kolegu vyžiadal kópiu a napokon súhrn z nej presadil ako prílohu k práve sformulovanej Konceptii klinickej psychológie, ktorú publikovalo Ministerstvo zdravotníctva ako záväzný dokument. Netreba ani dodávať, že ma to podnietilo k ďalším prekladateľským, ako aj k výskumným aktivitám. A pána profesora možno k tomu, že si trochu viac všimol ďalšieho zo svojich študentov ako sa začína obracať v praxi – čo sa neskôr odzrkadlilo v nasledujúcich, potom už čoraz viac kolegiálnych vzťahoch.

Najprv nasledovalo „prepísanie“ starého titulu prom. psych. a získanie PhDr., kde bol samozrejme v komisii, potom prijal rolu môjho školiteľa pri externej aspirantúre a viac ako päť plánovaných rokov ma pri tejto práci viedol (do toho došla „Nežná“, tak sa obhajoba o čosi posunula). Nezabudol mi však z času-načas ku koncu mojej aspirantúry („Alkoholová závislosť – skrining a osobnostné premenne“) pripomenúť, že je to síce záslužná činnosť zaoberať sa osobnosťou a diagnostikou pri alkoholizme, ale pokiaľ ide o Európsky akčný plán pre alkohol (vtedy som sa práve stal spolupracovníkom WHO Euro pre túto oblasť), tak púšťať sa do čohosi takého na Slovensku bude asi priveľké sústo. Mal, samozrejme, pravdu...

Stretli sme sa neskôr už ako autori a z jeho strany bol tiež posudzovateľom vedeckej monografie, ktorú sme publikovali s prof. Pogády (Osobnosť a choroba), vydané v SAV Veda v roku 1986, kde ma trochu „vzvrátil“ za niektoré časti môjho azda priveľmi „učeneho“ textu, vyznačujúceho sa nadbytkom cudzích slov. Až oveľa neskôr som pochopil, že táto začiatočnícka choroba postihujúca obzvlášť psychológov pri písaní prvých prác sa pomerne ťažko lieči, no pokúšam sa, podobne ako on a tiež prof. Pogády, zmierňovať ju dnes u svojich študentov. Potom neskôršie, už ako skúsenejšieho, ma pribral aj do autorského kolektívu k vlastnej učebnici (Prevenia drogových závislostí z hľadiska psychológie. In: O. Kon-

dáš a kol.: State z klinickej psychológie. Trnava, Univerzita sv. Cyrila a Metoda 2002, s. 200 – 226.)

Keďže som sa v tých časoch na nejaké roky trochu vytratil z praxe a robil na Úrade vlády ako zastupujúci riaditeľ a potom riaditeľ Generálneho sekretariátu Výboru ministrov pre drogové závislosti a kontrolu drog (GS VM DZKD) a venoval sa čisto protidrogovej politike, našiel si ma napokon vlastne on, už ako profesor a vedúci na katedre psychológie UCM v Trnave. A pritiahol ma k profesii vysokoškolského učiteľa, ktorej som sa dovtedy venoval len ako občasnému hobby. Neprednášal som však už iba o alkohole a drogách, či o počítačoch a automatizovaných testoch, ako pár rokov na svojej Alma mater v Bratislave, ale pán profesor mi postupne dával príležitosť vyskúšať si prednášanie aj v iných témach klinickej i všeobecnej psychológie, za čo som mu dodnes vďačný. Aj keď som sa na istý čas popri ňom stal jedným z najstarších študentov u nás, ktorý po večeroch a víkendoch dohŕňal to, čo buď v praxi vôbec nerobil, alebo jednoducho pozabúdal z ďalších disciplín psychológie.

To sme už boli kolegovia o čosi rovnocennejší, hoci on profesor a ja iba h. doc. (čo bola svojho času podivuhodná pedagogická hodnosť hosťujúceho docenta, s platnosťou iba pre jednu školu, ako to on vravieval „po dvere“). Napísal mi však spontánne svoje odporúčanie k mojej habilitovateľnosti, čo napokon po istých peripetiách viedlo k riadnej docentúre. Vtedy mi aj pán profesor sám navrhol tykanie, čomu som ako jeho bývalý študent sprvoti vôbec nechcel uveriť, ale napokon sme to s Ondrejom „dali“ a náš vzťah sa stal už skutočne kolegiálnym. A trúfam si povedať, že v posledných mesiacoch, ktoré sme tu na Zemi pobudli spolu, aj priateľským...

V Bratislave, 20. júla 2020

Spomienka na profesora dr. Ondreja Kondáša, DrSc.,

PhDr. Pavla Nôtová, PhD.,

Neštatné zdravotnícke zariadenie M.K.U.MED, Bratislava

Profesor Ondrej Kondáš „vstúpil“ do môjho života hneď v začiatkoch štúdia psychológie na FF UK. Prednášal nám predmet Klinická psychológia, neskôr Psychoterapia. Spôsob akým nás „vtiahol“ do tajov klinickej psychológie ma ovplyvnil na celý život. Už vtedy som sa rozhodla pre „kliniku“.

Neskôr sme sa stretli pri predatestačnej príprave a pri atestačnej skúške z kliniky. Potom už ako „klinický psychológ“ som mala možnosť s ním spolupracovať pri začiatkoch etablovania „psychosomatiky“ na Slovensku, kedy veľmi podporoval psychosomatické klinické odbory. To sa pretavilo aj v jeho záujem o ďalšie odborné napredovanie psychológov – odborníkov v psychosomatike. Vďaka nemu som pokračovala a ukončila doktorandskú prácu so psychosomatickou témou.

Často si naňho spomeniem pri rôznych príležitostiach, skúsím zhrnúť niektoré „čriepky“, ktoré mi utkveli v pamäti a ovplyvnili môj profesijný pohľad, neskôr aj pohľad pedagóga na VŠ pri výučbe klinickej psychológie. Pri téme gynekologické psychosomatické problémy prišla na pretras aj téma podielu psychických a somatických príčin pri primárnej dysmenorei. Keďže v ročníku prevažovali ženy, stálo nás nemálo úsilia presvedčiť profesora o prítomnosti somatických organických nálezov pri tomto probléme. Ale napokon uzatvoril diskusiu „odporúčaním do praxe“: „najprv treba vždy vylúčiť organické príčiny, až potom uvažovať o psychických. Pozor na prehnanú „psychologizáciu“. Veľmi ma oslovil jeho úsmevný názor (a neskôr sa mi potvrdil v praxi): „ja mám radšej inteligentných pacientov, lepšie sa s nimi spolupracuje“.

Keďže veľkú časť mojej klientely v ostatnom čase tvoria úzkostní pacienti, nedá mi nespomenúť si naňho a jeho prístup v rámci využívania jeho metodiky KSAT, systematickej desenzitizácie (SD) aj PROPRESU, ktoré hojne využívam. Často proklamovaný profesorov názor, že „psychodiagnostické vyšetrenie je nevyhnutný základ pre efektívnu psychoterapiu“, si bohužiaľ neosvojilo množstvo psychológov v praxi. Ja ctím tento postoj, názor a snažím sa ho zdôrazňovať svojím študentom psychológie, dúfajúc že psychodiagnostika „nevymrie“ a ostane efektívnym nástrojom pri zvolení najvhodnejšieho terapeutického postupu, ako aj možnosťou korektne zhodnotiť efekt psychologickéj intervencie alebo psychoterapie.

V rámci vysokoškolského štúdia sme mali možnosť zoznámiť sa s princípom asertivity, ako aj nácvikovými a tréningovými technikami v skupinovej psychoterapii. Profesor už v roku 1979 (kedy som ja končila VŠ), veľmi zdôrazňoval „ri-

zikovosť využitia – zneužitia asertivity u inteligentných psychopatických osobností s túžbou po moci a manipulácii“. Ešte po 1989 roku upozorňoval na „riziko tréningov asertivity“ bez predošlého diagnostikovania osobností, ktorým sa tento nástroj dáva do rúk“. Vieme aká je bohužiaľ prax.

Na záver mojich spomienok a úvah, nedá mi nezdôrazniť postoj profesora Kondáša (teraz veľmi aktuálny!) ku plagiátorstvu v rámci vtedy diplomových a rigorózných prác. Otvorene nepriame citácie, nedajbože necitovanie autora nazýval „kradnutím literatúry“. Ja tento jeho názor a postoj posúvam roky všetkým mojim diplomantom, teraz študentom už počas písania seminárnych prác. Je darom, keď študent počas svojich rokov štúdia a profesionálneho dozrievania stretne osobnosť pedagóga, profesionála na ktorého si nielenže rád spomenie, ale môže čerpať z jeho odkazu, názorov odborných postojov. Pre mňa takou osobnosťou bol a je profesor Ondrej Kondáš. V dnešnom jazyku si dovoľím povedať že bol môj mentor. Vďaka pán profesor.

V Bratislave, 8.8.2020

List pánu profesorovi
PhDr. Magdaléna Papánková, OZ krídla

Milý pán profesor,

dnes cestujem do Brna a už niekoľko dní mi koluje v hlave myšlienka, ako začať. Pri príležitosti Vašich nedožitých 90-tych narodenín Vám chcem napísať pozdrav a spomienku na Vás. Je to takmer 50 rokov, čo som skončila jednodoborové štúdium psychológie na FFUK. Na školské roky sa nezabúda.

Vlak práve prešiel popri Veľkých Levároch, kde, ak sa dobre pamätám, ste viac rokov úspešne pôsobili vo vtedajšej psychiatrickej liečebni ako klinický psychológ. V súčasnosti liečebňa chátra a ja dlhodobo snívam o tom, ako by sme tam zriadili ateliéry a galériu pre ľudí, ktorí majú psychické problémy a zároveň výtvarné nadanie. Len pár desiatok kilometrov odtiaľto v neďalekom Maria Gugging Art Brut Galerie pri Klosterneuburgu rakúsky štát podporuje takýchto výtvarne nadaných ľudí. Môžu tam bývať, tvoriť, vystavovať. Funguje to tam takto od 50. rokov minulého storočia. Je to tiež objekt bývalej psychiatrickej liečebne. Takýmto spôsobom to funguje aj v iných štátoch Európskej Únie, napr. vo švajčiarskom Lausanne, v Olomouci na Morave, v Nemecku, Francúzsku, Anglicku. Verím, že keby ste žili, spoločnými silami by sme to uskutočnili. Vaša odvaha v prekonávaní prekážok a realizácii inovatívnych myšlienok bola pre mňa posilou. Mala som Vás aj preto veľmi rada.

To je prvý dôvod, prečo ste patrili medzi mojich obľúbencov. Klinická psychológia ma odjakživa fascinovala. Veľká psychiatria ma až tak osudovo neprítahovala, ale základné psychoterapeutické školy, metódy a prístupy bez nej neboli možné. Brala som to ako zábavu, poučenie a inšpiráciu pre klinickú a poradenskú prácu s deťmi. To bola moja srdcovka. Vy ste v čase našich štúdií boli najväčším expertom pre klinickú psychológiu a psychoterapiu na Slovensku. Mali ste za sebou aj študijný pobyt a stáž v USA, čo bola na tú dobu prevratná a cenná skúsenosť. K Vašej sláve patrí aj to, že ste sa so svojimi vedomosťami a poznatkami rád podelili s nami študentami, ale aj s čitateľskou verejnosťou. Pamätám sa na Vašu kultovú knihu Discentná psychoterapia. Mala som ju prečítanú od A po Z a rada som sa k nej vracala aj v praxi. Vždy som tam našla cenné a prakticky použiteľné údaje.

Ďalším dôvodom Vašej obľúbenosti medzi nami študentami bola aj Vaša priateľská povaha. Nazývali sme Vás familiárne Kondy. Kondyho prednášky boli vždy nadupané. Počúvali sme Vás s otvorenými ústami, ale aj očami a ušami. Vedeli ste na nás zapôsobiť a boli ste in. Neboli ste postrachom školy, ako iní prednášatelia, kvôli ktorým niekoľkí z nás promovali o rok neskôr. Skúšky u Vás boli považované za priateľské a kolegiálne posedenia a vzájomné výmeny skúseností.

Neskôr, keď sme boli v praxi ako Vaši kolegovia a kolegyně, poriadali sa letné výcviky v psychoterapii v liečebno-výchovnom zariadení v Kyneku pri Nitre. Bol o to veľký záujem a nemala som šancu sa tam dostať. Organizovala to vtedajšia silná skupina psychológov z Nitry, Paľo Csáder a Judita Stempelová. Napokon som sa tam dostala aj ja s pomocou Vašej manželky, ktorá bola kolegyňou mojej mamy. Poznatky, ktoré som tam nadobudla, som potom využívala v mojej celoživotnej praxi.

Sama som bola trémistka a mala som problém s vystupovaním na verejnosti. S pomocou discentného odstraňovania napätia, s podporou autogénneho tréningu a individuálnej stupnice strachov som si v priebehu rokov vytvorila schopnosť smelého vystupovania na verejnosti. Odvtedy tvrdím, že všetko sa dá natréňovať.

Dnes, keď som už na dôchodku, a stále ešte pracujem v rehabilitačnom zariadení "Krídla", kde sú dospelí psychiatrickí pacienti, vraciam sa k osvedčeným a vyskúšaným aj discentným psychoterapeutickým technikám.

Samozrejme, že si s láskou na Vás spomínam, a som Vám vďačná za všetko, čo ste pre šírenie a propagáciu psychoterapie na Slovensku i v zahraničí urobili.

S láskou a úctou

Magda

Bratislava, 25. júna 2020

Môj kolega a neobyčajný priateľ

*Prof. Dr.hab. Kazimierz Popielski, DrSc., vedúci katedry Psychológia zdravia,
Katolícka univerzita Lublin, Poľsko*

Priateľstvo je v ľudskom živote ako záblesk – osvetľuje, prekvapuje a zostáva v pamäti. Dovoľuje plnšie nahliadnúť do ľudskej existencie i tajomstva ľudského údely.

Keď ma zastihla správa, že do Večnosti odišiel môj nedávno poznaný univerzitný kolega ale nadovšetko priateľ prof.dr.Ondrej Kondáš, DrSc., myslou mi ako blesk prebehlo svetlo spomienok. Pred očami sa mi vynoril on: obyčajný i veľký, trochu tajomný, pokojne sa usmievajúci, intelektuálne prenikavý a srdečný.

Profesora som poznal v poslednej etape jeho pôsobenia pri niekoľkých – pre mňa významných – príležitostiach, spojených s prednáškami na Trnavskej univerzite. Prof.O.Kondáš bol v prístupe k analýze predmetu psychológie viac orientovaný behaviorálno-kognitívnym smerom. Ja som si ako predmet mojich výskumov v psychológii vybral cestu existenciálne – kognitívnu. Prof.O.Kondáš postrehol od prvého stretnutia, že hoci sú odlišné prístupy k „viacrozmernej realite“ k ľudskej existencii, majú komplementárny charakter.

Ondrej pocítil niekoľko mojich prednášok svojou prítomnosťou. Zvyčajne poprosil, či sa môže prednášky zúčastniť. Sadol si kdesi nabok v prvom rade a počúval. Neskôr svoje myšlienky a úvahy vložil do predhovoru knihy od A.Maslowa: „Motivácia a osobnosť“ Bratislava, SAP, 2002). Poukázal na ich aktuálnosť i spoločenskú potrebu.

Druhé stretnutie sa uskutočnilo pri príležitosti osláv desaťročia Trnavskej univerzity v Trnave, ktoré sa uskutočnilo v Modre. Aktívne bol prítomný na tejto konferencii a popritom mi pomáhal s prípravou technickej stránky mojej prezentácie. Pamätám si na jeho srdečný úsmev a spokojnosť, keď sa mu podarilo zvládnuť svoju videoprojekciu.

Tretie, dlhšie a neplánované stretnutie sa uskutočnilo na zjazde Slovenskej psychologickéj spoločnosti v Trenčíne. Dlho a otvorene sme sa rozprávali o „specificum humanum“ a tiež o psycho – duchovnej antropológii, ktorá by doceňovala, brala do úvahy a zahrňovala vnútornú pravdu človeka a o človeku. Vtedy som mu spomenul prípravu monografie „Psychologia egyistencji.“ Ondrej spozornel a zaujato počúval môj návrh. Bol vnímavý k pravde, hľadá ju a cenil si ju.

Nuž týchto stretnutí nebolo veľa. Napriek tomu ich bolo dostatok na to, aby sa mohlo prejavíť jeho prenikavé myslenie a vzťah k tomu, čo je plné hodnôt a zmyslu, čo je dobré a správne, čo utvára ľudskú existenciu a zohráva rozhodujúcu úlohu pre krásny a ľudský život.

Prof. Kondáš bol známym psychológom v Poľsku, ako autor knihy: „Psychologia kliniczna“ (1984, Warszawa:PWN) i zo sympózií a stretnutí psychológov v Poľsku. Zanechal tu mnoho priateľov a žičlivých spomienok a znamená veľmi veľa.

Ondrej, zostávaš vo vernej a priateľskej spomienke.

Lublin, december 2008

Psychológia po Kondášovi, alebo čo nás pán profesor naučil.

PhDr. Dušan Selko, PhD./CSc., MPH,

Keď ma doc. Stempelová požiadala, či by som prispel k výročiu nedožitého jubilea prof. Kondáša do pripravovaného zborníka, po prečítaní prvej publikácie z r. 2008 som si pomyslel: všetko už bolo povedané, čo možno ešte navyše...?

Takmer dvadsať rokov, ktoré od jeho úmrtia uplynuli boli veľmi dynamické a náročné na udalosti celospoločenské aj čo sa týka vývoja v psychológii. Pokiaľ možno prispieť svojou hrivienkou k oživeniu jeho pamiatky, bolo by hriechom tak nespraviť. O výnimočných ľuďoch z psychologickéj obce by sa mlčať nemalo... a pán profesor alebo Pán Profesor bol a zostal výnimočnou osobnosťou slovenskej psychológie, napriek, alebo práve kvôli svojmu – som presvedčený, že predčasnému – odchodu do večnosti.

Moja profesionálna orientácia na somatiku a psychosomatiku, diferencovaný a kritický postoj k vývoju psychológie po r. 1989 a lídrom psychologického života, ktorí sa ujali „moci“ ma priviedol k značnej izolácii. Napriek uvedenému, pozorne sledujem dianie v slovenskej aj česko – moravskej psychologickéj obci a mám možnosť porovnávať.

1. Zamyslenie sa nad osudom psychológa vo vede, vedeckom skúmaní reality a človeka, ktorú pán profesor povýšil na základ získavania poznatkov.

Historická pravda je nenávisťná v očiach tých, ktorí pravdu nenávidia, a to je pravda (Guy Milliere).

Hlavnou úlohou vedca – vzdelanca je hľadať pravdu, ba vedieť ju rozpoznať uprostred lží, nielen ju pomenovať aj brániť.

Esenciou civilizácie je systematická cesta za pravdou, racionálne vnímanie všetkých aspektov skutočnosti a prispôsobenia jej zákonitostiam (P. Johnson, Nepriateľ spoločnosti, 1999).

Prof. Kondáš bol nielen akademický pedagóg, ale aj vedec, výskumník a veľmi precízny, produktívny jedinec, s vycibreným zmyslom pre detail a pravdu. V čase vrcholicej normalizácie vydal prvú učebnicu klinickej psychológie v r. 1973, ktorá bola v tom čase jedným z hlavných zdrojov informácií budúcich klinických psychológov ku štátniciam, ale aj k špecializačným skúškam pre výkon povolania. Učebnica v rozsahu 408 strán, kde bol sám autorom, má všetky použité odkazy na literárne zdroje, ako aj autorský index v súlade s údajmi uvedenými v texte. Vedeli sme, že kontroly textov, vrátane správnosti citačných údajov robila pánovi prof. jeho pani manželka – dôsledne.

Klinická psychológia – Heretik sr. a Heretik jr. a spol. (konkrétne 2. vydanie – prepracované a rozšírené vydanie, Psychoprof, N. Zámky, 2016, 912 s...) spolu

napísalo 21 autorov. V autorskom indexe na s. 886 je pri mene Kondáš celkovo 28 odkazov na citácie v texte – pri pokuse o overenie si, či je to skutočne tak, **ani jeden z odkazov (!)** nesúhlasí s reálnym textom. Nerobil som recenziu uvedenej učebnice, pri orientačnej kontrole ostatných autorov platí to isté. Pritom učebnica vyšla v rámci grantového projektu... a bola finančne dostatočne podporená. Zakladateľovi slovenskej aj československej klinickej psychológie autori venujú v texte „Niektoré osobnosti z histórie Klinickej psychológie na Slovensku, Morave a Čechách“ 5 a ¾ riadka na polstrane s obrázkami.

Nechcem obviňovať autorov učebnice z popierania zástoja zakladateľa slovenskej a československej klinickej psychológie v histórii psychológie na Slovensku, ani eliminovať z povedomia novej generácie psychológov, ani ako pokus o prepisovanie dejín jadrovej vedy o človeku. Napriek tomu, že v súčasnosti zažívame – najmä my starší, veľmi negatívne prepisovanie dejín 20. storočia, verím, že toto by nemalo platiť vo vede ani našej disciplíne.

Vydanie ako prvé, aj druhé citovanej učebnice, v čase zúriacej demokracie, čiže konečne obdobia slobody prejavu, je nepochybne záslužný akt, ktorý sa však v podstatných faktografických detailoch javí prinajmenšom zvláštne. Pokiaľ by bola zachovaná schopnosť sebareflexia, či kritického myslenia, prinútilo by to autorov za uvedené chyby sa čitateľom minimálne ospravedlniť a vydať errata. Asi nie je možné žiadať extrém a stiahnutie takejto učebnice z obehu.

Je to zdanlivo banalita, ponúka sa však otázka, ak nie sú splnené elementárne zásady vyžadovaného a legislatívne regulovaného – nie doporučeného spôsobu citácie, ako možno potom dôverovať údajom uvedeným v odbornom texte, vysokoškolskej učebnici, ktorý sa nevie vysporiadať s podobnou maličkosťou, uvedené znižuje vierohodnosť na prvý dojem úžasného diela... Aký odkaz toto môže zanechať u študentov, ktorí sa chcú venovať vede a okrem všemocného internetu chcú čerpať informácie z primárnych zdrojov – aj zo skutočných kníh, nie virtuálnych zdrojov?

Kde končí veda a začína vedecký bulvár... ospravedlňuje to fakt, že kulminovala porevolučná devalvácia akademického života na všetkých úrovniach na Slovensku?

Rozhodne pán profesor by pred odoslaním do tlače skontroloval všetky podstatné maličkosti a podobný lapsus by nedopustil.

2. Zamyslenie

Vzťah pána profesora k psychológii zdravia a k pozitívnej psychológii – sa formoval vďaka jeho humanitnej a humanistickej orientácii dávno predtým, než tieto odbory uzreli svetlo sveta (1986). Dokázali to aj vzácné vyznania a priznania ne-

stora českej psychológie zdravia prof. Jara Krivohlavého z r. 2008 – „povedal mi – choď za tým“. Pri našich osobných stretnutiach na konferenciách „Sekcie psychológie zdravia Česko – moravskej psychologické spoločnosti“. Konferencie sa konali do r. 2018 sa vo Vernířoviciach pri Šumperku, pod Jeseníkmi. Jaro Krivohlavý (+2014) vždy pripomenul osobnosť prof. O. Kondáša ako integrujúcu osobnosť tejto pozitívnej deviácie klinickej psychológie v čase, keď na téme psychológie zdravia spolupracovali v rámci bývalého Československa.

Paradoxom je, že v čase keď sa snažil o implementáciu nielen klinickej psychológie do učebných osnov medicínskeho sveta Inštitútu vzdelávania zdravotníkov, nepodarilo sa vymôcť viac ako kabinet, pričom sa našiel priestor na podnety aj na rozvoj vtedy počínajúcej psychológie zdravia. Paradoxom je, že nomenovaný „prednosta Ústavu psychológie SZU“(!) na rozdiel od pána profesora presviedčal frekventantov predatestačnej prípravy v odbore klinickej psychológie o 15 r. neskôr o tom, že psychológia zdravia je pseudovedecký artefakt a určitý čas v osnovách Psychológie SZU psychológia zdravia ako disciplína ani nefigurovala.

Pán profesor navštívil aj Pezinské psychosomatické dni, ktoré sme organizovali na chate Tehliar v Kučísdorfskej doline pri Pezinku. Prišiel na našu konferenciu ako svieži vietor v r. 1997 s prezentáciou „Psychológia zdravia a pozitívna psychológia“, pričom veľmi fandil nášmu snaženiu, kde videl fantastickú možnosť prieniku psychologických poznatkov do povedomia lekárov. Fandil – ako pacient – kardiak aj exaktnej „somatickej psychosomatike“, založenej na skúmaní kombinácie biologických a psychosociálnych faktorov, čo bol aj dôvod, prečo ma tlačil do ukončenia externej vedeckej aspirantúry, kde určitý čas figuroval ako školiťel a vedúci mojej aspirantskej – dizertačnej práce (Osobnostné a psychosociálne rizikové faktory ICHS u žien v produktívnom veku).

Bol by som veľmi zvedavý, ako by zhodnotil naše pokusy o implementáciu poznatkov psychológie zdravia do sféry záujmu psychologickéj obce, ktoré sme sa pokúšali v spolupráci s kolegami z ČR rozbehnúť od r. 2006 pod gesciou Psychologickej spoločnosti pri SAV. Celkovo sme usporiadali 10 konferencií, väčšinou za účasti kolegov z Česka – predovšetkým prof. Vladimíra Kebzu, doc. Ivy Šolcovej, ale aj prof. Jiřího Mareše, či doc. Bohumila Vašinu, doc. Bohuslava Koukolu (vydali sme zborníky, ktoré sú dostupné aj v elektronickej verzii), nakoniec sme tieto aktivity pre totálny nezáujem tých, ktorým boli adresované – klinickým psychológom celkom utlmili.

Pán profesor mal v zásobe vždy nejaké diplomatické bonmoty, ktoré pôsobili v lekárskech kruhoch ako heslo „sezam otvor sa!“: jedným z nich bol nasledujúci: „vzťah k psychológii je úmerný miere vzdelania“. V súvislosti s vývojom našej vednej disciplíny za ostatných 30 rokov si dovoľm jeho citáciu upraviť a doplniť.

„Vzťah k psychológii je priamo úmerný miere vzdelania a zrelosti samotných psychológov“.

3. Zamyslenie:

Koncepcie psychológie – klinickej psychológie z r. 1969, 1984 – posledná z r. 2006 nebola by taká, aká je, nebyť prípravnej fázy a množstva poctivo vybojovaných malých víťazstiev presadzovaných v diplomatických stretnutiach s funkcionármi ministerstva zdravotníctva a zástupcami lekárskech disciplín, odborov. Pán profesor si ich vedel získať nielen vedomosťami, najmä pozitívnu propagáciu a nezastupiteľnosťou odboru a jeho príslušníkov inými, čo sa v lekárskech kruhoch akceptuje, ako aj svojou empatiou, šarmom, ale aj dôslednosťou a vytrvalosťou.

4. Zamyslenie:

Pán profesor fandil všetkým novým, medziodborovým prístupom „pomáhajúcich profesií“, v ktorých zohrávala vedecká psychológia a najmä klinická psychológia dôležitú rolu:

Záujem pána profesora o psychoterapiu bol od počiatku jeho klinickej praxe na psychiatrii vo V. Levároch a sprevádzal ho celým ďalším životom, dokonca aj ako profesora a vedúceho katedry psychológie. Presadzoval najmä behaviorálne a discentné prístupy, na dobu v ktorej žil a pôsobil nepochopiteľné a kritizované, či spochybňované nielen kolegami, aj žiakmi. Jeho genialita sa s odstupom času ukázala v klinickej aplikácii uvedených postupov z ktorých mnohé sú dodnes neprekonané, aj keď sú rozvinuté a čiastočne zdokonalené. Pre mnohých z nás bola jeho paradoxná orientácia ku sklonku profesionálnej kariéry na logoterapiu určitým prekvapením. Kto však dobre poznal jeho anamnézu a spirituálne zameralie pochopí, že to bolo zákonité vyústenie jeho osobného vývoja ako terapeuta, pedagoga, manažéra, človeka.

Miera jeho tolerancie voči iným názorom, okrem neslušnosti, ľudskej hlúposti, bola oveľa vyššia, ako tolerancia jeho kolegov voči jeho nekonformným postupom a myšlienkam.

Hostilita, skrytá agresivita aj priama verbálna agresia a intolerancia voči názorom iných u mladších lídrov rôznych psychoterapeutických (!) smerov bola neporovnateľne vyššia, ako u otca koncepcie discentnej psychoterapie – pána prof. Kondáša. V boji o pozície vo vedení terapeutickéj spoločnosti sa odmietal termín „discentná psychoterapia“, tí istí protagonisti boli nadšení keď „zvonka“ prišla „behaviorálna a racionálna – emotívna terapia“. Platilo a stále platí staré príslovie: „Doma nie je nikto prorokom“.

Prof. Ivan Štúr presadzoval koncept „terapie životom“ ako najdôležitejší terapeutický smer. Dôležitejší než ktorýkoľvek z 320 smerov, ktoré hýbu terapeutickým svetom a sú väčšinou na očarenie potencionálnych klientov a uspokojenie ich protagonistov, ale nie na liečenie skutočných problémov reálnych ľudí. Myslím, že k uvedenému, ku konci svojho života spel aj pán profesor Kondáš. Osobne som mal veľmi dobrý dojem z miery tolerancie a ústretovosti prof. Kondáša voči všetkým terapeutickým smerom, ktoré mohli pomôcť klientom, pacientom viac, ako samotným terapeutom. Čo sa nedalo povedať o mnohých reprezentantoch „slovenskej psychoterapeutickej školy“.

5. Zamyslenie:

V období, v ktorom žil, spôsobom ako sa prezentoval, by ho bolo možné dnes považovať za extrémistu: t.j. človeka, ktorý dával najavo, že si myslí niečo iné, než spoločnosť, do ktorého patrí – dopustil sa pravdepodobne aj „zločinu nevhodného myslenia“, nakoľko jeho mnohé osobné, súkromné, ale najmä verejné vystúpenia predbehli dobu v ktorej žil a tvoril a – sú stále aktuálne. Tým, že hovoril pravdu (v kontexte vývoja spoločenských a najmä psychologických vied), viedol svojich študentov a spolupracovníkov k pravdivej výpovedi o skutočnosti, cez prizmu psychologického vedeckého myslenia, je jeho odkaz pre dnešnú dobu aktuálny o to viac.

Generačne ospravedlniteľné, ľudsky akceptovateľné a vysvetliteľné, psychologicky menej zrozumiteľné: prečo si vieme doceniť veľkosť našich učiteľov a blízkych, až vtedy, keď sa nám vzdialia do večnosti? Preto si myslím, že pripomínať prínos našich učiteľov mladšej generácii je niečo podobné, ako uchovávať rodinné dedičstvo z rodičov na deti a vnukov. Osobnosť a dielo pána profesora Kondáša takým dedičstvom pre slovenskú psychologickú obec aj po rokoch zostáva.

Bratislava, august 2020

Stálo to za to?

Úvaha nad životným príbehom prof.dr.O.Kondáša
z príležitosti jeho nedožitých 90.narodenín
Doc. PhDr. Judita Stempelová, PhD.

Uplynulo 55 rokov od chvíle, kedy som spoznala Ondreja Kondáša na prijímacích pohovoroch. Napriek tomu, že som sa potila a búšilo mi srdce pri vstupe pred skúšobnú komisiu, ukludnila som sa počas komunikácie, kedy sa ma ako predseda komisie spýtal: „prečo som si zvolila štúdium odbor psychológie“. Povedala som mu, že „od malička pozorujem ľudí hľadám vysvetlenie na ich správanie, ale doteraz som nenašla kľúč k rôznorodým reakciám tých, ktorých dobre poznám“. Na túto tému sa rozprúdila diskusia, z ktorej som mala dobrý pocit. Na druhú otázku „ako sa mi dávalo pri písomnej skúške“ odpovedala som, „že asi nebudem mať dosť bodov“. Písomka bol zo slovenčiny (esej), z biológie a všeobecných vedomostí zahrňujúc aj mená ministrov a rôznych štátnikov zo zahraničia...Nakoniec som podotkla, „že som tretíkrát na pohovoroch, tak by to mohlo vyjsť a ak nie, prídem aj o rok.“ Napokon to vyšlo... V tom roku nás do prvého ročníka prijali 50 poslucháčov, skončili sme štrnásti – to bolo riadne sito, väčšina neprešla na matematike a štatistike.

V čase môjho štúdia bol O. Kondáš odborným asistentom na škole a vedel si získať študentov aj tým, že ich vťahoval do práce a publicity klinickej psychológie celkom nevtieravým spôsobom. Keď som bola v treťom ročníku, nemali sme väčšinu tých učebníc, ktorými dnes disponujú študenti, teda ani knihu psychodiagnostiky. Na jednej prednáške sa zdôveril, že by mohol napísať skriptá, keby sa niekto našiel, kto vie rýchlo písať. Ochotne som sa prihlásila, v tom čase som dobre ovládala strojopis. Za niekoľko sedení a „písania“ vznikla študijná pomôcka. Písala som rovno na blany, ktoré dal rozmnožiť v potrebnom počte pre študentov, čím pružne a lacno nám zabezpečil vydanie skript. Iniciatíva učiteľa, ktorý sa postaral, aby sa študenti mali z čoho učiť, sa mi veľmi páčila, (hoci vydávanie skript v tom čase predpokladalo dlhý čas čakania v edičnej komisii). Tá pohotovosť i ochota pomôcť študentom bola tak neobvyklá.

Postupne som odhaľovala ako sa na veci pozerá z dvoch strán ako vedec – teoretik ale i človek veľmi praktický, hľadajúci pomoc konkrétnemu človeku. Zaujal ma aj pri prednáškach zo psychoterapie, kedy zaujímavo hovoril o prof. Viktorovi Franklovi, o jeho živote, o Sokratovskom dialógu a metóde paradoxnej intencie. V tom čase bol Frankl málo citovaný a študenti si tajne prekladali jeho dielo. To som netušila, že v závere svojho profesného života sa budem zaoberať logoterapiou a pán profesor so záujmom si so mnou o tomto rád podeloval.

Keďže od začiatku štúdia som inklinovala ku klinickej psychológii dostala som na ročníkovú prácu odskúšať „škálu minimálneho sociálneho správania u psychotikov“, na Psychiatrickej klinike u prof. E. Guensbergera. Bol to môj prvý experiment

na psychiatrii. Postupne bol Ondrej mojím konzultantom diplomovej aj rigoróznejšej práce. Napriek tomu, že dával veľký priestor pre samostatné myslenie a doplnenie práce vlastnými nápadmi, potrpel si na citáciách zo zahraničných zdrojov aj časopiseckej literatúry. Cítila som istú náročnosť na študenta. Po skončení školy mi navrhol pracovať na katedre psychológie FFUK, avšak moje kádrové ťažkosti ma dostali do praxe (mala som dvoch čerstvo emigrovaných súrodencov). Neskôr som bola veľmi rada, že mi osud nedoprial učiť po skončení psychológie. V praxi na psychiatrii sa mi otvoril široký priestor na overovanie teórie v praxi a klinická práca s pacientom ma bavila, priniesla i nevšedné potešenie i odborné obohatenie.

Pán profesor naše pracovisko v Nitre „zásobil“ študentmi zo školy, ktorým sme viedli klinické školenia, seminára aj povinnú letnú prax. Stretnutia so študentmi boli tvorivé, oni sami si vyžadovali erudíciu v psychodiagnostike i psychoterapii a mali dobré nápady. Postupne sme s mnohými utvorili priateľstvá na celý život. Mala som aj šťastie na dobrého šéfa, primára MUDr. Tibora Miššika, CSc., ktorý mal tiež rád študentov a dával im „základné otázky“, aby sa naučili myslieť pri formulovaní psychologického nálezu. Tu som spoznala niektorých zahraničných doktorantov, ktorých nám poslal pán profesor na pracovisko. S nimi som spolupracovala na experimentálnom klinickom výskume. Aj náš primár nás čoraz viac zahŕňoval prácou „výskumníka“ v klinických medicínskych štúdiách (farmakologických, alkoholologických i gerontologických), kde sa sledovali psychologické parametre.

Iniciatívu pána profesora sme využili pri organizovaní výcvikov pre klinických psychológov. Hlavným aktérom bol môj kolega Pavel Csáder, ktorý sa od začiatku venoval psychoterapii. Oslovil p. profesora, aby začal výcviky v discentnej psychoterapii a v relaxačných metódach. Postupne sa snažil vytvoriť z ďalších lektorov celok „československého charakteru“, ktorý sa sústreďoval na novinky z behaviorálnej psychológie zo zahraničných časopisov, tieto sme vydávali pre absolventov kurzov. Počiatočné roky to išlo, vďaka iniciatíve niektorých aktívnych psychológov, časom mladí kolegovia videli iné možnosti sebarealizácie a tak naše aktivity boli nahradené výcvikmi PhDr. Miloša Šlepeckého z Liptovského Mikuláša, ktorý dodnes organizuje výcviky v kognitívno – behaviorálnej terapii.

Počas môjho pôsobenia v nemocniciach (Nitra, Bratislava) som využívala v psychoterapii discentné techniky s kombináciou ďalších metód, avšak na ich vedecké zhodnotenie počas práce nebol priestor. Keď som začala pracovať ako psychológ, boli málo dostupné psychodiagnostické metódy klinického charakteru. Lekári žiadali od nás aj skupinovú psychoterapiu – ja som sa venovala psychotikom, s ktorými som tiež skúšala discentné metódy, avšak počas ich hospitalizácie sa ťažko uplatňovali a po liečbe pacienti veľmi nepravidelne dochádzali na tréningy. Veľa času sme trávil na vizitách, seminároch, poradách, konferenciách, tiež na výskumných úlohách nášho pracoviska, nehovoriac o konzultáciách a vyšetreniach pacientov z iných

oddelení nemocnice (neuroológia, traumatológia, onkológia), kde v tom čase nepracoval psychológ.

Blížšie som p. profesora poznala na ILF, kde som bola asistentkou Kabinetu klinickej psychológie a ešte neskôr pri spoločnej výučbe klinických predmetov na Trnavskej univerzite. Obdivovala som jeho vitalitu a osnovanie nových myšlienok, ktoré dokázal presadiť v praxi, nezostali iba na papieri, neboli to iba vízie. Reálne bojoval s mnohými nedostatkami, najčastejšie s priestorovými problémami, lebo administratívni pracovníci chápajú psychológa ako človeka, ktorý k svojej práci nič nepotrebuje. Pán profesor bol veľmi skromný, nemal nikdy materiálne požiadavky. Hovoril, že dobrého psychológa možno stretnúť bez veľkej a „dobre zariadenej komnaty“. Naopak, má vynikať citlivým prístupom, vedomosťami, sociálnou inteligenciou, a to všetko pre dobro pacienta. Tu chcem podotknúť, že počas piatich rokov spolupráce na doškolováku sme nemali žiadnu miestnosť na konzultácie pre psychológov.

Priebeh skúšok vykázal jeho náročnosť pri skúšaní, p. profesor vedel dobre odhadnúť kolegu, či sa učil, alebo len hovorí „z praxe“. Dbal na teoretické vedomosti, na samoštúdium, aj na aplikovanie psychologických znalostí v praxi. Podnecoval ich záujem o výskum, najmä u mladých kolegov, často bez potrebnej odozvy. Ak sa mu zdalo, že niekto má „naviac“ a odpovedá bez dostatočne odborného vyjadrovania, poslal ho bez skúšky s odôvodnením, že „nechce uraziť jeho dôstojnosť, lebo šikovní ľudia sa musia lepšie pripraviť“.

Pán profesor neoddychoval, niekedy som mala zlý pocit, že nedosahujem jeho tempo. Nepriamo som sa dostala na bežeckú dráhu so zrelým človekom, kde v šprinte som nemala dost dychu. Ondrej rád kráčal po trňoch, preto vyhľadával nové aktivity a sníval o vedecko-výskumnom pracovisku klinickej psychológie, ktoré malo zahrnúť pod jednu strechu významných lekárov – vedcov so psychológmi a tak prepojiť spoločenské poslanie psychológie do medicíny. Bol iniciátorom prednášok o behaviorálnej medicíne na vtedajšom doškolováku (ILF) a neskôr presadil v študijnom programe psychológov na Trnavskej univerzite a na UCM predmet „Psychológiu zdravia“. Postupne mi prenechával svojich pacientov, aj prednášky „discentnej psychoterapie“ pre doškolovák v Brne, či vedenie stáží, prednášok na Trnavskej univerzite. Mal totiž viac zdravotných problémov a nekonečne veľa práce. O svoje zdravie sa staral málo.

Sám musel prekonávať rôzne prekážky. Nebál sa dva, či trikrát zísť na to isté miesto, požiadať o prijatie, presadenie jeho žiadosti (či už išlo o vydanie vysokoškolskej učebnice, či o grant, o koncepciu...). Úradníci z Ministerstva školstva a zdravotníctva ho dobre poznali, no napriek jeho úslužnosti niektoré veci sa mu nepodarilo presadiť.

S odstupom rokov si veľmi vážim jeho prácu, som vďačná, že som mohla popri ňom pracovať a sledovať rýchly chod jeho myšlienok a pomalé úvahy protagonistov, ktorí mu „nechtiac“ kládli pod nohy prekážky. Slovenská „neúmyselná“ závišť,

možno aj neprajnosť sa realizuje v rôznych podobách, v rôznych časových etapách, čo v posledných rokoch života aj sám skusoval. Samozrejme, ako každý má aj svoje chyby, na ktorých sa rád zasmial a bol ochotný o nich diskutovať v dvojici. Niektoré z nich poznačili vzťah kolegov k nemu. Napriek tomu, že niektorí kolegovia ho radi kritizovali, vadilo im, že vedie viac úsekov prác klinického psychológa (výučbu, výskum v rôznych oblastiach, metodickú prácu, postgraduálne vzdelávanie i kontrolu činnosti klinických psychológov). Osobne si myslím, že kritika vychádzala z neznalosti problému a okolností, s ktorými musel bojovať, často to bol boj s „veternými mlynmi“. Nechcel prijímať také návrhy na riešenie, ktoré by viedli k zníženiu statusu psychológa, alebo k perspektívne znevýhodnenej pozícii.

Obdobie, v ktorom žil a tvoril nebolo jednoduché, preto v retrospektíve sa mi zdá, že prekonal svoje limity, naplnil svoj život po okraj a spokojne mohol odísť do večnosti. Cítila som, že aj on mal pocit naplnenosti svojho života v poslednom období života. Totiž stále som naliehala, aby napísal svoj životopis a udalosti, ktoré ho sprevádzali. Povedal mi, že napísal všetko, čo bolo potrebné, o ňom nech píšú iní. Oponovala som, že tí „iní“ môžu mať skreslené videnie, no i tak sa priecil, že „dejiny ukážu svojich dobrých i zlých učiteľov“. Bol zmierený aj s krivdami a ku študentom stále vylepšoval svoj vzťah. Nezabudol pripomenúť, že mohol v živote „toľko dosiahnuť“ bolo vďaka dobrej rodine a pokojnému zázemiu, kde mohol tvoriť.

Prof. Ondrej Kondáš slovenskú klinickú psychológiu postavil na vedeckú úroveň, sprostredkoval jej výsledky do stredoeurópskeho kontextu a dostal sa do svetového povedomia mnohých psychológov, ktorých poznal. Nedá sa mu uprieť prvenstvo vo výučbe klinických predmetov pre psychológov. Mal podiel na rozvoji všetkých klinických disciplín na univerzitnej pôde ako v Bratislave, tak aj v Trnave (klinická psychológia, psychoterapia, psychodiagnostika, a psychológia zdravia, atď.). V počte publikovaných prác zaujal popredné miesto a v istej dobe bol aj najcítovanejším psychológom na Slovensku.

Napokon v jeho živote sa uplatnilo to, čo nám ako študentom hovoril o Pierre Janetovi: „Človek nemôže byť slávny za života, iba po smrti. Súčasníci vždy majú po ruke nejaký ľudský nedostatok, argument, čo zatieni jeho prednosti a odsunie ho do zabudnutia.“ Nie je dôležité, či bol slávny, ale aká bola hodnota jeho srdca, kde tento poklad ukladal. Áno, vkladal ho do mnohých srdca študentov, ktorým zdôrazňoval, aby „nikomu neškodili“ a mali na obzore trpiaceho človeka, ktorému možno pomôcť slovom, činom, učením, bez veľkých finančných nákladov.

Nech nám jeho obetavosť slúži ako vzor v činnosti pre spoločné dielo. Ja sama som mu veľmi vďačná, aj za to, že klinická psychológia zostala hlboko vrytá do môjho života, pomohla mnohým trpiacim a chorým, čím ma naplní spokojnosťou, aj teraz na dôchodku.

Bratislava, 2. 7. 2020

Autori spomienok:

Prof. Mgr. et Mgr. Andrej Démuth (1974)

absolvoval štúdium psychológie na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave v roku 2000. Tu založil Centrum kognitívnych štúdií a garantoval študijný program Cognitive studies/Kognitívne štúdiá. Je autorom početných kníh a vedeckých prác v domácich a zahraničných vydavateľstvách. Venuje sa problematike poznávania a vzťahu medzi reflektovaným a nereflektovaným poznaním (napríklad kognitívne aspekty estetickéj skúsenosti a morálnych emócií). V súčasnosti pôsobí ako profesor filozofie na Komenského univerzite v Bratislave.

Doc. PhDr. Slávka Démuthová, PhD. (1976)

vyštudovala psychológiu (2000) a získala titul PhD.(2007) na Trnavskej univerzite v Trnave. Od roku 2000 pôsobí na Katedre psychológie Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave; od roku 2015 ako vedúca katedry. Titul doc. získala na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne (ČR), kde zároveň prednáša. Zaoberá sa najmä oblasťou rizikového správania a problémov detí a mládeže; publikuje doma i v zahraničí a. Je matkou troch detí.

Doc. PhDr. Stanislav Hvozdič, CSc. (1944)

Prevažnú časť profesijného života pracoval ako poradenský psychológ. Po spoločenských zmenách v roku 1989 ukončil externú aspirantúru na Ústave experimentálnej psychológie SAV v roku 1997. V roku 1998, po založení FFPU, bol pozvaný učiť na tamojšiu katedru psychológie, kde prednášal poradenskú psychológiu, školskú psychológiu, poruchy detského vývinu. Viedol sociálno-psychologický výcvik poslucháčov. Po založení FF UPJŠ v Košiciach bol pozvaný učiť na tamojšiu katedru psychológie s rozsahom predmetov: Poradenská psychológia, dejiny psychológie, krízová intervencia a gerontopsychológiu.

Napísal viacero vysokoškolských učebných textov pre poslucháčov psychológie ako i pre dospelých. Na Teologickej fakulte KU v Košiciach prednášal pastorálnu psychológiu, editoval odbornú publikáciu: Rámce a roviny pastorálnej psychológie. Výskumne sa venoval výskumu intrapsychickým korelátom kogni-